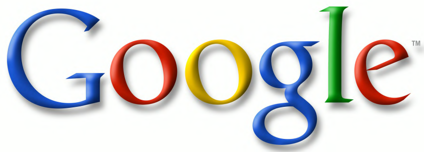
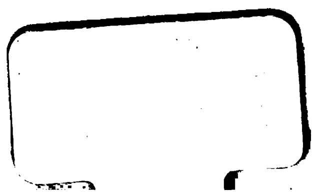
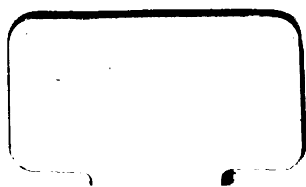



NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 06661936 6







SKRIFTER UTGIFNA AF

SVENSKA LITERATURSÄLLSKAPET I FINLAND.

VIII.

HISTORISKT-POLITISKA

ANTECKNINGAR

AF

HENRIK TOMAS ADLERCREUTZ.

1743—1796.



Helsingfors 1887.

HISTORISKT-POLITISKA

ANTECKNINGAR

FÖR ÅREN

1743—1796

AF

ASSESSOREN

HENRIK TOMAS ADLERCREUTZ.

UTGIFNA

AF

ELIS LAGERBLAD.



HELSINGFORS 1887.

HELSINGFORS
Tidnings- & Tryckeri-aktiebolagets tryckeri
1887.

INNEHÅLL.



INLEDNING.

Det förra århundradet med dess revolutioner och växlande samhällsideal, dess intriger och stämplingar har lokkat mer än en boksynt man att söka på pappret fästa en bild af det skiftesrika lif, som han med sina samtida genomlefvat. Särskildt var Gustaf III:s för den literära alstringen i allmänhet väckelserika regering egnad att främja det slags skriftställeri, som finner sitt uttryck i bref, dagböcker och historiska anteckningar. Därför finnas än i dag i behåll rika samlingar af dylik literatur från senare hälften af sjuttonhundratalet.

De historiska anteckningar, som härmed öfverlämnas åt allmänheten, hafva också ursprungligen afsett att tillfredsställa ett af deras författare lifligt kändt behof att i minnet återföra de märkliga tilldragelser, till hvilka han varit ett vittne. Såsom bosatt i en aflägsen landsort har dock författaren endast på afstånd kunnat betrakta händelsernas förlopp. Hans skildring grundar sig fördenskull till det mesta på hörsägen eller såsom han själf uttrycker sig: „händelserna äro anförda så, som de lupit man och man emellan bland undersåtarne i riket". Likväl har författaren äfven utom den då för tiden tämligen magra tidningsliteraturen anlitat trykta källor, till hvilka han på sina ställen hänvisar. Alt eftersom källorna flutit rikare eller skådeplatsen för händelserna varit närmare, har författaren gjort berättelsen fullständigare. Också tilltaga anteckningarna i omfång ju längre de fortskrida och närma sig tiden för nedskrifvandet, hvilket att döma af manuskriptet torde hafva skett på 1790-talet. Dock har författaren sällan gått in i detaljer, utan är det mera kortfattade öfversikter af politiska och ekonomiska förhållanden, som han meddelar läsaren. Men om vi således sakna den intressanta detaljteckning, som möter oss i memoirvärk, hvilkas författare arbetat

under det omedelbara och friska intrycket af egen åskådning, är likväl detta lilla arbete, tack vare författarens raska skildring samt lediga och klara stil, än i dag läsvärdt. Af särskildt intresse äro de bedömanden af personer och förhållanden, hvilka här och hvar finnas inströdda. Väl äro hans omdömen ingalunda fria från ensidighet och den bitterhet mot Gustaf III:s minne, som genomandas Fersens och andras skrifter från denna tid, påträffa vi äfven här; men å andra sidan varsna vi också bemödanden om objektivitet, så mycket mera aktningsbjudande, som de äro sällsynta hos ett barn af partitidehvarfvet.

Då författaren till här följande historiskt-politiska anteckningar, kollegiiassessoren *Henrik Tomas Adlercreutz,**) är en föga känd person, kan det vara af intresse för läsaren att erhålla några upplysningar om hans lefnadsförhållanden. Tack vare den gynnande omständigheten att inom omslaget på originalmanuskriptet till de historiska anteckningarna påträffats instucken en af författaren egenhändigt skrifven själfbiografi, kunna dessa upplysningar blifva både fullständiga och tillförlitliga. Vi intaga den här i dess helhet och i oförändradt skick:

BIOGRAPHIE

öfver

ASSESSOREN HINDRIC ADLERCREUTZ,

författad af honom sjelf.

Assessoren Hindrick Adlercreutz, enda sonen af herr hofrättsrådet Erick Adlercreutz och dess fru Brita Maria von Westerling, född i Stockholm den 15:de maji 1732 gamla stylen.**)

Ehuru icke mycket intresserande vid en biographie och mera

---

*) Så skrifves namnet i Anreps och Wasastjernas ättartaflor, men man ser det äfven skrifvet *Thomas Henrik.* Själf tecknade författaren, såsom af biografin framgår, endast det ena förnamnet *Henrik,* hvilket han skref *Hindrick* och *Hindric.*

**) Andra biografier angifva såsom födelsedag den 17 maj.

angelägit vid en catholsk än luthersk församling, kan likväl anmärkas, att mina faddrar hafva varit herr riksrådet Olof Nordenstråhle, herr statssecreteraren Anders Skutenhielm, herr archiatern Johan Nordenheim, revisionssecreteraren Plaans enkefru Rebecca Catharina Ehrenberg, fru kammarrådinnan Sandelhielm, född Adlercreutz, och fröken Sophia Adlermarck.

1738 i början af året ställdes jag under privat information af herr Abraham Wetter, son af borgmästaren Wetter i Helsingforss, som midsommarstiden 1739 lämnade conditionen och succederades af då studeranden, sist vice presidenten i kongl. Åbo hofrätt herr Johan Ignatius, som med mitt handledande fortfor till hösten 1743. — Under samma tid 1741 inskrifven uti den academiska matrickelen i Åbo, enligit testimonium af den 15 junii sagda år.*)

1740 om hösten förlorade jag min mor och ett år därefter 1741 min far, som afled på Boe gård, och efter gifven faderlig välsignelse samt förmaning till dygd och gudsfrugtan, något för sitt aflidande, för att skaffa mig undan fienden, som efter det olyckeliga Willmanstrandska slaget befarades tränga in i landet, församde mig med min informator till Åbo. Med honom tillbragte jag därstädes hösten och påföljande vintern till dess vi om våren 1742 i sällskap med de öfrige härifrån landet för fienden flygtande anlände till Stockholm. Jag emottogs där utaf mine morföräldrar, faderlös, moderlös, flygting och af fienden beröfvad det arf, som skulle utgjöra min framtids soutien. En mera eftertänksam ålder hade säkerligen misströstadt, men mig var det en lycka, att jag icke kände min olycka.

1743 uti maji månad, behagade äfven vår Herre hädankalla min morfader statscommissarien herr Hindrick von Westerling uti en ålder af 78 år, och emot hösten, då efter lyckelig vunnen fred flygtingarna begåfvo sig på återresan, måste jag likaledes sakna min goda och ömsinta informator. Skillnaden var mig så mycket sensiblare, som han hade varit den enda jag då i tvänne års tid ifrån min faders död haft att hylla mig vid.

Redan uti sin lifstid hade min sal. fader utnämndt till för-

---

*) W. G. Lagus uppger i sina „Undersökningar om finska adelns gods och ätter" året 1743. Enligt hvad af biografin framgår vistades Adlercreutz dock icke det året, men väl 1741 i Åbo.

myndare för mig och min syster dåvarande assessoren, sedermera presidenten och riddaren herr Johan Lagerflycht, tillika med cancellierådet herr Algot Scarin. Desse herrar sågo sig numera, i anseende till pupillernes förblifvande på svenska sidan, icke kunna fortfara med förmynderskapet, utan afträdde det till herr statcommissarien och riddaren Bengt Rudenskiöld, äfvensom curatalen öfver finska fastigheterna öfverlämnades till borgmästaren i Borgå herr Gabriel Hagert.

Under och vid allt detta träffade genom min fru mormoders goda omtanka, det för mig så lyckeliga tillfället, att i dåvarande ammiralens, sedermera presidentens m. m. friherre Ridderstolpes hus få njuta gemensam information och upfostran med dess med mig nästan jemnårige son, nuvarande herr riksrådet och presidenten m. m. Fredrick Ridderstolpe. Ett hus, hvaruti jag ifrån hösten 1743 och följande sex år till samma tid 1749 erfarit mycken godhet och ynnest, och som fordrar hela min erkentsla och beständiga högaktning.

Informationen bestriddes i början och någon kort tid utaf en studerande vid namn Sundbeck, efter hvilken sedermera kongl. öfverhofpredikanten och kyrckioherden i Vingåker doctor Carl Papke därmed fortfor till aprill månad 1746, efter det vi samma års vårtermin besökt Upsala och den 8:de februarii uti academiska matrickelen blifvit inskrifne.

På lärdomens vägnar hade vi under båda desse herrar icke mycket profiteradt, som ses af sedermera herr doctoren och kyrckioherdens i Riddareholmen Abraham Petterssons därom afgifne berättelse och project till våra studiers fortsättande, då han oss emottog, och hvilket jag äfven måste besanna.

Denna älskansvärda mannen har jag till att tacka för grunderne, på hvilka jag sedermera bygt de insigter, hvarmed jag i samlefnaden försvarligen hulpit mig fram. Han var ej allenast trogen informator utan ock ömsint vän. Vår correspondence på den tiden, då han under högt sal. konung Friedricks sista sjukdom vid håfvet på Carlberg upvagtade, tjänar därutinnan till vedermäle. Under hans handledande freqventerade vi academien och jemte enskyld undervisning åhörde professorerne, Ihre, Dalman, Celsius och Amnell uti politiqven, historien och svänska språket, Linnée uti naturalhistorien och Klingenstierna i experimentalphysiqven. 1749 om hösten utsågs håfvet till det fäldt,

hvaräst min scholkamrat, som äfven var tvänne år äldre, borde göra sin lycka, hvarföre vi åtskildes. Och som lagfarenheten skulle blifva mitt yrke, hvartill fordrades någon mera solidité, så nyttjade jag ännu ett år doctor Petterssons undervisning uti en del philosophiska vettenskaper och sedermera 1750 på egen hand tillbragte höstterminen i Upsala, åhörande därstädes professoren Solanders och jurisadjuncten Walls föreläsningar i lagfarenheten och hvarmed äfven min lärda vandel slutades.

Redan 1748 in novembris hade jag erhållit beneficium auscultandi först uti Stockholms stads rådhusrätt och sedermera strax därpå uti kongl. Svea hofrätt. Numera 1751, 1752 och 1753 tillbragte jag på häradstingen med herr lagmannen och häradshöfdingen Dubbenhielm uti Roslags jurisdictionen, förutan med åtskillige vice häradshöfdingar och emellanåt uti kongl. hofrätten upvagtade, dels som amanuensis i fiscalscontoiret, dels som vice registrator uti cancelliet, äfvensom ock bestridde löningsprotocollet, hvarefter jag den 25 junii sistnämnda år befordrades till extraordinarie notarius vid criminalprotocollet.

1755 varit ledamot uti en i Westerås förordnad undersökningsrätt emellan riksens ständers banqve och magistraten därstädes, rörande förkommit och i banqven pantsatt järn.

Vid 1756 års riksdag jemte numera herr statscommissarien Isaac Ekman och justitiæborgmästaren i Helsingforss herr Johan Kuhlberg fördt protocollet och svarat för expeditionerne uti riksens höglofl. ständers secrete utskåtts statsdeputation, enligit det därom meddelte protocollsutdrag af den 18:de october sagde år.

Samma år och vid eftersinnande, att man vid landthushållningen och dess förbättrande kan vara fäderneslandet äfven så nyttig som uti tjenstevägen, och hvartill allmänna författningarne då äfven blefvo mera muntrande än någonsin tillförene, anhållit att ifrån kongl. hofrättens protocoll blifva entledigad, som ock jemte vittnesbörd af den 17:de november sagde år blef beviljat.*)

1760 genom öppen kongl. fullmagt af den 17:de aprill benådad med assessors namn och heder, lika med assessorerne uti kongl. collegierne.

---

*) I de anförda genealogiska arbetena säges Adlercreutz hafva fått afsked först 1760 samma dag, som han erhöll kollegiiassessors titel.

Bivistat 1769 års riksdag och därvid varit ledamot uti riksens ständers expeditionsdeputation.

Allt sedan 1770 till närvarande tid, de sex första åren såsom ledamot och sedermera såsom ordförande biträdt Borgå sokkens ägodelningsrätt.

I anledning af kongl. författningen, det besuttna frälsemänn, i händelse af ordförandes jäfvighet i lagmansrätterna samt ledamöters adjunction i hofrätterna, borde i sådana fall tillkallas och nyttjas, emellan åren 1777 och 1785 efter kongl. hofrättens förordnande varit ordförande uti Tavastehus och Kymmene lagmansrätten uti 23 särskildte måhl.

1779 utaf kongl. hofrätten kallad till adjunction uti herr hofrättsrådet Fredenskölds ställe, äfvensom 1787 under herr assessoren von Akens permissionstid, men uti båda fallen i anseende till min svaga hälsa med flere oanmälta considerationer mig undandragit.

1781 intagen såsom medlemm uti det kongl. patriotiska sällskapet.

1789 då fråga varit om ledamöter till den då satte konungens högsta nämnd, har äfven jag i den vägen blifvit sonderad, men i afseende till en annallkande ålderdomb, mig detsamma undanbedt.

1765 den 31:sta december trädde jag i äktenskap med min k[ära] hustru, fru Elisabet Sophia Tandefeldt, dotter af herr cornetten Otto Tandefeldt till Koskipä och dess fru Ottilliana Lovisa Gyllenecker, ett muntert och gladt fruntimmer, egenskaper som i betydande måhn förmildradt mitt medfödda nog hypocondriska temperament. Detta vårt äktenskap har den Högste behagat välsigna med 15 barn, hvaraf för det närvarande 6 söner och 3 döttrar lefva.

Vid detta tillfället kan jag ej undgå, att till den Högste upsända hjertelig låf och tack, som utan särdeles krämpor låtit mig upnå nu snart 59 år. Såsom härstammad af sjukliga föräldrar, hvilka vid 30 och 44 års ålder redan lämnat detta timmeliga, har det varit emot förmodan. Men genom varsam lefnad från första ungdomsåren kan med Guds hjelp en svag constitution mykket underhjelpas. Och det är denna varsamhet å hälsans vägnar, som jag äfven vill hafva min posteritet högeligen recommenderad.

Teckningen af min egen caractêre torde icke trösta, hvarföre jag ock densamma förbigår. Religion, dess sanningar, dess pligter,

hafva varit mitt första, skola ock med Guds nåd blifva mitt sista. Huru jag i öfrigit förhållit mig som ämbetsmann, medborgare och husfader, därom måga de vittna, som varit och äro omkring mig. Mitt samvete förebrår åtminstone mig ej något.

Vide plus ultra.

Till ofvanstående kunna vi lägga några ord. Den Adlercreutzska släkten ägde och äger än i dag stora jordegendomar i Nyland, därifrån den äfven härstammar. Åttens stamfader kongl. räntmästaren Tomas Adlercreutz var en bondeson från Lojo,*) och bar ursprungligen det efter fädernegården Teutar eller Tötar antagna namnet Teuterström. Han började som betjänt hos riksrådet Erik Fleming, trädde därefter i statens tjänst och vann som ämbetsman stort förtroende för nit och duglighet. Då han år 1700 adlades, antog han namnet Adlercreutz. Vid sin död år 1710 lämnade han i arf åt sina barn de betydande egendomarna Kiala och Boe i Borgå socken samt Sjundby i Sjundeå.

Af dessa egendomar förvärfvades Boe och Sjundby sedermera af Tomas Adlercreutz' sonson, vår författare Henrik Adlercreutz. Denne hade redan år 1754 kommit i besittning af största delen af Boe gård och blef 1757 ensam ägare af egendomen. Där tillbragte han ock sedan med obetydliga afbrott sin återstående lefnad. Först senare eller år 1772 tillöste han sig af sina syskonbarn $^5/_8$ af Sjundby gård och 1799 öfriga $^3/_8$. Genom ytterligare inköp af grannhemman utvidgade han egendomen och lät där utföra åtskilliga byggnadsarbeten, men var aldrig för längre tid bosatt på stället. Henrik Adlercreutz var således en af vårt lands mest betydande possessionater och åtnjöt såsom sådan stort anseende för drift och skicklighet.

Ehuru Adlercreutz i sin ungdom under jämförelsevis kort tid bedrifvit universitetsstudier, hade han likväl förskaffat sig ett godt kunskapsförråd, hvilket han med vaken håg beständigt förkofrade. Med förkärlek egnade han sina

*) Anrep och Vasastjerna uppgifva oriktigt Karis.

lediga stunder åt studiet af Finlands ekonomi, geografi och historia. De historieböcker han författat öfver sina egendomar vittna om goda insikter i hithörande ämnen. Ja, hans kännedom af vårt land i allmänhet och särskildt hans hembygd Nyland var så utmärkt, att Porthan vid utarbetandet af sin nya upplaga af Tunelds geografi öfver Finland vände sig till Adlercreutz för att af honom erhålla upplysningar. Sådana meddelades äfven och upptogos såsom synnerligen värdefulla af Porthan.

Sålunda delande sin tid mellan skötseln af sina egendomar och literära sysselsättningar, tillbragte Adlercreutz såsom lycklig familjefader sitt lif i anspråkslös tillbakadragenhet. Icke ens det lockande anbudet att varda landshöfding i Nylands och Tavastehus län kunde förmå honom att byta bort sin fria, oberoende ställning i landtlifvets lugn mot ofriheten och oron på statslifvets höjder.

Henrik Tomas Adlercreutz afled på Boe gård den 26 januari 1801.

Originalmanuskriptet till detta arbete är en med prydlig gammalsvensk handstil skrifven foliant på 137 blad. Det har genomgått ett litet äfventyr, hvilket måhända förtjänar omtalas såsom bevis på huru lätt literära alster, mången gång af högt värde, kunna råka på villovägar och gå förlorade. Ägaren till Sjundby gård, där manuskriptet förvararades, hade lånat ut det åt dåvarande sockneadjunkten i Sjundeå, hvilken hade gjort sig känd såsom historisk författare. Vid hans bortflyttning stannade boken kvar hos efterträdaren. Efter dennes död utbjöds den jämte öfrig kvarlåtenskap på auktion och gick under klubban tillsammans med en annan foliant, „Scapulae Lexicon Græco-latinum“. En torpare, som trodde att den sistnämda boken var en bibel, inropade de bägge folianterna för någon mark. Men när han senare såg sitt misstag, infann han sig hos dåvarande kuramgerens i Sjundeå med anhållan att mot en psalmbok med grof stil få utbyta de båda af honom oanvändbara böckerna, hvilket ock skedde. Nämde prästman

flyttade sedan som kyrkoherde till en annan ort och af honom förärades manuskriptet åt statsrådet Ad. Moberg, hvilken i sin tur återstälde det till den egentliga ägaren.

Med dennes begifvande hade statsrådet Moberg emellertid tagit en vacker afskrift af arbetet i och för dess befordrande till tryckning. Denna afskrift har Svenska Literatursällskapet med tacksamhet såsom gåfva emottagit och har den vid tryckningen af arbetet användts. Dock har korrekturläsningen skett vid sidan af originalmanuskriptet, som af Sjundby gårds ägare godhetsfullt stälts till Sällskapets förfogande.

Vid utgifvandet har som grundsats följts att återgifva arbetet med diplomatisk noggrannhet. Ortografin har därför i hufvudsak bibehållits. Endast med afseende på initialer och interpunktion har normalisering ägt rum. Ursprungligen ingick icke i planen att förse arbetet med rättande och upplysande noter, hvilka synts utgöra en onödig och tung ballast till en så litet i detalj gående historisk framställning. Till de af författaren själf bifogade noterna hafva därför af utgifvaren endast några få blifvit tillagda. Författarens indelning af arbetet i fyra afdelningar har bibehållits, hvarjämte det till vinnande af större öfverskådlighet försetts med innehållsförteckning och ett tämligen omfattande personalregister.

Helsingfors i december 1887.

Elis Lagerblad.



Till Läsaren.

Här öfverlämnas dig en samling af historiska politiska händelser, tilldragne uti vårt k[ära] fäderneslland innom en tid af något öfver fembtio år.

De äro icke beskrifne sådane, som de till uphof blifvit ihopspundne uti hemlige cabinetter och uti archiverne kunna finnas förvarade, utaf hvilka en efter århundrade framträdande pragmatisk historieskrifvare äger tillfälle sig begagna; utan de äro anförde som de uti riket ibland undersåterne lupit man emellan och kunna i sådant afseende jemföras med den framdeles utkommande rikshistorien.

Författaren har varit född och upfödd på en tid, då det af ålder utsådda riksförderfveliga tvedrägtsfröet åter började lifvas, har tillbragt mannaåren under dess med en fräck gudlöshet förenade frodiga tillväxt och sluteligen på ålderdomen utaf sådant alt åskådat de för fäderneslandet bittraste frugter.

Kärlek för religionen och en laglig konungamagt i förening med fri undersåtelig rättighet torde på ett och annat ställe öfverdrifvit uttrycken mot en konung, som våldfört lagarne; mot undersåtare, som stundom missbrukat, stundom vanvårdadt friheten, och mot präster, hvilka med en mer än likställig politique kastat skugga på sitt andeliga kall; men välmening gifver anledning till mycket och mångt, och det är icke här första gången, den stöter hufvudet mot väggen.

Historiska-politiska anteckningar
mig sjelf till minnes författade.

Första afdelningen.

Ifrån och med 1743 till och med 1772.

Ej något tidehvarf lärer hafva varit mera flödande af politiska drag i förening med partie hämnd och blodiga upträden, än det jag öfverlefvat.

Det 1741 af fransyska partiet eller de så kallade Hattarne på tämmeligen goda apparencer mot Ryssland började, men illa och olyckeligit utförda kriget slöts under r[iksen]s st[ände]rs sammanvaro och friherre Alexander Mattias von Ungern-Sterenbergs ordförande såsom landtmarskalk, medelst Åboländske freden 1743, med förlust af trenne gräntse fästningar, mycket penningar och ett ej ringa antal dugtigt folk, utan annan ersättning än hufvuden af generalerne grefve Charles Emil Levenhaupt och friherre Buddenbrock. — Såvida dessa herrar uti de allmänna affairerne voro af olika tankesätt och menigheten på något sätt skulle tillfreds ställas, så voro partierne i nödvändighet att på sådant sätt, som sades, qvitta med hvarandra.

Under påstående krig hade 1741 drottning Ulrica Eleonora utan posteritet afsomnadt och nu var man omtänkt på thronfölgden, som fastställdes på Holstein-Eutinska huset och hertig Adolf Friedrick. Contrapartiet, som formerades af Mössorna, lade sig ut för kronprintsen af Dannemark och understöddes genom dalkarlarnes resning, hvilken dock lyckeligen i Stockholm skingrades, hvarefter deras anförare Schedin jemte flere af hufvudmännen samma år 1743 blefvo halshuggne.

Den med konung Friedrick till vänster vigde riksgrefvinnan Taube dog 1744 och succederades i ämbetet af

grefvinnan Catherine Ebba Horn, sedermera gift med riksrådet grefve Ulric Barck.

Samma år och efter afslag hos kronprintsessan af Dannemark, förmältes hertig Adolf Friedrick med printsessan af Preusen, Lovisa Ulrica, som 1746 skänkte riket arfprintsen Gustaf och utaf hvilken anledning ständerne sammankallades.

Vid denna riksdag, då friherre von Ungern-Sterenberg för andra gången valdes till landtmarskalk, gjorde den 1739 afsatte ministèren, likasom förut 1743, försök att åter komma in uti rådet, men uträttade därmed ej annat, än att friherre Samuel Åkerhjelm, af samma tankesätt, äfven nödgades nedlägga sitt ämbete.

Något efter riksdagens slut utfordrade ryske ministern von Korf riksrådet grefve Tessin med flere af kejsarinnan vidrigt ansedde herrar, men utan värkan, ehuru till och med de lärde vid Upsala academie bjödo till att rättfärdiga ett sådant förfarande. Under cancellierådet Ihres presidio ventilerades och med bifall försvarades därstädes tvänne disputationer *De victima publica* och *pœnis innocentium.* Han blef för dem ställd till ansvar inför cancellie rätt, hvaräst efter återkallandet af sin, för tiden, felaktige politique han ändteligen slapp med skrapa och åtvarning.

Ehuru fastställd och säker thronföljgden tycktes vara, funnos likväl de, som i löndom stämplade mot det unga håfvet till hertigens fördel af Cumberland, *förmäld med en dansk printsessa.* Såsom invecklade uti en sådan anläggning blefvo 1747 engelska doctoren Blackvell, köppmannen i Göteborg Drake *) och några bönder halshuggne samt köppmann Springer landtförvist.

Efter det 1748 de gamla Seraphimer och Svärds orderne blifvit uplifvade samt Nordstjerne orden å nyo stiftad, afsomnade konung Friedrick 1751 och konung Adolf Friedrick besteg samma år, vid ständernas sammanvaro, svenska thronen, varande då landtmarskalk grefve Hen-

*) Drake dömdes väl till döden, men benådades af K. M:t och straffades med lifstidsfängelse i Marstrand, hvarifrån han dock lösgafs 1762. Utg. anm.

ning Adolf Gyllenborg. Under denna riksdag återfick 1739 års ministère ständernes förtroende.

Vid regimentsförändringen 1719 hade man egenteligen tagit precautioner emot enväldet, utan att eftersinna hvad aristocratie och mångvälde i längden skulle kunna åstadkomma. Det gamla håfvet hade väl vid 1727 års riksdag genom bondeståndet sökt förskaffa konungamakten någon tillökning, men uträttade därmed ej något annat än kongl. räntmästaren Lagersparres olycka, som var oförsigtig nog att utaf under händer hafvande räntekammaremedel understödja håfvets i sådant afseende erforderliga financer. Sedermera gjorde konung Friedrick uti den vägen ej något vidare försök, utan med en årlig handpenning af 80,000 hessiska ducater roade sig och dref igenom hvad han behagade. För det unga håfvet var det icke så; dem feltes både magt och penningar och tycktes som aristocraterne så väl i rådet som hos ständerne för dem ville draga tömmarne ännu hårdare till. Man vägrade konungen att resa omkring uti riket för att bivista munstringar, man påstod att riddarevärdigheten borde utdelas med råds råde, personer, som uti cabinettet af konungen till ämbeten blifvit utnämnde, utvoterades i rådet, en oskyldig etiquette, som konungen innom sin borg etablerade till i akt tagande vid rådsvagnarnas inkjörande på borggården och som riksrådinnan Höpken för första gången blef nödsakad att i akt taga, ansågs såsom vådelig för friheten, med mera dylikt, som sammanlagt värkade den ohyggeliga sammansättningen, hvilken vid 1756 års riksdag, då nu mera riksrådet grefve Axel Fersen var landtmarskalk, skulle förskaffa konungen mera magt, men då den yppades, kåstade lifvet för öfversten grefve Brahe, hofmarskalken baron Horn, capiteinerne Ståhlsvärd och Puke, underofficerarne Mozelius, Christiernin och Eskolin jemte löparen Angel. Öfversten grefve Hård, lagmannen baron Erik Wrangel jemte bonden Lars Larsson, hvilka räddadt sig med flygten, förklarades fridlöse. Capitein Gyllenspetz landtförvistes. För särskild anläggning till upror och stämpling mot regeringssättet halshöggs lieutenanten Sahlfeldt och borgaren Hellberg, jemte det pagehofmästarne Ichsell och Bredha, magister docens

Söderberg och vice häradshöfdingen Fernbom för smädeskrifters författande och utspridande blefvo landtförviste. Capitein Hästesko, uti dessa mål invicklad, dömdes till Marstrand; och detta allt till följe af riksens ständers commissions under särskildte data utfärdade domar. Man anmärker något såsom icke särdeles vackert, att alla ledamöterne i denna ståndscommission låto utaf statsmedlen för besväret förnöja sig med 12,000 dal. kopparmynt hvarthera och förbigår i öfrigit uprepa alla dem af håfvets anhängare, som vid den efter riksdagen satte commission på mer och mindre validable anledningar måste sistera.

De till denna conspiration hörande planer och omständigheter utreda till det mesta denna tidsens tryckta handlingar; hvad jag får tillägga, är sådant som lupit man emellan och icke kunnat tryckas. Att konungen var i behof af mera magt är utom all fråga. Han var en herre from och god och sig sjelf lämnad nögd med den magt han fick, mycken eller liten. Drottningen däremot ett fruntimmer, qvickt, eldigt och tilltagsitt, och för sådana egenskaper var mera magt en nödvändighet. Man får således anse henne för den, som gaf ton till altsammans. För att vinna ändamålet skall hon ej eller varit nogräkrad om medlen. Hennes egen herres lif borde vid det tillämnade uplåppet icke sparas, och sedan ståndens talemän, grefve Fersen, archiebiskopen Troilius, borgmästaren Kierrman och Olof Håkansson jemte inemot 80 personer, hufvudmännen af alla stånd för det aristocratiska partiet, blifvit utur vägen rögde, skulle regeringen enväldigt föras af drottningen, biträdd af grefve Brahe såsom vice Roi. Allt detta tyckes likväl snarare hafva varit sagt än gjordt. Om drottningens conversation i små rummen med grefve Brahe skall hoffröken Strömfeldts och kammarfruarna Haucks och Novairs inför commissionen aflagda vittnesmål hafva varit mycket uplysande. De däröfver förda protocoller blefvo vid 1765 års riksdag uppå ständernas föranstaltande upbrände. Eftervärlden torde dock likväl icke sakna erforderlig uplysning. Jag för min del kan, ehuru samtida, hvarken fria eller fälla. Framdeles blifver man dock varse denna frus oroliga caractère och föga skonsamhet mot egen famille.

Genom löparen Ernst Angels uti fylleri gjorde otidige allarme yppades midsommarsafton hela denna blodiga anläggning. Gardiessoldaten Lustig underrättade sin corporal Schedvin, han åter sin lieutenant grefve Creutz, som vidare därom afgaf raport till grefve Fersen, då varande öfverste för kongl. lifgardiet. Genom natten skyndade han sig upp till konungen, som vid Fersens åsyn häpen, bestört och prevenerad förestälte sig ej annat än detronisation, men då grefven försäkrade, att hans ärende endast var att fästa kronan på hans hufvud, så gaf herren sig tillfreds, blef stilla, och jemte det man försäkrade sig om de brottsligas personer, fogades anstalter om undersökning, med mera.

Soldaten Lustig erhöll i belöning för sin uptäckt 12,000 dal. kopprmt. Corporalen Schedvin blef lieutenant, adelsmann med devise i vapnet: *ob cives servatos,* och 100,000 dal. kopprmt i contant till inkjöpande af en fideicommissägendom; grefve Creutz öfverste med lön på värfvad stat. Vidare förordnade ständerne, att midsommarsdagen då och framdeles skulle firas med en särskild tacksägelse till försynen, som om regeringssättet haft sin nådiga vård, hvilken upbyggeliga andakt 1765 års ständer dock sedermera afskaffade.

Man supponerade att, till erhållande af nödiga medel till revolutionens bedrifvande, drottningen pantsatt sina jouveler, hvaribland en del rikets pretiosa voro instuckna, och utaf sådan anledning skred till den ytterlighet att låta inventera dem. Om därvid funnits någon defekt är mig icke bekant, ehuru jag författade den därom ifrån stats-deputationen till secreta utskottet afgångna expeditionen. För öfrigit och under loppet af denna riksdag, sedan riksrådet grefve Tessin uppå begäran erhållit dimission ifrån gouverneurs ämbetet för kronprintsen, utnämnde ständerne emot konungens vilja och samtycke uti hans ställe riksrådet grefve Carl Scheffer. Under-gouverneurs ämbetet, som var anförtrodt grefve Bielcke, indrogs och cancellie rådet von Dalin skilgdes ifrån informators sysslan med förbud att icke vidare få frenqventera håfvet. Den af konungen utaf egne medel upsatte cadette corpsen ansågs såsom vådelig för friheten och måste indragas. Hvarförutan riksens ständers

betänkande om tjensters bortgifvande, som ibland annat förmälde att den, som stått trenne gånger på förslag, borde fjerde gången af konungen nämnas och, i händelse af vägrande underskrift, namns stämpelen nyttjas, så väl som författningen om grundlagarnes värkställighet kringskar konungamagten på allt möjeligit vis. Korteligen sagt: var konungamagten ej stor förut, så blef han nu än mindre. Äpplet var ännu icke mogit. Uti oeconomiskt afseende anmärkes, att till lättande af penningerörelsen banqven öppnades till lån med mera lätthet än förut på fastigheter, hvartill nu äfven lades åtskilliga rikets utgående effekter. Detta riktade vissa hus och handelscontoir, men medförde i längden den för riket skadeliga höga vexelcoursen, som de följande åren varit ett så brydsamt öfverläggningsämne. Ständerne åtskildes i slutet af året 1756.

Denna riksdag bivistade jag första gången såsom riksdagsmann och var äfven så ifrig och nitisk partisan, som någonsin någon af denna tidsens ungherrar, men tackar innerligen Gud, som genom sjukdom hindrade mig att med min röst bidraga till utgjutande af medborgerligit blod. Statsbrått äro af den beskaffenhet, att det icke är gärningen utan conjuncturen, som tillskapar den bråttsliga. Så snart den förändrar sig, så önskade man gjerna kunna sätta det hufvudet på, som man förut slagit af, hvilket jag äfven denna gången hade tillfälle att erfara. Ångern infant sig genast. Lifvet kunde man ej återställa, men vid 1765 års riksdag restitueradeș de olyckelige ära och ägendom, jemte det de fridlöse och biltoge återbekommo sin borgarerätt.

Stämplingar mot regeringssättet medelst befordrande af oinskränkt magts införande uphörde dock icke. Till följe af commissionens dom afrättades 1760 en vid namn Landberg, *) och kongl. kammar laqvajen Liung, som fant utväg att rymma, förklarades fridlös. General Ramsay uti detta brått indragen kunde med möda rädda sig, men vid en redan 1762 förändrad conjuncture erhöll han af stän-

*) Den egentlige upprorsmakaren bärgsmannen J. Landberg dog i ransakningsfängelset d. 7 febr. 1759 och sonen Magnus dömdes d. 11 juli s. å. till döden, men benådades. Utg. anm.

derna såsom reparation för sitt lidande 72,000 dal. kopparmynt.

Uti särskild författning om utrikes ärender hade 1756 års secrete utskått tillstyrkt att nyttja den i tyska riket uprundna conjuncturen, och hvarutaf fransyska pluraliteten af regeringen ansåg, såsom en följd samt för att fullgjöra garantien af Westphaliska freden, att deltaga i det på tysk botten mot konungen i Preusen då redan började kriget, utan att vidare i sådant afseende sammankalla riksens ständer. Emot konungens tanka och vilja började med arméens öfvertransporterande till Pommern 1757. Kronprintsen begärte tillstånd att vid sin morbroders, konungens i Preusen, armée få bivista fälttåget, hvilket dock regeringen, som tyckes, på goda skjäl afslog. Kriget fortsattes under öfverbefähl af tid efter annan fäldtmarskalk Ungern-Sterenberg, generalerne Hammilton, grefven och riksrådet von Rosen*), friherre Lantingshausen och Ehrensvärd, utan någon särdeles hvarken lycka eller olycka, till dess freden 1762 träffades under ständernas sammanvaro, då grefve Axel Fersen för andra gången valdes till landtmarskalk.

Vid denna riksdag förlorade Hattarne mycket af sin öfvervigt och stodo sig mera än jemt, hvartill bidrog den ringa nytta vi hade genom kriget.

Fredstractaten, tecknad i Berlin**), bibehöll väl oss vid våra tyska besittningar, men 40,000 mann förlorade till lands och sjös och en åsamkad riksgäld af emellan 6 à 700 tunnor guld hade kunnat undvikas och saken ändå blifva i samma skick.

Rådet ställdes till ansvar och var på vägen att manngrant licentieras, men sedan utaf pluraliteten riksråden Ehrenpreus och Ruth med döden afgått, grefvarne Höpken, Tessin, Stromberg och Gyllenborg sjelfve nedlagt sina ämbeten, förblef det endast vid Palmstierna och Carl Friedrick

*) Namnet står i marginalen och föres genom asterisk oriktigt till detta ställe, ehuru det bort stå framför Hamiltons, då ju Rosen var Hamiltons företrädare i öfverbefälet.

Utg. amn.

**) Bör vara Hamburg.

Utg. anm.

Scheffer, hvilka dock genast återkallades och hvaraf Scheffer emottog förtroendet, men Palmstierna tackade med utlåtande: *vestigia me terrent.*

Uti de afgångnes ställe inkallades Lieven, Rudenskiöld, Törnflygt, Hierne, Horn och Friesendorff, hvarförutom de af 1738 års ministère afsatte och ännu lefvande, men nog bedagade rådsherrar grefvarne Bonde och Bielcke uti sina ämbeten åter insattes.

Öfverste Pechlin, amiralitets capiteinen Hammarberg och hofrättsnotarien Estenberg, hvilka i början af riksdagen memorialiserade något hårdt emot rådet och beskyldt dem hafva tagit penningar på svänska männs blod m. m., blefvo efter många motsägelser ändteligen från riddarehuset utvoterade. Ett sätt att från riksdagsöfverläggningarne skilja sådane männ, som icke tänkte, talte och gjorde i conformité med den rådande ton och hvilket nu började komma mycket i bruk samt svarar emot de under despotismen sedermera brukliga riksdagsmanna arresteringarna.

De öfriga riksdagsgjöromålen bestodo uti rättande af prejudice mål, som till myckenhet existerade emellan de i Pommern commenderade och här hemma blefne officerare. Därnäst var den höga vexelcoursen, som under krigsåren stigit till 108 ℳ [per] R:dr hamburger banco, ett bekymmersamt ämne och hvarvid så väl som all annan innästlad oordning, en af commercierådet och riddaren Anders Nordencrantz alt sedan 1760 med tillstånd utgifven skrift under titul af *Wördsam föreställning till r:s ständer rörande rättegångars förminskande, lag, domare och folck samt en rättskaffens fri- och säkerhet, jemte den höga växel coursen med dess ordsaker och botemedel* nu väckte mycken upmärksamhet. Emedlertid och som banqven ansenligen fått späda till Pommerska kriget, så för att indraga så småningom sedelstocken, öktes nu inbetalningsprocenten uppå privatas lån, hvarigenom man förmodade växel coursens fall och tillgjordes ej mera denna gången. Men vid följande riksdag 1765 under landtmarskalken Thure Gustaf Rudebecks ordförande togs däraf anledning till mäst alla då timade räfster, efterräkningar och förändringar.

För att hålla sedelmyntet och coursen uti jämn pari,

hade alt sedan 1747, tid efter annan, dels ständerna, dels regeringen med vissa handelshus ingått contracter emot erhållande ansenliga förmåner af kronan och banqven. Långt ifrån att hafva gjordt skjäl för sig befunnos de, i synnerhet de sednare åren, nog groft och oförsynt hafva riktat sig på det allmännas bekåstnad. De kommo således utaf sådan anledning under skärskådande och hvaribland det 1, 2, 3 och 5:te växel contoiren formerade af Kierrman, Lefebure och Grill, förutan afledne Erland och Carl Bromänner, Plomgrén och Stenmann, kändes skyldige att återbära några och sextio tunnor gull samt det 4:de eller König, Wittfoth och Clæsson innemot fyra tunnor gull. Hvarförutan borgmästaren Kierrmann, hvilken icke allenast såsom bancofullmägtig och tillika ämbetsmann styrkt till fördärfveliga finance operationer, utan ock som köppmann till rikets fördärf sig utaf dem begagnadt och således på mångdubbelt sätt befunnen brottslig, dömdes till en månads fängelse på vatten och bröd och Marstrand för all sin tid, hvaräst han ock någon tid efteråt uti lika så mycket mörker ändade ett lif, som det den framfarna perioden, i synnerhet ifrån 1736, varit lysande. Till enskyldt ersättande blef honom beräknadt tre tunnor gull för tvänne örlogsskepp, till hvilka han erhållit förskått och virke från kronans skogar, men till handelsskepp sedermera försåldt. Lefebure förklarades förlustig sin borgerliga näring och belades med en månads vatten och bröd, hvarifrån han dock, i anseende till medicorum intygad lifsfara, befriades. Clæs Grill blef förlustig trenne års borgerlig näring och borde pligta 1,000 dal. silfrmt eller sitta 12 dagar på vatten och bröd. Abraham Grill 500 dal. silfrmts böter eller åtta dagars fängelse vid vatten och bröd. Wittfoth tre veckor på vatten och bröd samt lifstids fängelse i Marstrand. Om han undergick straffet, kan jag ej med visshet säga, men Clæsson, som fann utväg att rädda sig med flygten, lämnades till framtiden och vid påföljande riksdag i Norrkiöping lämnades honom frihet att saklös till riket återkomma. Till följe häraf confisqverades de brottsligas ägendom och till utredande af gäld och fordringar sattes under curatorers vård, hvarvid befants att behållningen hos de förstnämnde endast steg

till femtiotvå tunnor gull och således ej tillräcklig till kronans och banqvens förnöjande. Till concoursens afgjörande förordnades därföre en extra hofrätt med särskildt tractamente, men som den nödvändigt skulle medtaga en betydande del af tillgången, så träffades en aversion af 40 tunnor gull uti ett för allt, emot erläggande hvaraf de återfingo sin ägendom. Det sednare eller Königska contoiret betalte fullt ut.

Vid tillfälle af banqvens reviderande kom man i erfarenhet, det banco casseuren Gottsman emot författningarne och för icke ansedd fullgod pant bekommit ett lån af $6^1/_2$ tunna gull. Han deposserades genast och såsom bancobetjent afsattes från sysslan och hvad uti lånets promta gäldande kunde brista borde af bancofullmägtige ersättas. Vid följande riksdag erhöll han återvinning, beviste sitt lidande, undfick reparation och pension, men kom sig sedermera aldrig före.

För dem, som råffadt staten och plundradt banqven, var i allmänhet denna riksdag ganska obehagelig. Rådet kunde ej eller undgå att efter vanligheten passera revue. Riksråden Rosen, Seth, Hammilton, Flemming, Ekeblad och Carl Fredrick Scheffer nedlade sina ämbeten och Rudenschöld afsattes. Uti deras ställe valdes Funck, Hermelin, De Geer, Gyllenstierna, Wallvik, Reuterholm och Ribbing, jemte det den 1747 afsatte riksrådet Åkerhielm åter inkallades. Han hade under sin ämbets tid redan förutsagt villervallan uti rikets financer. Nu var han så gammal, att han nödgades undanbedja sig riksens ständers förtroende.

I svite med detta kan anmärkas att hofrådet Arckenholtz, som 1738 var olycklig, men förre riksdagen erhöll pension, nu å densamma bekom tillökning samt tillstånd att åter få inkomma i riket. Den 1756 landtförviste pagehofmästaren Ichsell befordrades till svensk agent i Hamburg.

Ibland oeconomiske företaganden förtjenar nämnas, att kronans uråldriga rättighet till stora sjötullens erläggande i specie mynt eller silfver återstäldes till sin förra kraft. Tullarrende societeten upphäfdes och tullinkomsterna sattes under en kongl. generaltulldirection. Riksgäldscontoiret förlades under statscontoiret, manufaktur contoiret under com-

merciecollegio, slottsbyggnads deputation under kammarcollegio och fästningsbyggnads deputationerne under fortification. Åtskilliga stater och corpser och däribland den af grefve Ehrensvärd inrättade marine corps indrogos och reducerades till statens lisa. Den utom alla gräntsor stegne växel coursen fäldes genom banco lånens indragande och en realisationsplan, som för banqvens sedelstock utstakades. Efter mycken vid flere riksdagar använd kostnad segrade nu ändteligen norrbottniske städerne öfver Stockholms boerne och vunno stapelrätt. Stränga författningar vidtogos mot yppighet och öfverflöd.

Genom en förordning under namn af lagarnes värkställighet stadgades, att den som trenne gånger stått på rådsförslag borde fjerde gången ovägerligen utaf konungen nämnas, utaf hvilken anledning friherre Düben inträdde i rådkammaren. Justitiæ cancellairs ämbetet komme af ständerna att tillsättas. Censuren i allt, undantagande in theologicis, uphäfdes och en obehindrad skrif- och tryckfrihet tilläts. Rangordningen afskaffades m. m.

Prästeståndet sträckte ock vid denna riksdag sin omtanka till commedier, operor, masquerader och sjelfva hoftheatern.

Mot regeringssättet förföriske och uproriske skrifter trycktes på svenska i Hamburg, och Hofmanska uproret i Elfsborgs län, under ständernas sammanvaro i afsigt att införa oinskränkta enväldet dämpades med Hofmans och tvänne andras aflifvande, jemte det 39 personer med spöslitande och fästningsarbete afstraffades. Att hålla cabinetter och rätta præjudicer med præjudicer roade ständerne oändeligen, men utdrog tiden till dess ändteligen riksdagen slöts 1766 om hösten med utsatt ständers nästa sammankomst 1770 uti Norrkiöping, hvilken termin icke utan högst trängande ordsaker borde få anticiperas.

Straxt efter det ständerne åtskildes, gick förmälningen för sig emellan krönprintsen Gustaf och kronprintsessan af Dannemark Sophia Magdalena.

Nog tycktes nu Mössorna skäligen hafva betalt Hattarne både för 1738 och 1756, men konungamakten hade på ingendera sidan vunnit och regeringssättet började blifva

nog democratiskt. Utan att vara partisk måste man medgifva att Hattarne hyste grundade tankesätt i anseende till rikets sjelfständighet, samt att handel och handaslögder genom 1738 års manufactursystem under deras styrsel tilltog och grönskade, men för öfrigit voro de krigiske, slösaktige och därjämte egennyttige, hvarutinnan de genom en fri och enväldig banco- samt allmänna cassaförvaltning understöddes och styrktes. Mössorna däremot älskade en stilla och fredlig dependence af grannar så uti ett som annat afseende, och som de sällan kommo till någon betydande öfvervigt, så voro de naturligtvis missundsamma och togo nu mera för sig än nyttigt var, i synnerhet då de med en hast ville rätta de olägenheter de förras slöserier och elaka hushållning för längre tid habitueradt. De många indragna stater och corpser upfylde landet med tjenst- och brödlösa tiggare. Coursen skulle väl fällas småningom, men genom en motoperation, som sades utaf Hattarne, rakade den i hast neder ifrån 70 à 80 till 40 à 50 mk per R:dr, hvilket tillika med bristande rörelsekapital, sedan nya bancolån inhiberades och en tillökt afbetalning på de gamla med stränghet utfordrades, uppå näringarne hade de äfventyrligaste följder och skilgde mången ifrån både ägendom och förmögenhet. Kronprintsen vid tillfälle af en 1767 anstäld resa genom rikets bergslager gjorde sig om tillståndet underrättad, aflämnade därom berättelse till sin herr fader och kongl. kammarcollegium jämte herrar landshöfdingar besannade eländet; men utan riksens ständers egen åtgjärd stod ej något ting att hjelpa och till deras sammankallande kunde, oaktadt af konungen använde bevekligaste föreställningar, rådet på något sätt icke förmås.

Sådan var ställningen, då de en bas varande Hattarne med goda löften anlitade håfvet om hjelp och förmådde konungen att genom det uti historien och statskonsten så ovanliga vågsamma steget, förmedelst spirans nedläggande, in decembris 1768 nödga riksens råd att sammankalla riksens ständer till urtima riksdag in aprillis 1769. Rådet envisades väl i det längsta och hade så när öfvertalt konungen att åtra sig, om icke kronprintsen förmått sin herr fader att stå fast vid sitt beslut; de måste därföre sluteligen be-

gifva sig, i synnerhet sedan samtelige collegier och ämbetsmän förklarat sig för inactive, hvarigenom deras föresatts hindrades att styra riket utan konung. Förre riksdags ständer trodde sig kunna förekomma utrikes ministrars influence på gjöromålen förmedelst riksdagens flyttande till Norrkiöping. Ehuru föga mot ändamålet svarande, hälst ministrarne inlogerade sig på sätesgårdarne rundt omkring och uträttade detsamma som om de varit på stället, så kunde dock rådet ej förmås att afvika från föreskriften, som i afseende på riksdagens urtima beskaffenhet kunnat vara förlåteligit. I det stället och så vida collegierne med flere i Stockholm varande värk icke kunde flyttas, men icke eller borde sakna communication med sin öfverhet, fördelades rådkammaren emellan Stockholm och Norrkiöping. I förra fallet var till förväntande en regerande rådkammare utan konung och i sednare ägde man en konung med tvänne rådkamrar. Intetdera kunde förenas med regeringsformen, sådan som den då var, och hvilket äfven sedermera af ständerna lades rådet till last.

Riksdagen började således i Norrkiöping, men flyttades och slöts i Stockholm. Och grefve Axel Fersen valdes för tredje gången till landtmarskalk.

Ibland de första gjöromålen var den i Stockholm residerande rådkammarens inkallande till Norrkiöping, hvartill dem förelades en tid af 24 timmar. Och sedan samtelige deras misstag blifvit lagde dem under ögonen, bibehölls utaf en så tilltagsen rådskammare endast riksråden Hiärne och Wallvik. De öfrige: Friesendorff, Horn, Lagerbielcke, Kalling, Hermelin, Gyllenstierna, Reuterholm, Funck, Ribbing, och Düben, licentierades. Uti deras tillika med aflidne riksråden Lövenhielms, Lagerbergs och De Geers ställen inkallades sju utaf de förra riksdagen afsatte, utaf hvilka endast Ekeblad, Hamilton och Rudenschöld återtogo förtroendet och Ulric Scheffer, Stockenström, Bielcke, Hermansson, Beckfries, Posse, Sinclaire, Barck, Schwerin och Snoilsky valdes å nyo. Därnäst complimenterades kongl. Svea hofrätt, justitiæ cancellairen och collegierna för deras åtgjärd i anseende till inactiviteten och om regeringssättet yttrade sunda tankesätt.

Sedermera sysselsattes ständerna med finance, course och brännevin, hvarvid uti det mästa ändrades hvad förra riksdagen i slika mål blifvit tillgjordt. Bancolåntagarena lättades förmedelst erläggande af blotta interesset, äfvensom bergslagen understöddes med nya lån, hvarmedelst sedelstocken bibehölls till oumgängelig rörelse, men med anstalter till dess realisation kom man denna gången icke till väga. Præjudicemålen rättades och hjelptes i likhet med förre riksdagars coutume. Ändteligen började man eftersinna det konungens rättigheter tid efter annan blifvit nog inskränkte och tillika såsom någon erkäntsla mot håfvet föreslog en så kallad Säkerhets act, hvarigenom konungamakten skulle komma till åtnjutande af de densamma dels af rådet, dels af ständerna fråntagna rättigheter, och regeringsformen hänföras till sin första simplicité. Oaktadt allt bemödande utaf de mäst rättsinnige männ stod dock ej något i den vägen att uträtta. Aristocratico-democratiska anhanget ville på intet sätt lämna rikstömmen, den de sig en tid bortåt tillvällat, utan 1766 års förordning om lagarnes värkställighet förblef vid sin fulla kraft och konungen i samma magtlösa belägenhet som förr.

Commercierådet Nordencrantz, som allt sedan 1760 icke varit sysslolös, fortfor med utgifvandet af sina *Bekymmerlösa stunders menlösa tanckar* med bifogade financesysteme, som uplyste och förargade.

Till inrättande af ett Genuesiskt lotteri styrkte ständerna och hvarom förordnande utkom 1771.

Denna riksdag bivistade jag, och såsom hedrad med förtroende af partie-conclaven hade tillfälle att erfara, till hvad högd förbittringen medborgare emellan då redan stigit. Tredje mans åtgjärd tycktes fordras, om rikets sjelfständighet skulle räddas, och frugten stundade efter hand till sin mognad. Riksdagen slöts in januario 1770, och påföljande utsattes till medio octobris 1773.

Dessförinnan tilldrog sig den så oförmodade som bedröfveliga händelsen af konung Adolf Friedricks i februarii 1771 timade hastiga död, som föranledde till ständernas sammankallande uti junii månad nyssnämnde år. Kronprintsen Gustaf, då med de öfrige printsarne stadd på sin

året förut anstälte utrikes resa uti Paris, utropades genast för konung, notificerades och undertecknade vid samma tillfälle i martii den honom af rådet öfversända konungaförsäkran, hemkom genom Berlin skyndesammast och antog regeringen.

Icke långt efter konungens död afreste enkiedrottningen jemte printsessan till Berlin.

Riksdagen började och hofmarskalken sedermera presidenten Axel Gabriel Leijonhufvud valdes till landtmarskalk. Efter vanligheten anstäldes till en början en sträng räfst öfver rådskammarens gjöromål, som slutades med licentierande af grefvarne Rudenschöld, Hiärne, Stockenström, Bielcke, Ulric Scheffer, Hermansson, Beckfries, Posse, Barck och Snoilsky, så att utaf 1769 års rådkammare endast qvarblefvo Wallvik, Schwerin och Sinclaire. Ledigheterna efter dem och dödblefne riksråden Horn och Lagerbielcke remplacerades af 1765 års rådkammare, som 1769 blef licentierad, och till fyllnad valdes nya, ehuru det nu mera började blifva så svårt efter skickelige och förtjente rådsämnen, att ständerne voro nödsakade förordna det ingen finge afsäga sig förslaget, än mindre vedersaka konungens kallelse.

Då 1765 års rådkammare skulle inkallas, vägrade konungen att underskrifva kallelsebrefven i den form de från ständerna expedierade blifvit, icke för sakens skull, utan endast för ordasätten, hvarigenom skugga tycktes vilja kastas på Hans M:ts högstsal. herr fader, i afseende på hvad hände i rådkammaren 1768 och sedan i Norrkiöping 1769. Riksens råd, som icke vågade utesluta eller ändra något utaf ständernas expedition, voro i beråd att med stämpelen utfärda sagde kallelsebref, så framt icke saken dessförinnan i godo blifvit jemkad och bilagd.

Svea konungaförsäkran blef sedermera hos ständerne ventilationsämnet, och på hvars aflämnande kröningsterminen berodde. Därvid yppades mycken animosité och oenighet stånden emellan, i anseende till de tillika inblandade privilegiifrågor för ofrälse stånden och som värkade uppehåll. Sådant föranlät konungen att redan in novembris i rådet upkalla alla fyraståndens talemän och i närvaro af fyra riksens råd erbjuda sig att personligen söka förena

dem, och lät äfven det vid samma tillfälle hållna tal genom trycket komma till allmänhetens kundskap. Långt ifrån att bidraga något till enighet, ansågs detta communicationssätt med riksens ständer för stridande mot grundlagen. Riksens råd fingo reprimande för efterlåtenhet och boktryckarene stäldes under laga tilltal. Konungaförsäkran blef ej färdig till afgifvande förr än i slutet af februarii 1772 och in martii påföljande blef den obesedd af konungen undertecknad, hvarefter kröningen och hyllningen i maji månad för sig gick, då vid samma tillfälle Vasa orden instiftades.

Commercierådet Nordencrantz öfverlämnade nu fjerde och sista delen af sitt uplysande arbete, som i synnerhet graverade Jennings och Finlays alt sedan 1762 förde växeloperationer, och då intet mycket felades, att han för all sin ådagalagda nit och möda blifvit ansedd för en gammal radoteur, erhöll han nu ändteligen det låford, att han uti financevägen varit den förste, som borttagit täckelset, undanrögt hemligheten och skingrat mörkret.

Riksens ständer sysslosatte sig i öfrigt med regeringsformens reducerande till sin simplicité, ofrälse ståndens yrkade privilegier, ofrälsemäns befordringsrätt till rikets högre ämbeten, partiernes componerande, finance, course, realisation, brännevinsförbud, hvilket alt jemte private mål, med mera, medtog tiden, utan att man om någon ting kunde förena sig. Stånd reste sig mot stånd och bitterheten ökades. Småfolket ryckte väldet åt sig och hufvudmännen nödgades lämna dem åt sitt öde. Rikskroppen var korteligen sagt på vägen att aldeles uplösas, då konungen till rikets räddning den 19:de augusti 1772 i värket stälde den bekanta revolutionen; vid hvilket tillfälle och i grund af den då antagne regeringsforme regeringssättet, med afsvärjande af souveräniteten, blef monarchiskt eller i det närmaste sådant, som det var för 1680, eller innan envälde infördes.

Tillgången är i friskt minne och igenfinnes uti de denna tiden tryckte handlingar. Hvad som gör den märkvärdig, och som prisar dess uphofsmann, är att den aflopp uti så mycket lugn och stillhet, att icke en enda medborgare kan säga sig hafva blifvit förolämpad eller på något

sätt till sin välfärd lidande. Konungen utförde sjelf planen uti residenset, hvaräst ej något motstånd försports, om icke utaf general Pechlin, i fall han fått tillfälle fästa sig på Skeppsholmen, som dock förekoms. Vid besvärjandet af den nya constitutionen gjorde furst Hessenstein någon svårighet, men beqvämade sig sent omsider. — Hertig Carl genom capitein Hellickius, sedermera öfverste Gustafsköld, höll konungen södra delen af riket tillhanda. Uti lika ärende och afsigt var öfversten vid Nylands dragoner Jacob Magnus Sprengtporten stadd och sysslosatt i Finland, hvaräst äfven allt lyckeligen aflopp.

Bemälte öfverste var en hufvudmann för revolutionen immediate under konungen, men skall som förmenas icke just ämnat konungen så mycken magt, hvaruti han dock blef hindrad genom sin sentida och först efter regimentsförändringen skedde ankomst till Stockholm med de ifrån Finland medförde troupper. För att därföre så mycket närmare hafva denne herren under ögonen, befordrade konungen honom genast till generallieutenant och öfverste vid dess lifgardie. En kiäck, tilltagsen och oförskräckt militaire, men het, häftig och äregirig samt med sådana egenskaper icke nog skicklig politicus. Han pryglade Abbé Michelessi med käpp uti konungens egna rumm och kunde aldrig förlåta Lagerbring och Rehbinder, hvilka jemte den förstnämnde uti sina skrifter icke tillade honom så stor del i revolutionen, som han trodde sig böra äga. Öfverhopad af nåd, men icke desto mindre missnögd, i anseende till någon vid en krigsrätt förelupen tourtvist emellan gardiet till fot och häst af konungen icke till nöjes deciderad och, som troligast synes, med hela conjuncturen, färdig till contrarevolution, tog han afsked, gjorde sig galen och sluteligen dog i Stockholm 1786.

Utaf en 20 år härefter utkommen piece: *La vie du General Dumouriez* får man den underrättelse, att för att understödja revolutionen, i fall så erfordrats, konungen haft i beredskap 7,000 man i Tyskland värfvade troupper, för hvilka Dumouriez var chef. Denne mannen spelte sedermera en märkvärdig role vid den världskunniga fransyska revolutionen.

I anledning utaf den antagna nya regeringsformen tillhörde det konungen att sjelf utnämna sitt råd. På sådan grund blef hela den då varande rådkammaren, såsom af ständerne tillsatt, entledigad. Den beklăddes af riksråden Lieven, Horn, Kalling, Reuterholm, Funck, Wallvik, Ribbing, Düben, Schwerin, Sinclair, Falckengreen, Carl I. Ridderstolpe, Anders R. Wrangel, Arnell, Ehrencrona, Fredrik U. Sparre och Falckenberg. Detta skedde ena dagen och dagen däruppå återkallade konungen utaf 1765, 1769 och 1772 års rådkamrar Lieven, Horn, Hiärne, Wallvik, Ribbing, Stockenström, Bielcke, U. Scheffer, Hermansson, Beckfries, Schwerin, Posse, Barck, Sinclair, Falckengreen, Wrangel och Falckenberg, samt tillade utom rådet fältmarskalken grefve Axel Fersen. Denne sistnämnde herre hade långt häldre behållit sin förra värdighet, förenad med chefskapet för lifgardiet, men politiqven fordrade äfven hans skiljande därifrån. Rådsämbetet nedlade han därföre med konungens tillstånd det följande året, sedan han det endast sju månader beklädt. Hans rumm remplacerades med grefve Bunge. Rådets gjöromål var nu icke mera att styra, utan att råda, och vill man påstå för de följande tiderna, att deras rådslag sällan hördes och än mindre följdes. En ämbetsmann, som icke behagade i ämbetet, flyttades i rådet och med en dylik, som behöfde pension, förfors på samma sätt.

Sedan förra bevillningen blifvit prolongerad till nästa riksdag, bränvinsconsumtion åtagen, antingen det brändes eller ej, begrafnings- och kröningshjelp beviljad, till en tredjedel mot bevillningen, att upbäras för fyra år, enkiedrottningen till enkiesäte erhållit Svartsjö slott och kungsgård samt till vinterboning Friedrikshof och till öfrigit underhåll 56,500 Rdr, sammanpackade riksens ständer sina halfgjorda arbeten och öfverlämnade fullbordandet till konungen, som ägde med finance, course, realisation med mera, efter nådigt befinnande förfara. Hvilken därefter den 9:de september dem hemförlåfvade med tillsägelse att till nästa sammankomst afvagta den ort och tid Hans Majestät, i händelse af högstvigtiga och trängande ordsaker, framdeles funne godt att utsätta.

Och slutas härmed denna politiska historias första del.

Vid denna riksdag utmärkte sig på aristocratiska sidan generalen baron Pechlin och öfversten Gyllensvan på ett sätt, som i längden för dem icke medförde de behageligaste följder.

Andra afdelningen.

Ifrån och med 1773 till och med 1788.

Uti förra delen har man blifvit varse konungamakten, kringskuren af ett myndigt råd och förtrampad af partier hos tilltagsna ständer, emellan hvilka håfvet kastades fram och åter, alltid smickradt, men aldrig tillfredsställdt.

Nu framträder en konung med full makt, tankesätten delade mellan honom och nationen och denna åter sins emellan söndrad uti frälse och ofrälse. Sammansättningen af denna nya politiska kropp torde således icke vara af bättre beståndsdelar än den förra. Och ehuru början af den nya regeringen lämnade ett hugneligit hopp om samtida och efterkommandes sällhet, och man förmodade att ett söndradt folk omsider skulle kunna återföras till känsla af fäderneslandet, så visar dock händelsernas lopp, att tvedrägtsandan blått hvilade, för att med så mycket mera styrka kunna bryta ut, då anledning gafs, och hvilken man å håfvets sida ej altid varit nog försigtig eller måhn om att förekomma.

Strax efter revolutionen eller den 27:de augusti 1772 behagade konungen uti sittjande råd uphäfva alla så kallade pinliga förhör, samt utfärdade befallning till förstörande och utur stånd sättande af den i Stockholm på Smedjegården varande Rosenkammaren med flere dylika tortureställen. En anstalt honom och menskligheten lika hedrande, men som sedermera gaf anledning till policekammarinrättningen 1776, vid hvilken man icke skall hafva att skryta utaf för många rättegångsförmåner.

Ej långt efter riksgagens slut mot hösten förspordes någon orolighet från Danska sidan förmedelst trouppers sammandragande på Norska gräntsen, hvartill garantien af förra

regeringssättet skall gifvit anledning, men afstadnade genast, sedan konungen med en del af svenska armeen, som i hast sammandrogs, visade sig vara beredd till erforderligt försvar.

Till underlättande af penningerörelsen och förekommande af ocker utfärdades in novembris privilegium och reglemente för ett general assistence contoir i Stockholm, äfvensom till befordrande af circulation 1773 uti maji en allmän discontinrättning priviligierades, uti hvilka fonder konungen för vissa andelar deltog, hvaremot ifrån sistnämnde års början banqvens debitorer ålades att årligen inbetala 2 procent uppå sina låntagna capitaler.

Ännu samma månad genom förordning af den 4:de flyttadas böndagarne på lördagarne jemte det åtskilliga helgedagar dels indrogos, dels kommo att firas på söndagarne, hvartill ständerne den öfverståndna riksdagen gifvit anledning äfvensom till den det följande året 1773 constituerade bibeltolkningscommission.

Som en del frälsehemmans åboer jemte landbönber å till skatte löste augmentsbönder i Finland, genom felaktig version utaf det af konungen 1772 uppå rikssalen hållne tal och det ordet aristocratie eller herravälde togo anledning sig undandraga sine herrskap och husbönder lydno, skatt och dagsvärken och hvartill de genom konungens befallningshafvandes åtgjärd icke velat låta sig förmå, så utfärdades 1773 till dem varning och förmaning att vara sine husbönder hörsamme och till dem utgjöra sina skyldigheter till undvikande af det straff, som å olaga sammansättning och myteri stadgat är. Hvarförutan 1776 i allmänhet utkomm en förordning om straffets skärpande för frälsebönder, torpare och drängar, hvilka i försåt söka afhända sitt husbondefolk lifvet.

År 1774 förmältes hertig Carl af Södermanland med printsessan Hedvig Elisabet Charlotta af Holstein-Gottorpska huset.

Samma år genom förordning af den 26:te aprill uplifvades med någon inskränkning 1766 års tryckfrihetsförordning; men samma års författning rörande lagarnes värkställighet ansågs såsom af sig sjelf förfallen och kraftlös enligit kongl. brefvet af den 30:de junii 1776.

1775 anställtes en sträng räfst med kongl. Göta hofrätt, utaf hvars ledamöter en del blefvo varnade, en del näpste och fyra afsatte, äfvensom landshöfdingarne Hammiltons och Cederströms ämbetesfehl beifrades.

Ett publiqvet koppympnings och barnsängshus inrättades i Stockholm.

Vid tillfälle af konungens detta år till Finland anstälda eriksgaturesa stadfästades, såsom ett finska nationen förundt privilegium, rättigheten att med förbigående af instantierne directe få underkasta ägodelningsrätternes domar Hans kongl. Maj:ts höga skärskådande. Uti Vasa stad befullmäktigades och sattes en ny hofrätt, tvänne lagmans och trenne häradshöfdinge jurisdictioner, så väl som vid landtregeringen tvänne höfdingedömen tillöktes.

1776 utfärdades mynt- och realisations-stadgan och penningelöntagarenas vilkor förbättrades förmedelst fördubblade löner. Tullarne försattes åter under arrende af flere lottagare, konungen dock därutinnan en viss andel förbehållen. Husvisitationer, såsom stridande mot den frid, konungen sine undersåtare svurit, afskaffades.

Portofranco inrättades i Marstrand och ett general fragtvagns contoir privilegierades uti Stockholm.

Redan förut hade rust- och rotehållare vid finska armeen, utan någon anledning af contracterne, blifvit pålagde att hålla munstergilla reserver, först en hel, men ändteligen modereradt till en half. Nu tillöktes besväret med passvolencen för möteskåst, tross, utredning med mera till 20 dal:r silfrmt för hvarje rota och 50 dal:r samma mynt för hvarje rusthåll. Man knotade och trodde sig kunna förutse den totala ändring indelningsvärket en annan tid kunde förestå. Enär nu härtill kommer kongl. kammarcollegii åren 1778 och 1782 utfärdade och utaf konungen tacite gillade författningar, i grund hvaraf hemmans åboerne, efter ett visst utsatt qvantum af tunneland, emot både skattebrefs och resolutioners lydelse, förlorade och till krono nybyggare måste afstå sin jord, så finnas nogsamt detta landets invånare uti beskattningsvägen icke vara förglömde, utan dyrt förtjent det låford af lydnad, tro och tillgifvenhet, hvarmed de tid efter annan icke utan grund blifvit smickrade.

1777 förklarades alla majestätsbrått böra till justitiæ revision inberättas och konungens förordnande afvagtas, om de skola nedläggas eller med ransakning och dom fullföljas.

Samma år flyttades kongl. ammiralitetets collegium ifrån Carlscrona till Stockholm och riksgäldscontoiret skilgdes från statscontoiret och återförsattes under en särskild direction.

1778 antogs den nationella klädedrägten och ville man påstå den vara mindre kostsam än den fransyska; åtminstone var första utläggningen nationen betungande.

Något före riksdagens början eller den 17:de october detta år stadgades uti afgången skrifvelse till kongl. hofrätterna åtskilligt till förekommande af barnamord, och som ådagalägger all möjelig misskundsamhet med könet, till och med att man vid 1786 års riksdag påstod, att denna författning öppnat hela dörren för lösaktighet.

Sedan man genom den åfvanomtalte passvolenceinrättningen vid finska armeen kom i tillstånd att genom flere regimenters sammandragande formera större läger, hvartill tjenlig plats utsågs på Parola malm, icke långt från Tavastehus, hvilken stad sedan 1776 varit residence för landshöfdingarne i Nylands och Tavastehus län och nu äfven flyttades 1,200 alnar söder från fästningen, så behagade konungen flere gånger besöka landet till bivistande af revuer och exerceringar. Vid dylika tillfällen complimenterade konungen en gång ryska kejsarinnan i Friedrikshamn, en annan gång uti Petersburg och en tredje gången tillämnad dylik conversation blef hindrad genom ett fall utaf hästen vid Parola, då konungen skall brutit sin arm, hvilket armbrott dock förmenas hafva varit politiskt.*)

De framfarna åren blef Stockholms stads beurse byggnad fullbordad, och ridderskapet och adeln uppreste konung Gustaf den förste en ärestod, placerad framför riddarhuset. — Slagtarehus och Skoport flyttade, Norrbro grundad, Myntportalen förbättrad, vägen till Drottningeholm anlagd m. m.

Adelen tycktes denna tiden vara mycket gynnad, i syn-

---

*) Mötet i Fredrikshamn ägde rum kort efter armbrottet på Parola malm den 29 juni 1783 och ej före resan till S:t Petersburg om sommaren 1777.

nerhet de af äldre familler. En ny class förordnades af de så kallade rikets herrar, hvilka utvaldes utur grefveståndet och hafva framför andra undersåtare med riksens råd lika förmåner och företrädesrättigheter. Därtill hafva tid efter annan blifvit utnämnde grefve Hessenstein, tillika hedrad med titul af konungens frände, grefvarne Carl Fersen, Johan Gabriel Oxenstierna, Carl Bonde, Carl Axel Wachtmeister med flere. Deras fruar tillika med dem af fruntimret, som erhålla konungens särskildte öppne bref, njuta lika företrädesrättigheter med riksrådinnorna och kallas rikets fruar. Den vigtiga omständighet, som i allmänhet tillkommer den del af adeliga fruntimret, som vid håfvet blifvit præsenterade, att framför andra deras vederlikar få bruka håfärmar, bör ej eller förglömmas.

Till officerare vid vissa regimenter borde endast adelig ungdom föreslås och adjunctioner i hofrätterna samt vices för lagmännen utaf adeliga possessionater bestridas.

Men huru allt sådant, med mera dylikt, icke annat värkade än ofrälseståndens afvund, hvilken konungen ej långt härefter med uppoffrande af adelens mera betydande prerogativer för egen räddning blef nödsakad att tillfredsställa, visas framdeles. Såsom ståndet försvagande kan emedlertid här anmärkas den mängd af adel, som i afseende på revolutionen utnämndes och benådades, förtjente och oförtjente om hvarannan, nu äfven som 1719. Det 1766 stipulerade antal af 800 introducerade ätter har således måst öfverskridas, och lärer riddarhuset nu mera knapt kunna inrymma sitt talrika ridderskap. Ett annat sätt att försvaga var ock de för ofrälsemänn utfärdade mångfaldiga resolutioner att få besittja säterier, hvarförutan de vid militairen väl af konungen en gång förbudna, men under hand åter tillåtna och förra författningar vida öfverstigande dryga accorder icke eller lära hafva ökt ståndets förmögenhet.

För öfrigt fördref håfvet sin tid med allehanda lustbarheter, carrouseller, masquerader, baler, operor och comoedier, hvarå ingen kåstnad säges hafva blifvit spard. Åtskilliga mala domestica inom konungahuset vill man dock hafva försspordt. Kundgjörelsen af den 22 junii 1774, som förbjuder crediten för den kungliga familien, vittnar ej om

den bästa harmonie. Hertiginnans 1775 passerade fausse couche, uti hvilken änkiedrottningen icke så alldeles skall varit utan del, tillika med drottningens först efter ett tolfårigt äktenskap befundna frugtsamma tillstånd jemte först högstbemälta frus vid det tillfället gjorda ouverter, äro händelser, som för eftervärlden torde sättas i klarare dag, än de för samtida varit.*)

Vid denna tiden började äfven fru abbedissan**) blifva en frugtsam moder, hvarmed kongl. öfverhofpredikanten Roséns vid hofvet träffade disgrace äger gemenskap. Han kunde ej förmås att meddela sakramentet åt ett fruntimmer, liggande en masque.

Hennes kongl. Maj:ts med lifsfrugt välsignade tillstånd och detta år tillförväntande lyckliga förlossning gaf till ständernas sammankallande en glädjefull anledning. Riksdagen öppnades den 30 october och till landtmarskalk utnämndes generalmajoren grefve Hugo Herman von Saltza.

Kronprintsen föddes den 1 november och christnades

---

*) Här följer i texten ett stycke, som af författaren öfverkorsats, så lydande:

Man gjör nu ingen hemlighet utaf att visa konung Gustaf Adolf såsom far för rikscancellern grefve Magnus Gabriel de la Gardie och drottning Christina för honom intagen af den häftigaste passion, färdig till honom öfverlämna sig sjelf och kronan, men därifrån hindrad genom uptäckten af sin herr faders amourette, med mera. Saker och händelser, som ingen den tiden lärer kunnat föreställa sig om 150 år därefter ifrån en svänsk kongl. theater offenteligen skulle blifva declamerade.

Yttrandet gäller konungens dram „Drottning Christina", och har förf. beledsagat det med följande not:

Denna dramatiska händelse hörer rätteligen till 1785. För öfrigit är sammansättningen stridande mot alla de genealogiska och cronologiska underrättelser vi äga. Jacob De la Gardie blef gift med Ebba Brahe 1618. Sonen Magnus Gabriel föddes först 1622. Emedlertid hade konungen sjelf blifvit förmäld 1620. Man bör således supponera dubbla äktenskaps brått, om drottning Christina och gref De la Gardie varit syskon å fäderne. Narraktigheter, som må blifva för dramens räkning, men för att uti annan väg undvika all tillämpning, så blef detta theaterns snillevärk ej mer än en enda gång upfördt.

**) Afser troligen prinsessan Sofia Albertina, hvilken, ehuru senare, var abbedissa vid det protestantiska stiftet Qvedlinburg.

Utg. anm.

strax därefter till Gustaf Adolf, vid hvilket tillfälle så väl som vid drottningens kyrkjogångsdag pragt och lustbarheter omväxlade [med] hvarannan. Riksens ständer stodo fadder genom deputerade, hvilka till åminnelse alla begåfvades med halskjeder och vidhängande medailloner af särskildt utseende för hvarje stånd och class. Grefvarne Brahe, Lewenhaupt, De la Gardie, Spens och Hammilton upphögdes till rikets herrar och grefvinnorna Charlotta von Fersen samt Hedvig Sophia Stenbock till rikets fruar. Ett collegium illustre instiftades. Konungen gaf en bal åt sämre folket på Björngården vid slottet och Stockholms borgerskap en ej långt därefter på Norrmalmstorg uti en därtill upbygd salon, hvarvid dock flere menniskjor olyckeligen uti trängsel omkommo, då de ville rädda sig undan en uti salonen föregifven upkommen eldsvåda, som dock efteråt befants vara ogrundad.

Det första riksdagsgjöromålet var att efter den nya constitutionen lämpa öfverläggningssättet hos ständerna, hvartill i synnerhet hörde återställandet af 1617 års riksdagsordning och 1626 års riddarhusordning. Enligit den förra bibehölls arkiebiskoppen såsom af gammalt vid ordföranderättigheten uti sitt stånd äfvensom Stockholms stad uti sitt, men personen utnämnes så väl som för adelen och bonden utaf konungen. Till följe af den sednare upphörde decision på riddarehuset per capita och classification återtogs, i hvilket afseende riddareclassen, som bestod af riksens råds afkomlingar och för det närvarande af ett ganska ringa antal ätter, förstärktes från tredje klassen med 300 de äldsta lefvande familler, hvarjemte commendeurers barn af svärds och nordstjerne orden samma rättigheter som riksens råd tillades. Konungen gjorde sig härvid en heder att sjelf vara ledamot af ridderskapet och adelen, och allt gick igenom utan någon särdeles contradiction. Man har annars velat anmärka, att denna författning icke särdeles lärer hafva bidragit till enighet och förtrolighet inom ståndet. Man började genast att gjöra skillnad emellan den högre och lägre adelen. Det lärer icke eller hafva varit ändamålet.

En ständig konungaförsäkran antogs. Och som ständerne nu mera icke kunde så ofta komma tillsammans, som

tillsynen af bancovärket fordrade, så borde efter fastställd tour revisorer af hvarje stånd uttagas, hvilka emellan riksdagarne hvarje tredje år i sådant ändamål ägde att sammanträda. Några ändringar uti allmänna lagen vidtogos till minskande af åtskilliga där stadgade dödsstraff och edsöresbrått. En fri religionsöfning för inflyttande främlingar af annan religion beviljades med en och annan præcaution. Den förra bevillningen prolongerades till nästa riksdag. En faddergåfva åt den nyfödda prinsen af 200,000 R:dr stipulerades till utgjörande i sju års tid. Och sedan konungen för hafde extraordinarie utgifter sedan sednaste riksdag blifvit tillagd 100,000 R:dr, drottningen erhållit 100,000 R:dr, och hertig Carl till hemfölgd 100,000 R:dr, åtskilgdes konung och ständer den 26:te januarii 1779 med hvarannan å båda sidor i högsta måtton förnögde.

Samma dag förhögdes skjutslegan till fyra skilling milen och under den 26:te påföljande aprill anbefaltes consistorierne att inkomma med project till en ny psalmbok, samt den 1:sta october utfärdades fundationsbref för Tammerfors stad i Björneborgs lähn.

1780 om sommaren nyttjade konungen hälsobrunnen vid Spaa och författade innan afresan under den 19:de maji sin testamentariska författning.

1782 den 15:de aprill utfärdades privilegium och reglemente till erhållande af en allmän brandförsäkringsfond. Den 16:de julii samma år afsomnade Hennes kongl. Maj:t änkiedrottningen på Svartsjö slott. Om hösten förökades konungahuset med en arfprints, som i dopet kallades Carl Gustaf, men som med döden afgick sex månader gammal den 22 martii 1783. Detta år och sedan konungen i ordenscapitlet för prästeståndet uti nordstjerneorden inrättadt 8 commendeursband och 12 mindre kors, äfvensom uti seraphimerorden infördt en biskopsvärdighet, som tillkommer upseendet uppå de prästmänn, hvilka skjöta de under samma ridderskap lydande hospitaler och barnhus, anträddes om hösten, under antagen incognito af grefve till Gottland*), en utrikes resa, i afsigt på hälsans förbättrande, till baden S:t Gviliano vid

*) Bör vara „grefve af Haga“. Utg. anm.

Pisa, besökte med detsamma Rom jemte flere italienska stater och återkom genom Paris om sommaren 1784. Till åminnelse af denna hans återkomt bygdes på Stockholms stads bekåstnad den nya Riddarholms broen, hvars inscription aftäcktes den 1 november 1789 uppå kronprintsens födelsedag. — Alla Roms märkvärdigheter beskådades på denna resa och erfors utaf hans helighet jemte de italienska furstarne mycken aktning. Uti detta påfvedömets högsäte förrättades nu utan klander en evangelisk gudstjenst, hvarvid konungen communicerade offenteligen, sedan han förut och till den ändan efterskrifvit sin öfverhofpredikant grefve *) Taube. Man vill veta att den vid Prag uti konung Gustaf Adolfs tid tagne prägtiga kalk med dess tillbehör, som varit förvarad i Upsala domkyrkja, nu åtfölgde till Rom. Andre påstå en dylik blifvit låntagen från Ostindiska compagniet i Göteborg, icke mindre kostbar. Därmed må vara huru det vill, så skall den aldrig kommit tillbaka, utan blifvit skänkt till hans helighet tillika med en dyrbar medaillie samling i gull. Till återskänk skall konungen erhållit några ritningar, marmor antiqver, vaser, urnor med mera dylikt af ej motsvarande värde.

Ej långt efter hemkomsten återkallade konungen kongl. kammarrevisions författning om boskapspenningeafgiftens utgjörande, såsom den där redan uphördt 1642 och således kränkande ett fritt folks rättighet att beskatta sig sjelfve.

Det efter afledna enkiedrottningen ledigblifna Friedrikshofs slått inrymdes nu till arsenal och fäldtherren grefve Jacob De la Gardies hus eller gamla arsenalen inrymdes till operamagasin. Olika tider, olika tophéer.

1786 den 20 martii uplifvades den af enkiedrottningen Lovisa Ulrica redan 1753 inrättade Witterhets academie under namn af Witterhets-, Historie- och Antiqvitets Academie. Åfvensom ock samma år och dag uprättadt och stadfästat Svänska Academien bestående utaf ett samhälle af 18 herrar och männ, som till föremål egenteligen hafva svänska språkets stadgande och upodlande till öfning för vältalighet och skaldekonst.

*) Bör vara friherre. Utg. anm.

Frankrike afstod till Sverige öen S:t Barthelemy i Västindien emot erhållande af några handelsförmåner i synnerhet på Marstrand. — Städerne Kaskö och Kuopio grundades och med privilegier förseddes.

I stället för riksdagsrelationer, hvilka efter constitution icke kunde äga rum, borde collegier och landshöfdingar till justitiæ cancellern afgifva berättelser om förvaltningen af sina ämbeten, så ofta konungen för godt funne. Dessa berättelser pröfvas af rådet, rikets herrar eller andre för trohet kände ämbetsmänn, hvilka sitt underdåniga utlåtande till kongl. Maj:t afgifva, som sist tager alltsammans under skärskådande.

De framfarne åren vistades konungen som oftast i Upsala och tog detta lärosäte uti synnerligt nådigt hägn. Beredde inrättningen af en adelig cadetteschola för 100 unga adelsmänn. Sträckte äfven sin omtanka till försvarsvärket, hvaraf flottan i synnerhet vann en tillökning af 14 linieskepp och 13 fregatter och lärer näppeligen sedan konung Carl XI:s tid varit i bättre ordning och skick.

Oaktadt all hushållning, så långt den kunde bestå med konungsligit anseende, fördjupade sig dock konungen genom sina utrikes resor, så väl som annan yppighet och pragt uti mycken skuld. Genom posttaxans förhöjande och andliga ämbetens försäljande bjöd man väl till att öka tillgångarne. Drottningens enskyldte cassa måste äfven på ett besynnerligit sätt underhjelpa behofven och hvilket föranledde till capiteinerne grefve Sparres och Ehrenhoffs olycka. *) Men som allt sådant ej ville förslå, så nödgades konungen vara betänkt på ständernas sammankallande i förmodan att af dem blifva rembourserad. Riksdagen utsattes till den 1:sta maji och nödvändigheten att öfverlägga om mått och steg till förekommande af hunger och dyr tid togs till prætext. Ständerna samlades och generallieutenanten baron Duvall utnämndes till landtmarskalk.

Sedan sista riksdag hade franska maximen att genom så kallade lettres de cachet utan ransakning och dom skilja

*) Tyckes syfta på stölden ur drottningens schatull, för hvilken friherre (ej grefve) Sparre misstänktes. Se härom Fersens hist. skr. VI sid. 47 ff. Utg. anm.

folk från ämbeten och sysslor mycket kommit i bruk, hvilket med flere nyheter och flygtigheter värkade hos en alfvarsam och då ännu icke aldeles bortskämd nation mycket missnöje och gjorde denna riksdag helt olik den förra. På det allmänheten icke måtte sakna tillräckeligit ljus uti allt hvad som förehades låto ständerne trycka sina protocoller, prästeståndet dock undantaget, hvilket i anseende till sitt andeliga kall förmodeligen icke ville vara synligit vid världsliga upträden.

Innan något vidare företogs, förklarade konungen uppå ridderskapets och adelens utan communication med de öfriga stånden genom landtmarskalken gjorde underställan rörande rätta förståndet af 1617 års riksdagordning, jemförd med 1772 års regeringsform, att uti alla lagstiftningsmål, privilegier och bevillningar undantagne, utgjör tre stånds pluralitet riksens ständers tanka, men då två stånd äro emot två stånd, förfaller frågan såsom af ständer ej besvarad. Utaf hvad anledning ridderskapet och adelen uti förenämnde omständighet och så gemensam sak kunde gå de öfriga stånden förbi, är svårt att säga. Denna gången värkade det ej särdeles på harmonien, men för en annan tid tycktes det bebåda obehageliga följder. Nu complimenterade man dem, hvarefter om gemensam underdånig tacksägelses afläggande hos konungen samtelige ständerne sig förenade. — Utaf de till ständerne denne riksdag gjorda propositioner förekom först om en lika passvolenceinrättning vid regimenterna i allmänhet, som den hvilken en del redan frivilligt ingått. Ehuru mycket denna proposition interesserade konungen, så att till och med hot och trug säges blifvit nyttjade hos de så nämnde frivillige i Sverige äfvensom i Finland, så afslogs den dock hos adelen och bondeståndet, men bifölls af prästen och borgaren. Ej underligit: de förstnämnde svara så godt som för hela roteringen, då de sednare däruti taga nog ringa del. Saken förblef således i det skick den varit, nämligen att rotarne vid de svenska regimenterna, som genom contracter äro befriade ifrån att föda sina soldater vid möten, blifva därvid utan förändring bibehållne.

I stället för dödsstraff för barnamörderskor hade ko-

nungen proponerat högsta kropspligt samt lifstidsarbete och hvarje år den dag, då bråttet blifvit begångit, tvänne timmar vid skampåle och ett par ris; men ständerna anhöllo att det i förordningen den 20 januarii 1779 utsatte dödsstraff måtte bibehållas.

Såsom till förekommande af skatteallmogens försvagande vid arfskiften, hade kongl. Maj:t ansett, det äldste sonen kunde tilläggas rättighet att vid hemmanet blifva bibehållen mot lindrig lösen till sina medarfva, enär hemmanet ärfves och klyfning icke äger rum, men ständerna funno sig icke kunna ingå uti någon ändring uti de om arftäckt hittills stadgade lagar, hvilka tillika med hvad om hemmansklyfningar stadgadt är borde vid sin fulla kraft och värkan förblifva.

Till Fahlu bergslags hjelp och understöd genom låhn i banqven uppå pantsättande koppar, vidare än hvad redan gjordt var, kunde riksens ständer icke samtycka.

Men till allmänna spanmålsmagasiners inrättande i alla rikets provinser beviljades penningeunderstöd från banqven på vissa år och för hvarje år utsatt summa emot säkerhet och under vilkor af årlig ränta och viss procents afbetalning på capitalet.

Vid riksdagen 1772 hade ständerne åtagit sig, såsom understöd för staten, att erlägga brännevinsafgiften, äfven i den händelse kongl. Maj:t skulle finna för godt att alldeles förbjuda tillvärkningen, som ock skedde, och med betalningen fortfors under hela förbudstiden till 1775, då tillvärkningen frigafs och såsom ett regale utbjöds under förpagtning åt städer, härader och socknar, men då ganska få däruti ingingo, anlade konungen de så kallade kronobrännerier, emot det afgiften uphörde. Vid 1778 års riksdag, då allting var så godt, gjorde ständerna därå ej någon åtalan, förutan bondeståndet, som anhöll om fri husbehofsbränning, men kunde, i anseende till regale bränneriinrättningarnes nära gemenskap med hela rikets drätsel och financevärk, därutinnan icke villfaras. Att detaillera inrättningens nytta för statskassan, men tillika skada för riket, hörer ej hit; men det tyckes som konungen varit sjelf öfvertygad mera om det sednare än om det förra, utaf hvilken

ordsak äfven mycket missnöje i landet förspordes. Därutaf föranledd och tillika torde hända ledsen vid olyckor, fallisementer och afskrifningar, gaf konungen sitt beslut om en tilltänkt förändring med bränneriinrättningen riksens ständer tillkänna af det innehåll, att som brännevinsbränningen vore en konungen tillhörig rättighet och på det kronan genom en ny och beständig utskyld måtte vinna ersättning för inkomsten af kronobrännerierna, så fixerades summan till 18 tunnor gull årligen, hvaraf dock endast hälften borde betalas de år, då för missväxt och spanmålsbrist bränningen komme att inställas, hvarjemte och såsom fyllnad uti hvad föregående summa ej försloge till konungens skadeslöshållande för förtäringen af kaffe och socker en årlig och beständig consumtionsafgift af en half riksdaler för hvarje person, som det förbrukade, skulle fastställas. — Man ansåg denna proposition såsom ledande därhän att efterhand vilja frångå riksens ständer rättigheten att beskatta sig sjelfve, hvilken, i fall alla bevillningar antogos såsom beständiga, nödvändigt skulle uphöra och styrktes därutinnan så mycket mer som konungen icke ville tillåta någon jemkning, utan äskade endast ja eller nej. Ridderskapet och adelen beslöt därföre att till ersättning för kronobränneriernas uphörande icke ingå uti någon bevillning på obestämd tid, jemte det frågan om rättigheten till fri husbehofsbränning skulle hvila på bordet till nästa riksdag, och däräst de öfriga stånden uti en sådan bevillning skulle ingå, eximerade adelen därifrån sina säterier och frälsehemman med deras åboer, reserverandes emedlertid sin rätt till protocollet. Prästeståndet åtog sig bevillningen af 18 tunnor gull för 8 år och trodde sig icke kunna belägga sina efterkommande med utgjörande af någon sådan ständig skatt. Borgareståndet antog bevillningen såsom en ständig afgift, men bondeståndet förenade sig först med prästerskapet och sluteligen med adelen. — Konungen, onådig och missnögd, förmanade ständerna att med ordning och vördnad bevara friheten och sade ej mer.

I afseende på de här frammanföre omnämnde och för denna riksdag så mycket brukade men förhatelige lettres de cachet hade konungen behagat förekomma riksens stän-

der genom nådigt förklarande, att i 2 § af 1772 års regeringsform under ordet välfärd äfven begripes innehafvande ämbete och tjenst, så att ingen ämbetsmann af så väl militaire som civile och ecclesiastiqvestaten får utan laga ransakning och dom från ämbetet afsättas, förtroendetjenster därifrån. dock undantagne, äfvensom med upbördsmäns tvister förhålles efter hvad särskildt stadgadt är, och hvarföre ridderskapet och adelen anmodade herr landtmarskalken att inför kongl. Maj:t betyga deras underdåniga erkentsla.

Skrif- och tryckfriheten hade genom 1780 och 1785 årens kundgjörelser blifvit mycket inskränkt och försatt föga annorlunda än under censur af boktryckarena, i det ansvaret dem blifvit ålagdt. Ständerna anhöllo att sagde författningar måtte häfvas och 1774 års förordning sättas uti full kraft, hvarå konungen efter behörig pröfning framdeles låfvade svar, och ehuru därmed icke skulle dröja, så är därvid ännu ej något tillgjordt.

Om strömräntsningarne i Finland, i synnerhet Tavastland, gjorde ständerna underdåniga påminnelser egenteligen rörande det hittils brukade arbetssättet m. m.

Uti underdåning ansökning om förbud mot monopolier med mera dylikt förenade sig adelen, prästen och borgaren, men afslogs hos bonden. Konungen låfvade därvid framdeles den åtgärd, som med bifall uti resolutionen af den 20:de november detta år intagen finnes.

Krigsbefälet hade till denna riksdag icke blifvit kalladt, hvilket föranlät ridderskapet och adeln, som ansåg sig med detsamma nära förenadt och som en sådan heder och distinction ifrån längre tider tillbaka det alltid vederfarits och nu äfven, i anseende till revisionen af arméns pensionskassa vid hvarje riksdag, vore en nödvändighet, att i underdånighet anhålla, det vid framdeles ständernas sammankallande kongl. Maj:t äfven ville tillåta sitt trogna krigsbefäl att tillstädeskomma. Med löfte att hafva nådigt afseende på de rättigheter krigsbefälet tillkommer och förbehållne äro, skulle utslag i sammanhang med de öfrige ridderskapets och adelens besvär härå meddelas.

Adelen finnes för öfrigt hafva sig besvärat öfver missbruk af knektelegans och hemkallens förhöjande, angående

säterifrihetens förlust för felande åbyggnad, om ladugårdar under säterierna samt äfven anhållit att 1775 års kongl. förordning måtte blifva grund till storskiftesdelningarne i Finland. Om och hvad decision å detta allt följt är mig obekant. Den sistnämnda omständigheten tyckes dock vara afhulpen uti skattekjöpsförordningen af den 21:sta februari 1789.

Finska passvolance- och reservinrättningen lades på bordet och lärer för alltid blifva där liggande.

Prästerne memorialiserade mot och med skådespels anställande på söndagarne och aftnarne förut samt bränvinskrogars anläggande vid kyrkjorna, glömde icke eller bort bibelversion och nya psalmboken, hvilket oaktadt allt ännu är i sitt förra skick.

Utaf borgerskapets besvär voro landttullarnes upphäfvande och ordföranderättigheten i accisrätterna mest anmärkningsvärda. De uplystaste nationer hafva af goda skäl längst för detta afskaffat landttullarne. Hos oss lärer därmed gå långt ut, emedan en hop menniskjor utaf dem skola lefva och hafva sina influencer. Accisrätterna äro åter ibland de mest inqvisitoriska domstolar, som ibland ett fritt folk kunna existera. En tullbetjent är angifvare, en tullbetjent vittnar och en tullbetjent dömmer. Man ser, hör och vet det, men ingen ändring förspörjes, förmodeligen af samma ordsak som det föregående.

Ibland allmogens angelägenheter utgjorde, jemte åtskilligt annat, de afskaffade böne- och högtidsdagarnes återställande för dem ett åliggande lika ömt som bränvinet och skattekjöpsförordningen. Något ventilerades äfven om privilegier, men därtill fordrades en annan tid, hvarföre de ock denna gången lades på bordet.

Sidst öfverenskommo ständerna om bevillningen. Konungen hade i anseende till deras oginhet dragit betänkande vid att upgifva sin enskilda skuld. Han väntade att utaf dem få en smickrande offert, men hvartill de för denna gången icke kunde förmås, hvaremot och som de ej voro särdeles måne om att veta den, och således ingen anledning gafs, att riket blifvit belastadt med någon ny och riksens ständer icke veterlig gäld, men till flottans och för-

svarsvärkets fullbordande, de gamla skatterna och ordninarie räntorna ej kunde förslå, så åtogo de sig endast den förra bevillningen på fyra års tid att utgöra, dock med minskning af en procent, hvarmed dock icke afsigten var att förminska statstillgångarne, som mera att utöfva sin i grundlagen förvarade rätt att genom ökande och minskande beskatta sig sjelfve.

Öfver förfarandet härutinnan med mera dylikt bekymrades den vältänktare delen af nationen och såg förut, att konungamakten vid en annan tid och förändrade omständigheter skulle taga sin skada mångdubbelt igen och hvarmed icke eller så mycket länge drögde.

Riksdagen slutades den 23:dje junii med ett eftertänkeligit tal ifrån thronen, innehållande, utom många alfvarsamma förebråelser, eftergift af det fjerde årets bevillning och försäkran att riksens ständers sammankomst på lång tid icke torde behöfvas.

Strax efter riksdagens slut afreste konungen till Skåne för att bivista revuen af det där sammandragna lägret.

Sedermera var för håfvet ej annat att göra än att lappa financerna. Ehuru behöfvande, hade man dock varit frikåstig, hvilket grep på två ställen. Anticipation af de till förrådsmagasinernas inrättande beviljade medel skall varit ibland de första resurserna, som genast vidtogs. Därnäst kom bränvinet, hvilket 1787 till husbehofs tillvärkning, under namn af frivilligt arrende på 10 år ifrån och med 1788 tillböds hvarje jordägare och hemmansbrukare mot erläggande af ett visst pundtal råg på mantalet, och hvilken spannmål sades blifva fond för förrådsmagasinerna, hvilka dock, oaktadt bägge dessa utvägar, ännu ibland oss saknas. För att vinna ändamålet af arrendets allmänna antagande och att så mycket hastigare blifva rembourserad, nyttjades under hand låckande, nödgande, till och med hot och trugande, jemte det alla boställsinnehafvare befalltes. Större delen af allmogen ansåg detta påfund för en himmelsk välgärning, äfvensom städerna därvid funno sin räkning, i anseende till en ganska lindrig taxation uti penningar, men utaf ståndspersoner af adel och präster, uppå

hvilka riksdagstonen mer och mindre värkade, consulerade hvar och en sin oeconomie och gjorde som han behagade.

Konungen besökte Köpenhamn och innom detta års slut upptogs och restaurerades den för hundrade år sedan nedlagda riksdrotsvärdigheten uti herr riksrådets grefve Carl Axel Wachtmeisters person.

Under det man med dylikt sysselsatte sig inom riket, yppades i början af året 1788 utifrån en förmodad och önskad conjunctur, som tycktes låfva mycket. Uti det emellan ryssen och turken några år bortåt fortsatta kriget*) nödgades nu turken till följe af 1739 års defensive alliance anhålla om svenskt bemedlande och deltagande, för att därigenom åstadkomma ej allenast någon diversion till lands, utan ock, som var hufvudsakligast, för att hindra ryska flottans utlöpande till Medelhafvet, och hvartill låfvades penningar allt i den mån som svenska vapnen hade framgång. Utaf det föregående är att sluta, det emellan konungen och ständerna förtroendet ej var det bästa, och i händelse af deras sammankallande befarades ryska influencer än mera dela sinnena. Ryska ministerns förhållande emot Sverige hade de senare åren varit nog stötande; det tycktes nu vara bättre att förekomma än att förekommas, ej att förtiga det gamla utgnidna skälet af Europas jemnvigt, och för att få rubriqven än mera defensiv, sades några byar vid gräntsen hafva blifvit afbrände, om och utaf hvem är ännu outredt.**) Ryssland ansågs såsom svagt utmattadt och gräntsefästningarne oförsedda. En lycklig utgång, uppå hvilken af sådan anledning ej var att tvifla, skulle i största hast determinera vår gränts aldraminst till Systerbäck. Emot storvärk af dylik beskaffenhet kunde man ej misstaga sig på nationens erkentsla. Enskyldte financernas härställande vore det minsta, öfverseendet med ett lag-

---

*) Det hade begynt föregående år 1787.

Utg. anm.

**) Genom en nu varande generalsperson, som sjelf bivistat hela kriget har jag den säkra underrättelse, att general [bör vara öfverste] Hastfer anstält dessa lusteldar med eget folk, som blifvit klädde i ryska uniformer förfärdigade i Stockholm, på hög befallning vill jag väl icke påstå, ehuru hans dom icke alldeles frikallar från misstanke.

Förf. not.

brott vore säkert och en makt emot grundlagen tagen, dock till fäderneslandets väl så lyckligen använd, kunde äfven för framtiden stadgas, kan ock hända att upkäftige undersåtare borde utarmas för att på ruinerna af deras välmåga kunna upresa enväldets vacklande thron, med mera dylikt som vore att förmoda. Man grep således till den utvägen att med kränkande af regeringsformens 48 §, utan ständernas sammankallande förklara Ryssland krig. Och som det sades ankomma på våra förlorade länders återvinnande, hvartill apparencerne tycktes goda, så var ej eller allmänheten mycket nogräknad om uraktlåtna formaliteter. Huru konungen vunnit sin but, men riket för alltid saknar sina länder, fast på andra grunder och utaf andra orsaker, skall framdeles visas. Nu var det endast så sagt, så gjort. Flottan utreddes och bemannades. Svenska regimenterna sammandrogos ifrån sina mötesplatser och jemte lifgardiet embarqverades på galerer och fartyg öfver till Finland, och Stockholms borgerskap åtog sig vakthållningen i residenset samt hufvudstadens försvar. Allt var midsommartiden i fullkomlig rörelse, och om således vid utredningen mycket och mångt brustit, hvaröfver sedermera blifvit klagadt, så är det ej underligit. Eftersinnar man krigets hastiga och oförtänkta utbrått, så hade det varit långt underligare, om allting varit uti ordning. Att efter gammal låflig sedvana underrätta nationen om krigets declarerande ansågs för onödigt, och att bedja Gud för dess lyckliga fortgång kom äfven genom brådskan i förgätenhet. Till den sednare omständigheten tjente dock Hogländska slaget till påminnelse. Så långt kortheten medgifver vill jag anmärka det märkvärdigaste, som vid särskilda detailler sig tilldragit.

Stora flåttan, bestående af 19 större och mindre segel, anförd af H. K. H. hertig Carl utlåpp ifrån Carlscrona den 9:de juni, mötte den 22:dra ryska ammiralen von Dessens esqvader, bestående af 4 linieskepp emellan 90 och 60 kanoner samt trenne beväpnade lastdragare, hvilka innehade alla nödvändigheter för ryska flåttan i Svarta hafvet. Då var hertigen ännu icke underrättad om fredsbråttet båda kronorna emellan, i anseende hvartill ej annat föreföll än någon dispute rörande saluten, hvilken dock ryska ammi-

ralen, i anseende till svänska öfvermagten, villigt fullgjorde och sedermera obehindradt fortsatte sin kosa till Danska sundet. Hade denne esqvader blifvit tagen, så hade flere fördelar oss tillfallit och räknar man därföre detta echapperade tillfället ej utan grund för en ibland krigets olyckor. Den 28:de intogs Hangö redd på finska sidan, hvilken H. M:t konungen den 1:sta juli förbiseglade och vid samma tillfälle annoncerade hertigen, att kriget mot Ryssland var declareradt, hvilken annonce han i anseende till hvad ofvan förmäldt är önskade hafva ägt åtta dagar förut. Den 8:de togs tvänne ryska fregatter Jaroslav och Hector, hvilka hade om bord åtskilliga på sjöexercis utreste cadetter, äfven ock upbragtes 5 på Ryssland gående handelsskepp, hvarefter den 10:de ankrades på Sveaborgs redd. Cadetterne försändes till Upsala att på konungens bekåstnad fortsätta sina studier och de af handelsskeppen, som innehade neutrala nationers gods, släptes och betaltes för hinder och uppehåll. Den 11:te inhämtades förstärkning från Carlscrona af trenne 70 kanonskepp och 3 fregatter. Svenska flåttan var nu, inberäknadt med de tvänne tagne ryska fregatterne, 27 större och mindre segel stark med 1,302 kanoners bestyckning, hade fått ordres till attaqve med tillsägelse att ingen lefvande, som kan föra befäl, stryker flagg och mötte den 17:de vid Hogland emellan det så kallade Nanis grundet och Ekholmen ryska örlogsflåttan af 33 större och mindre segel samt 1,452 kanoners bestyckning under ammiralen Greighs anförande, försedd som säges med instruction att, om det än skulle gälla hela ryska flåttan, så borde han bemäktiga sig Hans kongl. Höghets person. Actionen började kl. 4 om eftermiddagen och varade med all häftighet till kl. 10 om aftonen, då nattens ankomst skilde båda flåttorna åt. Den 18:de gjorde ryska flåttan mine till ny attaqve, som dock stadnade i blått bravade, hvilket var så mycket lyckligare som ammunition för våra skall varit så medtagen, att vi knapt kunnat hålla en timmas eld, i fall ryssarne attaqverat. Det blef således ej något vidare, utan ryssarne seglade till Cronstadt och våra till Sveaborg. Man tilldelar svenska flåttan segern. Skeppet Prints Gustaf, fördt af öfversten grefve Clæs Wacht-

meister om 68 kanoner togs af ryssarne, hvaremot ryska skeppet Wladislav, fördt af brigadieren Berg, om 74 kanoner föll uti våra händer. Ett annat skall genom grundskått sjunkit. De eröfrade ryska trophéerna stäldes till åskådande i Helsingfors kyrkja vid tillfälle då Te Deum afsjöngs, och en ny grad af kongl. svärds orden, kallade riddare af stora korset, inrättades och tilldeltes åtskillige af flåttans chefer, hvilka på Helsingfors torg af konungen dubbades. Samma trophéer upvistes sedermera med ej mindre ceremonie uti Stockholm och tillöktes med de uti Pommerska kriget tagne, hvilket man tyckte icke just vara à propos på en tid, då man behöfde göra sig försäkrad om Preussen såsom bundsförvandt. Ammiralen Greigh dog några månader efteråt om bord på sitt skepp af en under bataillen erhållen och i början obetydelig blessure.

Följderna af denna så kallade seger voro för vår bundsförvandt turken i sådant afseende betydande, att han uti Medelhafvet icke kunde utaf ryssarne oroas, men för oss, oaktadt allt det bruit man gjorde, utaf den obehageliga värkan att flåttan för hela året blef obrukbar. Den saknade på Sveaborg allt hvad till nödvändig reparation erfordrades och däribland äfven kulor för de skepp, som voro försedde med 36-pundiga kanoner. En jagt ifrån Carlscrona, som innehade tågvirke och andra behof, bortsnappades. Den kunde således icke utlöpa, utan bloqverades af fiendteliga flåttan ända till sent på hösten. Vid Hangöudd lade sig fiendteliga skepp, som hindrade communication emellan Sverige och Finland och förordsakade de svåra landtransporter, hvarmed detta landets invånare hela följande året betungades. Under tiden voro någre af våra linieskepp ute på recognoscering, men måste taga flygten vid ryska flåttans annalkande öfverlägsenhet, hvarvid den olyckan hände att skeppet Gustaf Adolf om 60 kanoner, fördt af öfverstelieutenanten Christiernin, låpp upp på en klippa, eröfrades af fienden och, efter det kanonerna blifvit bärgade, upbrändes i åsyn af Sveaborgs fästning. Fienden ledsnade sluteligen vid bloqvaden, hvarefter under hertigens befäl och beledsagad af fyra couphardie capiteiner, såsom mera vana vid årstidens töcken och mist, flottan den 20:de

november afseglade från Helsingfors och anlände den 27:de påföljande*) till Carlscrona. En entreprise och en lycka så mycket större som, om den ej händt, vi hela det följande årets fälttåg saknat allt biträde af rikets hufvudflåtta, ej att förtiga det folk och besättning svårligen jemte den öfriga armeen i anseende till vivres här i landet torde kunnat bärgas vintern öfver. Så mycket om stora flottan.

Lilla eller skärgårdsflåttan, anförd af öfversten Anckarsvärd bevakade skärgården, hvarvid någon demelé vid Porcala och Barrösund föreföll af mindre betydenhet, åtfölgde äfven hufvudarmeen till Friedrikshamn och Brakila, hvarom mera längre fram. Man skrifver annars denna flåtta till last, att hon icke lopp ut ifrån Sveaborg och secunderade stora flåttan vid Hogländska slaget, då förmodligen segern blifvit fullkommelig. Öfverste Anckarsvärd skall ock därom gjort påminnelse hos hertig Friedrich Adolf, som under konungens bortovaro vid Friedrikshamn hade öfverbefälet, hvilken efter hållen conseille och hvars pluralitet varit af den tankan, att i olycklig händelse man ej borde exponera allt, detsamma afslagit. Uti omkringlöpande papper förtäljes saken till sina omständigheter annorlunda. Hvad man med visshet vet är det, att hertigen värkeligen icke var för kriget. Skylles för öfrigit hafva varit hugad för några af sin fru moder i afseende på Finlands sjelfständighet erhållna vidtutseende planer. Han vankade denna sommar fram och tillbaka emellan Helsingfors, Borgå och gräntsen, utan att på något ställe blifva nyttjad, öfverreste mot hösten till Stockholm, kom ej mera hit under påstående krig och är för det närvarande förvist håfvet samt tillsagd att bo och vistas på Tullgarn m. m. Anckarsvärd kallades till ansvar, insattes i början på året 1789 på Friedrikshåf, viste sin oskulld medelst hertigens upptedde skriftelige ordres, entledigades efter 14 dagars arrest, men kom icke mer till befälet, utan blef konungens generaladjutant, nyttjades vid utredningen och befordrades sluteligen till landshöfding uti Calmare lähn.

---

*) Bör vara: den 28 i samma månad.

Utg. anm.

Konungen förde sjelf befälet till lands och under honom en chef för Finska armeen generalen baron Carl Gustaf Armfeldt. Avantgardet anfördes af öfverste kammarjunkaren m. m. baron Armfeldt, som den 11:te julii ryckte öfver gräntsen vid Stor Abborfors och den 18:de fattade posto vid Summa. Konungen hade med hufvudstyrkan gått öfver vid Anjala och slog läger vid Hussula, ifrån hvilka båda ställen på denna sidan Friedrikshamns fästning skulle attaqveras. Och som hvarken hos avantgardet eller vid sjelfva corps d'armée funnos gröfre canoner än trepundiga, så måste 12-pundige batteriecanonerne hit transporteras från Lill Abborfors, hvilka ankommo den 21. På andra sidan skulle åter general Siegroth, som med 6,000 man svenskar och nödigt artillerie, transporterade på gallerer och skärgårdsfartyg ifrån Helsingfors, uti Brakila viken landstiga. De sista dagarne af nyssagde månad nalkades konungen fästningen, då den förmodeligen blifvit intagen, om ej storm och oväder hindrat general Siegroth vid samma tid ankomma, men hvarifrån i brist af groft artillerie, hvarförutan Friedrikshamn icke kunde forceras, konungen nu måste desistera. Man är i okunnoghet om hvad som föranlät konungen att skynda med attaqven, innan han med säkerhet visste att general Siegroth, som dependerade af väder och vind, var debarqverad och i antågande. Till äfventyrs torde herren vetat hvad som vid finska armeen tillämnades och ville vinna tiden. Tvänne dagar efteråt ankom general Siegroth till Brakila, hvaräst, efter i storm och oväder med artilleriet värkställd vådelig debarqvering, soldaterne i brist af hästar det framdrogo för att attaqvera staden, hvilken de äfven hunno efter några häftiga skärmytslingar, som då ännu kunnat lyckas, om icke på de från förra attaqven förflutna tvänne dagar sådana oförmodade händelser vid finska armeen sig tilldragit, som ej allenast hindrade konungen att agera utan ock föranlät att till denna corps gifva ordres till reträtt och rembarqvering. Staden lämnades just i detsamma. Ryssarne sjelfve hade påtändt förstaden för att hindra våra att där fatta posto. Trouppen återfördes och i land sattes vid Borgå, hvarifrån den afmarcherade till gräntsen och där intog särskildte stationer.

Från sjösidan hade staden också blifvit attaqverad medelst våra canonslupar, hvilka bemägtigade sig vagtskeppet med mera. Samma mårgon staden brändes ryckte konungen med den hos honom varande styrka upp och flyttade högqvarteret till Högfors. Position af arméen blef längs med ryska grenen af Kymmene älf till Anjala, hvaräst grefve Meijerfeldt commenderade och så vidare långs med egen gränts till Nyslott, som af öfversten baron Hastfer bloqverades.

De åfvanomtalte händelser, som tilldrogo sig vid finska arméen uti Hussula läger den 31:sta julii och 1:sta augusti äro så märkvärdiga, att historien föga lärer kunna upvisa något dylikt och förtjena därföre något närmare att kännas.

En konung i spetsen för sin armée inför en fiendtelig fästning måste utaf sitt befäl emottaga den declaration, att som man utaf fienden förnummit icke annat än defensiva anstalter, så vore all anledning att tro, det kriget från svänska sidan vore offensivt. Den heligt besvurne grundlagen tillade nationen rättighet att dömma om nödvändigheten af offensiva krig. Sådant hade icke för sig gådt. De voro väl konungen skyldige lydnad, men också tillika nationen trohet. Vid collision af tvänne så dyra pligter förmentes den sednare böra äga öfvervigten, hälst då genom krigets utbrått allmän välfärd kommit i våda. Och då lama anstalter, brist på proviant och ammunition samt slät beklädning värkade trouppens missnöje, så vore återtåget till egen gränts en nödvändighet. Utaf ryska nationens mänsklighet förväntade man i sådant fall, det mord, brand och förödelse icke skulle rasa öfver fäderneslandet, hvilket våra trouppers tapperhet icke kunde förekomma, sedan svänska flåttan blifvit instängd och skärgården öppen lämnad. Hvarjemte riksens ständers sammankallande tillstyrktes för att utfinna medel antingen till fredslugnets återställande eller ock krigets kraftiga utförande.

Hufvudmännen för denna sammansättning voro generalmajoren och landshöfdingen baron Carl Gustaf Armfeldt, öfversten för Nylands och Tavastehus lähns dragoneregimente Robbert Montgommerie, majoren vid samma regimente baron Gustaf von Kothen, öfversten vid Björneborgs regi-

mente baron Sebastian von Otter, öfverstelieutenanten i arméen och majoren vid samma regimente baron Otto Klingsporr, öfversten vid Åbo lähns regimente Johan Henrik Hästesko, öfversten i arméen och öfverstelieutenanten vid Tavastehus regimente grefve Wilhelm Leijonstedt, öfverstelieutenanten i arméen och befälhafvaren vid Kymmenegårds batallion Per af Enehielm.

Värkan häraf var, som förut är sagt, att konungen med ett så motvilligt befäl såg sig nödsakad att den 2:dra augusti bryta upp ifrån Friedrikshamn och så vidare retirera inom egen gränts. Man undrade nog, hvarföre herren icke emot desse chefer nyttjade krigslagarnes stränghet, då han med det smärre befälet och trouppen, hvilka värkeligen till alla delar voro honom tillgifne, kunnat utföra sin plan. Men den som visste med sig ett lagbrått af sådan beskaffenhet, att i händelse riksens ständer vid en framdeles riksdag skulle befinnas vid lika lynne som den framfarna, det lika lätt kunde kåsta hans krona som de confoedererades hufvuden, fant nu för godt att, så länge och till dess man hunnit bereda sakerna, nyttja fogeliga utvägar och i grund hvaraf de endast och blott blefvo skilde från befählet. Ryktet ville annars förmäla, att i fall konungen bjudit till att låta arrestera dem, det lätteligen torde kunnat hända att han sjelf blifvit arresterad. Emedlertid var bestörtningen stor, ej mindre för konungen än för hvarje rättsint man, jemte det bekymret och faran därigenom öktes att vid samma tid underrättelse inlopp om danska infallet på svänska sidan, hvilket föranlät konungen att i slutet af augusti lämna befälet öfver den i Finland varande arméen till hertigen sin herr broder och sjelf begifva sig öfver till Sverige. Hvad där föreföll skall längre fram förmälas. Hertigen flyttade högqvarteret till Lovisa och förlade generallieutenant Platen vid Högforss. Uti skärgården hade fienden med sina fartyg intagit positioner, som på åtskilliga ställen hindrade communicationen emellan Sverige och Finland, såsom i synnerhet vid Porcala och Barrösund. Att få densamma öpnad begaf hertigen sig till att lämna Högfors och förlägga arméen inom egen gränts vid Abborfors, men ryssarne behöllo icke desto mindre sina stationer, så

länge till dess vintern körde dem därifrån. Högqvarteret blef sedermera i Borgå, och efter det hertigen in novembris med flåttan begaf sig till Carlscrona, hvarom ofvan förmäles, emottog generalen grefve Meijerfeldt öfverbefälet och tillbragtes vinterqvarteren utan någon orolighet.

Uti Savolax hade öfversten baron Hastfer i början af juli månad belagt Nyslott. Vid Kärnäkoski föreföll under öfverstelieutenant Ehrnroths befähl den 22 samma månad en träffning. För nit och trohet mot öfverhet och fädernesland utmärkte sig probsten Agander i Christina förmedelst ihopsamladt landtvärn. Till belöning transporterades han följande året till Cuopio pastorat och blef ledamot af Nordstjerne orden.

Öfversten m. m. baron Hastfer, som i mycket och mångt tyckes hafva harmoniseradt med de öfrige finska chefer, uphäfde sedermera bloqvaden för Nyslott omkring den 20:de och 21:sta augusti, dragandes sig innom egen gränts, hvilket dock icke är räknadt honom till last, så vida i visst afseende nöden honom därtill tvingade, men hvad i synnerhet honom graverade är dess förda skriftväxling med ryska befälhafvarena och däribland för detta svänska öfversten Sprengtporten, om hvilken mera framdeles, som något nära utreder en öfverenskommen plan till Finlands sjelfständighet under rysk protection. Han blef dock vid befälet till närmare mot årets slut, då öfversten, sedermera generalen von Stedingk honom däruti succederade.

Hvad vid finska arméen förelupit tycktes den svänska icke så alldeles missbilliga. Dock förspordes där ej någon vidare rörelse, än att de officerare, som voro missnögde med kriget, begärte och erhöllo sine afskeder, innan afmarchen skedde till gräntsen, hvilket ock något närmare var i sin ordning. Men rörande våra finska herrar är vidare att tillägga det, sedan de afgifvit den åfvanföre intagna declaration, skredo de till ett annat vågsamt steg, då de den 9:de augusti ifrån Likala förmedelst en notes öfversändande till ryska kejsarinnan togo sig före att mäkla om krig och fred, påstodo Nystadska gränslinien, begärde kejsarinnans utlåtande, huruvida någon negociation i den vägen med nationens representanter i tillbörlig ordning

kunde äga rum, hvarå de genom sin utskickade, öfveradjutanten och majoren Johan Anders Jägerhorn, återförväntade svar, hvilket skulle decidera, om de fingo nedlägga vapnen eller ock bära dem på ett för nationen mera hedrande och värdigt sätt. Ej nog därmed, under den 12:te påföljande i lägret vid Anjala författades en förbundsskrift, till följe hvaraf under eds pligt de förbundo sig till inbördes biträde och att, i händelse kejsarinnan icke beqvämade sig till en för nationen hederlig fred, icke lefvande nedlägga vapnen, innan fäderneslandet vore satt i ro, fred och säkerhet. Detta förbund och stallbrödraskap undertecknades af hufvudmännen och ett betydande antal högre och lägre officerare, större delen obetänksam ungdom, som mera grundade sina tankesätt på förmäns autorité än för att någonsin haft elakt upsåt. Om så det ena som det andra steget gåfvo de H. kongl. Maj:t i underdånighet tillkänna, som icke desto mindre under den 13:de skilgde general Armfeldt ifrån befälet. Under den 21:sta lät dock bemälte herr general uti underdånig skrifvelse Hans kongl. Maj:t förstå, att hvad som gjordt blifvit vore att lämna kongl. Maj:t tillfälle till fredsunderhandling, utan kränkning af dess höga värdighet med mera dylikt. Emedlertid hade under den 20:de ifrån kejsarinnan ankommit svar uppå den ofvanomtalte noten, som under den 24:de öfverlämnades till kongl. Maj:t af det innehåll att kejsarinnan aldrig ämnat anfalla Sverige med krig, hon hade därföre gifvit ordres till innehållande med fiendteligheterna, så snart hennes land blefve evacueradt, hon vore ock färdig att med nationens representanter ingå en upriktig och varaktig fred, så vida hon trodde kongl. Maj:t därtill icke vara benägen, och i anseende hvartill de confoedererade anhöllo att Hans kongl. Maj:t i sådant afseende ville sammankalla riksens ständer. Uti ett så kalladt avertissement af den 25:te gåfvo de sina medbröder af svänska arméen, hvilka de med glädje hört med de finska corpser hysa lika tankar, tillkjänna hvad tillgjordt blifvit, hvarefter i början af september månad de genom beskickning till H. kongl. Höghet hertig Carl å arméens vägnar sluteligen anhöllo det Hans kongl. Höghet ville behjerta fäderneslandets ställning och ställa sig à la tête för arméens röst,

samt i anledning däraf hos Hans kongl. Maj:t såsom endaste medlet till lugnets och säkerhetens återställande på det kraftigaste anhålla om ständernas sammankallande samt emedlertid fastställa vapenhvilan, förlägga flåttorna i sina hamnar och låta troupperna vid Högfors draga tillbaka öfver gräntsen, såsom hvilket allt till ändamålet bidragande.

Allmänheten sysslosatte sig med att utreda de rätta motiver, som kunnat föranleda dessa herrar till alla åfvannämnde ovarsamma steg och hvarvid meningarne voro skilgaktige. De sjelfve uti sina förklaringar inför generalkrigsrätten yrka och påstå välmening i anseende till fäderneslandets med kriget förenade fara och då kongl. Maj:ts högbet och ära icke kunde tillåta honom att i då varande ställning göra anbud till fred, förmodade genom negociation kunna vinna om icke fred dock tid och rådrum att försätta arméen uti bättre försvarsstånd. Förbundsskriften hade afseende på den tvehugsenhet, som vederbörande hyste om krigets natur, men som ej borde värka i händelse fred ej följde, och avertissementet till svänska arméen vore att öfvertyga dem, det nit för konung och riket varit driffjädren och att tillika vederlägga det utspridda rykte, som skulle med finska arméens tagna steg Finlands sjelfständighet påsyftats, med mera. Man lämnar det därhän, men nog tyckes denna välmening vara i högsta grad enfalldig. — Andre anse sammansättningen vara af en aristocratisk halt, som hade till föremål ej mindre än häfvandet af 1772 års och återställandet af 1720 års regeringsform. Om man vid en tillstundande riksdag fått ifrån konungens lagbrått derivera rikets olycka, så torde hvälfningen snart nog kunnat gå för sig och tyckes som de genom sin enträgna riksdagsönskan haft något sådant att förhoppas. — Med somliga vill jag icke påstå, att de voro köpte ryssar, så vida ej någon sådan anledning inlupit, Hastfer dock undantagen, men det kan jag ej förtiga att under de framfarna riksdagstiderna åtskilliga af dem sällat sig till det partiet, som gemenligen var kändt af ryska tankesätt. Kejsarinnan finnes ock uti sina i början af året 1790 till preussiska håfvet afgifna fredspropositioner för dem hafva procurerat en allmän och oinskränkt amnestie. — Ändteligen vilja ock

några anse för sannolikt att desse herrar till de tagna stegen blifvit af konungen anmodade, och att han vid den vändning sakerna sedermera togo icke var i stånd att rädda dem, hvilket ock tycktes stå i mycket nära sammanhang med den välmening de sig sjelfve åberopat. Sant är det, att de alla voro kände för hofkarlar, till och med en del gunstlingar och hvilkas förhastade lycka fordrade erkentsla och icke sin välgörares oro, bekymmer och exponerande och hvaröfver allmänheten undrade och häpnade. Eftersinnar man tillika den benådningsrätt, konungen sedermera lät dem erfara och hvarom framdeles, så är mycket och mångt, som härutinnan contrasterar. Det är framtiden förbehållet att draga täckelset af denna tafla, åtminståne har man icke hittills varit van att se hofintriger befläckade med blod, som i sådant afseende skulle händt öfverste Hästesko. — Jag lämnar nu tills vidare desse krigsministrar, hvar och en på sitt boställe, omgifna förmodeligen af mycken oro och politisk töckna, begifvandes mig till de svänska affairerne, hvilka i visst afseende icke voro i någon måhn bättre än de finska.

Enligit äldre tractater hade Dannemark förbundit sig att vid trängande tillfällen lämna Ryssland mot Sverige hjelptrupper af 12,000 man och 12 linieskepp.*) Denna hjelpsändning påkallade nu Ryssland, men i det stället den borde ske sjöledes och i ryska hamnar, lät Dannemark under printsens af Hessen befäl 12,000 man norska trouppe tränga in i Sverige och efter affairen vid Qvistrum bemägtiga sig städerna Wennersbårg, Kongelf och Uddevalla, ställandes kosan vidare åt Göteborg. General Carl Hierta och under honom öfversten Werner Tranefeldt förde befälet öfver de få hemmavarande troupper tillika med något ihopsamladt landtvärn, som utgjorde denna landsändas försvar. Otillräcklige mot myckenheten måste de gifva vika. Om deras förhållande anstältes undersökning, hvars resultat inhämtas nästa år. Konungen var emedlertid efter återkomsten från Finland afrest till Dalarne och Wermeland, åtföljd

*) Bör vara 6 linjeskepp och 3 fregatter.

Utg. amn.

af några få och däribland hans förnämste gunstlinge dåvarande öfversten baron Gustaf Mauritz Armfeldt. Omgifven af fiender och delaisserad af egen armée, äskade han såsom dess store företrädare Gustaf Eriksson desse provinciers hjelp och biträde. Ett folk, kändt af historien för trohet emot sina konungar, tvekade ej länge förr än en corps af 3,000 man voro på benen och med desse tågade konungen Göteborg till undsättning, hvilken Göta rikes hufvudfästning, som ryktet ville förmäla, var på vägen att till de danska upgifvas just i det ögonblick, då konungen ankom. Genom engelsk och preusisk bemedling bragtes ändteligen sakerna därhän, att danska troupperne evacuerade landet, återtågade till Norrige och stillestånd träffades.

Affairerna hade således tagit en helt annan ställning, än man i början så lösligen föreställt sig. Tvänne fiender voro dragne riket öfver halsen. Penningar brast, hälst i proportion af svänska vapnens framgång icke mycket subsidier kunnat utfalla, och utaf sådan ordsak måste utredningen till ett annat års fälttåg, som var oundvikeligit, aldeles afstadna och riket blifva försatt utom försvarsstånd. Riksens ständers sammankallande var därföre af en oundvikelig nödvändighet, och ehuru ogjärna konungen ville däran, så beslöts dock genom kallelsebref utfärdadt Göteborg den 8:de december till riksdag att hållas i Stockholm den 26:te januari nästkommande åhr 1789.

Slutet af detta så väl som början af nästa år tillbragtes sedermera med att vända sakerna för konungen på så fördelaktig sida som någonsin möjeligit var. Och som ridderskapet och adelen i allmänhet tog partie utaf arméen, så var för konungen ej annan utväg än att kasta sig i armarna på ofrälse stånden. Allmogen i alla tider konungamagten tillgifven, men afsagd fiende till herravälde, stod till att vinna, då den bibragtes, att herrarne varit ordsaken till rikets vådeliga belägenhet, hvarjemte erkentsla för den så nyligen förundte fria husbehofsbränningen gjorde hvad den kunde. Borgaren saknade för sin äregirighet hvad han redan genom penningegirighet på medborgares bekåstnad vunnit; honom tillsades privilegier och någon närmare influence på den högre detaillen. Prästerne visade man

mera andakt och nit för religionen, låfvade aflägga den hittills brukade trafiqven med andeliga ämbeten, försäkrandes äfven dem om oqvaldt nyttjande af vederlag med flere rättigheter, som i sednare tider blifvit satte i fråga, med mera dylikt, som för hvart och ett stånd bäst passa kunde. Till præparatorierne hörde äfven, att en del af Dal-fricorpsen skulle upbådas och förläggas under öfverstekammarjunkaren Armfeldts befähl på Drottningeholm, Svartsjö och de öfrige närmast Stockholm belägne kungsgårdar, hvarförutan policemästaren Liljensparre ägde att försäkra sig om Stockholms pöbel. Och med så qvalificerade ständer och vidtagna anstalter började konungen riksdagen, hvars utgång i följande del närmare skall beskrifvas.

Tredje afdelningen.

1789—1792.

Riksdagen börjades, som sagt är, den 26:te januarii 1789 och till landtmarskalk utnämnde konungen en af rikets herrar, generallieutenanten grefve Charles Emil Lewenhaupt, son af den 1741*) halshuggne general en chef Lewenhaupt. Arkiebiskoppen Uno von Troil bibehöll talmanskapet i sitt stånd. Var dock mäst under hela riksdagen sjuk, som man menar politice, hvarföre klubban fördes af biskoppen i Lindkiöping Lindblom. Rådmannen i Stockholm Anders Lidberg nämndes för borgareståndet och för bondeståndet Olof Olofsson ifrån Östergötland, som dock under riksdagen den 13:de martii afled och succederades af Anders Andersson ifrån Westerbotten. Landtmarskalken vill man påstå vid sakernas nu varande kritiska ställning icke skall varit sysslan särdeles vuxen, hvarföre ock under loppet af riksdagen, sedan han någon tid confunderadt ståndet och ståndet honom, konungen förordnade contreammiralen Liljehorn till vice landtmarskalk, en mann dugelig till allt, såsom man framdeles får tillfälle att erfara.

Utaf protocoller, som blefvo tryckte, innehöllo borgare- och bondeståndets till det mästa loftal, blandade med in-

*) Bör vara 1743. Utg. anm.

vectiver emot ridderskapet och adelen. Några få ark utaf adelens utkommo i början af riksdagen, hvaraf dock fortsättningen supprimerades, tvifvelsutan för att icke göra allmänheten kunnig om hvad mer eller mindre grundad anledning r[idderskapet] och a[delen] kunde äga till sina oppositioner. Prästeståndet nyttjade sin gamla varsamhet och vågade icke lämna sina öfverläggningar under allmänt tryck.

Någon irring vid ståndens första påhälsning förelopp hos r[idderskapet] och a[delen], af hvad ordsak är mig icke bekant. Genom complimenter tyckes dock saken hafva blifvit bilagd.

Adelens första bemödande var att få lagfrågan i gång, rörande krigets behörighet, hvartill vägen skulle banas genom hemställan till de öfriga stånden om underdånig skrifvelse till H. K. M. rörande beskydd ej allenast för ståndet i allmänhet, utan ock arméen i synnerhet i anseende till utspridda smädeskrifter med mera. Bondeståndet svarade med mycken fierté, ansåg saken tillhöra lagskipningen och icke lagstiftningen, förmodande att då de bråttslige och trolöse enligit lagarne undergingo ransakning, dom och straff, i och med detsamma de oskyldige njöto all nöjaktig reparation. Borgareståndet finnes icke hafva afgifvit något svar, hvarvid äfven prästaståndet lärer hafva låtit bero.

Under det sådant den 6:te februarii förehades hos adelen och den 31:sta martii ännu itererades, beslöto de öfriga stånden en tacksägelseadress till konungen för försvaret af rikets sjelfständighet, hvarvid bondeståndet tillade en äfven dylik till hertig Carl för dess vista mannamod, och r[idderskapet] och a[delen] påminte för hertig Friedrik Adolf i lika ämne; de bägge förre biföllos enhälligt, men till den sednare ville man icke låna öronen.

R[idderskapets] och a[delens] förhållande tyckes sedermera hafva gått därpå ut, att då de icke kunde hindra, ville de dock draga ut på tiden, liknande med sin lagfråga mycket den, som då elden är lös i huset, först vill undersöka huru den kommit lös, innan han begifver sig att släcka den.

Angelägenheten fordrade att det af konungen äskade

hemliga utskåttet, ju förr desto häldre skulle komma i activité, så vida dessförinnan ingenting kunde tillgjöras. Rikets frälsande fordrade skyndsamma anstalter, antingen kriget skulle fortsättas eller freden sökas; men hos adelen upkom fråga om instruction för detsamma, hvilken ofrälse stånden ansågo för onödig, emedan 47 § [i] regeringsformen för deputerade i den vägen ansågs för tillräckelig. I händelse af instruction hade alla konungens afsigter kunnat contracarreras och, som af en del vill påstås, ett olagligen börjat krig slutas med ett ryskt förmynderskap. Åmnet var således kinkigt och förordsakade på riddarehuset jemte tidsutdrägt mycken animosité. Uti ett pleno plenorum den 17:de februarii förklarade konungen sig vara oskyldig till rikets genom drögsmålet oundvikeliga olycka och hvarföre såsom därtill vållande r[idderskapet] och a[delen] kommo att blifva honom och riket ansvarige, hvarefter och sedan tiden inemot trenne veckor frugtlöst aflupit, ofrälse stånden den 20:de februarii genom en stor deputation anhöllo, att konungen med sin konungsliga magt och myndighet efter regeringslagarna ville vidtaga sådana medel, hvarigenom riksdagsärendernas oafbrutna skyndsamhet befordrades.

Såsom till ändamålet ledande vidtog då konungen den utvägen att ifrån riddarehus-öfverläggningarne skilja de honom mest opponerade, hvartill, då åfvannämnda instruction var under ventilation, någon förelupen oordning och, som sades, förgripelse mot landtmarskalken gaf anledning, hvarom några och trettio *) ledamöter skrifteligen intygade. Jag vill icke uppehålla mig med upräknandet af desse conjuncturs vittnen, utan lämnar dem både till namn och moralisk caractére åt föragtet och glömskan. Nog af, saken, hvarom de vittnade, lämnade konungen ett önskadt tillfälle att uti ett genast till den 21:sta sammankalladt pleno plenorum gjöra r[idderskapet] och a[delen] åtskilliga skarpa föreställningar, med tillsägelse för de anmärkte brottslige, hans exellence grefve Fersen, grefve Brahe, öfverste Almfeldt, kammarherrarne baron De Geer och Stierneld, direc-

*) Bör vara femtio.

Utg. anm.

teuren de Fritski med flere, några och tjugo till antalet, att göra landtmarskalken afbön, hvilket, då de vägrade, emedan befrielsevittnen äfven för dem voro tillgängelige och de utan ransakning och dom icke kunde åtaga sig något straff, konungen skred till det i sitt slag nog eftertänkeliga steget att ifrån öfverläggningsrummet låta arrestera dem och under fängsligit förvar på Friedrikshåfs slått insättas *), hvaräst de såsom statsfångar, skilde från anhörige, penna och bläck m. m. ganska strängt bevakades till riksdagens slut, då de alla sattes på fri fot, undantagande Almfeldt och Stierneld, utaf hvilka, utan något annat vitterligit brått, den förre försändes till Kalmar och den sednare till Warbergs fästningar. Stierneld befriades dock efter någon tid, men Armfeldt blef qvarsittande och skall, som det förljudes, uti samhället nu mera vara obefintelig.**)

Detta konungens förfarande med mycket annat därmed gemenskap ägande vill man ursäkta med rikets våda genom tidsens utdrägt, hvarifrån adelen icke kunde fritaga sig. Det må så vara, men nog fick svänska friheten denna gången sitt banesår.

Talare utaf oppositionspartiet saknades på riddarehuset icke desto mindre, nästan mera frimodige än förut, hvarföre, utom det de dittills hållne protocoller förseglades, de sedermera förde icke fingo tryckas.

Under det konungen på sådant sätt hushållade med adelen och uti det förr omnämnde pleno plenorum af den 17:de februarii, sedan r[idderskapet] och a[delen] ifrån rikssalen afträdt, och ofrälse stånden uppå befallning qvarförblefvo, förklarade konungen sig vara betänkt att för dem stadga och fastställa åtskilliga förmåner och rättigheter, till hvilken ända de hade att utse tvänne ledamöter af hvarje

---

*) Arresteringen skedde redan dagen förut den 20 febr. och de arresterade voro 19 till antalet. Utg. anm.

**) Han blef dock vid en annan conjunctur synlig. Förf. not.

Anmärkas bör att icke alla lösgåfvos den 29 april, utan de Frietzcky, von Gerdten och von Engeström först i maj. Friherre Stierneld fördes till Karlstens fästning, satt sedan på Varbergs fästning och frigafs 1790; öfverste Almfelt fördes till Varberg och kvarhölls till år 1792. Utg. anm.

stånd, som i det ämnet hade kongl. Maj:t med underdåniga påminnelser att tillhandagå; hvarjemte borgareståndet erhöll tillstånd att med särskildt underdånigt project inkomma. Härutinnan behagade konungen prævenera dem, emedan de redan förut voro sinnade att till följe af 52 § regeringsformen anhålla om tillstånd att i laga ordning med sina medständer därom få öfverlägga. Men det var just icke grundlagen som denna riksdag skulle efterlefvas. Utan att r[idderskapet] och a[delen] blefvo hörde eller fingo tillfälle att utlåta sig, utfärdade konungen privilegierne under namn af försäkringar, hvarutinnan till större delen gamla rättigheter uplifvades med nya ord.

Uti pleno plenorum af 21:sta februarii gjorde konungen proposition om antagande af en ständerna förelagd så kallad Säkerhetsakt, hvilken genast af ofrälse stånden bifölls och underskrefs, men icke utaf adelen, hvilka under den 16:de martii med de öfrige stånden communicerade det beslut, hvaruti de stadnat, jemte afskrift af deras till konungen afgångna underdåniga svar. Icke desto mindre finnes den utaf landtmarskalken vara underskrifven, dock såsom ett måhl, hvaruti trenne stånd utgjordt pluralitet, hvilken likväl uti hvad som angår priviegier och bevillningar icke är deciderande och hvarföre den icke eller såsom till följe af 40, 41 och 42 §§ af regeringsformen antagen uti riksdagsbeslutet kunnat blifva sanctionerad.

Till följe af denna Act, som för det närvarande och tills vidare anses för grundlag, äger konungen att regera och styra på sätt honom nyttigast synes samt efter högt godtfinnande om alla rikets ämbeten förordna. Den gamla rådkammaren såsom onödig afskaffades och till rikets styrande inrättades i det stället tvänne särskildte departementer under namn af „konungens högsta domstol“ och „riksärendernas allmänna beredning“. Det förra bör bestå af sex frälse och sex ofrälse ledamöter, äfvensom det sednare beklädes af både frälse och ofrälse samt biträdes af en andelig, hvilken tillhörer föredragandet af alla ecclesiastiqve ärender, varande samtelige desses ämbeten ambulatoriska. Till att förvärfva och besittja jord uti ett gemensamt fädernesland lämnas alla stånden lika rätt, säterier med rå- och

rörs och insockne hemman dock adelen förbehållne. Allmogen berättigas till skattjeköp af kronohemman i riket; säterier, rå- och rörs- med insockne hemman och boställen därifrån dock befriade. Rikets höga och förnämsta ämbeten och de som äro i konungens håf blifva r[idderskapet] och a[delen] allena förbehållna. Med konungen äger svänska folket en ostridig rätt att rådslå, jemka, afslå och öfverenskomma om hvad till rikets underhåll kan finnas nödigt. För öfrigit stadfästades r[idderskapets] och a[delens] samt prästerskapets privilegier af år 1723, äfvensom 1772 års regeringsform blef oförryckt beståndande uti allt hvad som ej genom denna Act blifvit ändradt.

Det tyckes som man härigenom gifvit konungen mera, än han velat hafva, eller ock att konungen tagit mycket, för att kunna gifva något åter; hvarföre han ock uti sin den 3:dje aprill därå meddelade stadfästelse förklarar, att alla domare uti högre och lägre rätter samt alla mindre ämbetsmänn, som icke innehafva tromans värdighet eller taga del i landtregeringen, icke skola utan ransakning och dom sina ämbeten förlustige varda; äfvensom beträffande skjutsningsbesväret 9 § af adelige privilegierne blifvit återhämtad, att nämligen jemlikheten endast i krigstider iakttages, då högsta nöden sådant fordrar.

Regeringssättet blef således i kraft af detta allt förvandladt ifrån monarchiskt till i det närmaste oinskränkt envälde, för hvilket konungen likväl flere gånger ganska solennellt yttrat sin innerliga afsky.*) Huru ofrälse stånden därtill medvärkat ligger i öppen dag. Hvad de 1680 gjorde utaf rätta nöd, det gjorde de denna gången utaf afvund, äregirighet och högmod. Om utaf så orena källor något godt kan tillflyta fäderneslandet, har man skälig anledning att tvifla.

Under den 23:dje februarii blef, som i början sades, contreammiralen herr Pehr Liljehorn förordnad till vice landtmarskalk, hvars enda merite var åtminstone den, att

*) Något undantag tyckes väl vara gjordt i anseende till lagskipningen, men då högsta domstolen såsom ambulatorisk nödvändigt måste stå i håfvets lego, så förfaller äfven det.

Förf. not.

han var redigare än grefve Lewenhaupt, en herre redan något till åren. Därigenom befordrades vid gjöromålen ordning och gång, fast alltid på riddarehuset likasom i tungt före.

Efter alla dessa præludier kom ändteligen hemliga utskåttet uti activité. Att det icke uppehållit sig med undersökning om krigets laglighet följer af sig sjelf. I det stället kom man öfverens att det kraftigt skulle utföras för att med heder kunna slutas. Därtill hörde riksgäldens garantie för det framfarna och krigsgjärds bevillningens utgörande för det tillkommande.

Riksgälden bestående af gammal skuld, realisationslån, örlogsflåttans i stånd sättande och tillökning, 1788 års fälttåg jemte lika behof för innevarande år hade utskåttet upgifvit till 1,262¼ tunna gull eller 21 millioner 37,826 R:dr 2⅓ schilling specie. Konungens enskyldta skulld omnämnes icke, men lärer förmodeligen i de uppräknade behofven vara understucken, så vida man svårligen kan medgifva, att herren varit någon sådan förutan. Därmed må nu vara huru det vill, så garanterades nu altsammans af ständerne såsom en riksgäld, sedan konungen förut därmed afsagt sig all befattning och vidare tillgjörande lån, som till riksens ständers förvaltning genom fullmäktige öfverlämnades under egit med instruction försedt contoir, som därföre blefve dem allena redo skyldigt. Detta contoir skulle tillhöra emottagandet af den gamla riksgälds fonden jemte den nu antagande nya bevillning och krigshjelp. Och som ibland fonderna äfven calculerades på erhållande turkiska subsidier af 400 tunnor gull årligen, så länge kriget varade, och ett ifrån Holland gjörande lån af 1 million gyllen, så ägde contoiret rättighet utgifva förskrifningar eller sedlar till en viss inskränkt summa med därå löpande ränta på bestämd tid att betala. Fullmäktige uti detta contoir trenne af adelen och tvänne af de öfriga stånden borde till bibehållande af värkets anseende och credit vara männ, som icke begått fallissements. Hvart tredje år underkastades de revision, i hvilket afseende riksens ständer om revisorer ägde vidtaga tjenlig författning. Och borde konungen å detta contoir förses med creditive till nyttjande vid oförsedde

händelser och af högstträngande ordsaker, efter som alltid förra tider vanligit varit.

Huru och i hvad mån subsidierne influtit, är icke bekant, men att egne medborgare funnits och däribland den rike kammarherren baron Carl De Geer, som sökt hindra det från Holland gjörande utrikes lånet, vill med visshet försäkras.

Krigsgärden inberäknad med 12 tunnor gull gammal bevillning, som icke kunde minskas, utfordrade efter utskåttets upgift årligen 82 tunnor gull. Vid öfverläggning härom uti bondeståndet yrkades, såsom till lindring tjenande, säteriers och frälsens skattläggande, åtminstone under påstående krig, adelsfanans indragande samt marksräntans fördubblande, prästevederlagens afstående och kyrkjocapitalens aflämnande m. m. Men som desse tillgångar ej voro så precise som behofven och det ej eller uti privilegiimåhl var lika lätt att afhända den ena, som det varit att gifva en annan, så måste de beqväma sig att efter behörig proportion deltaga, ehuru det föreföll dem nog drygt. Däremot konungen, hos hvilken ståndet beslutit i underdånighet bönfalla om lindring, men som genom särskildt nådigt lämnadt företräde därutinnan dem förekom, försäkrade om en plåts eftergift på hvarje mantal krono och skatte, jemte minskning i koppskatt, så mycket tillgångarne det tillåter, då framdeles, förmodeligen af subsidiemedlen uti ständernes contoir någon inbetalning af konungen kunde ske, hvilket nådiga löfte dock sedermera icke finnes allmogen hafva till godo kommit. Huru för öfrigit uti hvad som på detta stånd blifvit reparteradt, likväl genom afkortningar i anseende till föreburen oförmögenhet brister 5 à 6 tunnor gull, kan ses af bevillningsförordningen och ständernes därvid fogade underdåniga skrifvelse. Då vidare fråga upstod om tiden till denna bevillnings utgjörande, som ståndet önskade blifva determinerad till 2 à 3 år, hvilket efter deras förlopp skulle föranleda till riksens ständers sammankallande, blef det dem bibragt, att sådant ledde till kränkande af 38:de § regeringsformen, som tillägger konungen endast en sådan rättighet, hvarförutan all determination af tid vore farlig så väl i anseende till

rikets fiender som financer; men som prästeståndet påfunnit en utväg att förena ofvannämnde grundlag med riksens ständers rätt att sjelfve utsätta sin bevillning och därtill föreslagit ett bevillningsutskått, som hvart tredje år, enär riksdag icke inom samma tid infaller, utaf riksens ständer i likhet med riksdagsmänn måtte väljas och af konungen sammankallas med full rätt som riksens ständer bevillningen, som nu åtages, jemka, reglera och efter omständigheterna nedsätta, men aldeles icke öka eller förhöja och än mindre med några andra riksens ständers gjöromål, under hvad anledning som hälst, sig befatta, så önskade konungen, att ståndet ville bifalla bevillningens utsättande till nästa riksdag med prästeståndets tilläggning angående utväljande af ett utskått utaf 2, 3 à 4 ledamöter från hvarje lähn för att hvart tredje år densamma jemka och öfverse, hvartill uppå gjord proposition enhälligt svarades ja.

Borgareståndet åtog sig genom votering bevillningen till nästa riksdag och hvarigenom öfverläggning om den af prästeståndet föreslagna riksdagscommitté förföll och i hvars ställe enligit hemliga utskåttets förslag revisorer, i likhet med hvad rörande bancovärket förut vidtagit är, utnämndes.

Hvad prästeståndet tillgjordt kan intagas utaf hvad åfvanförmält är, med tilläggning att de till ledamöter uti den omnämnda committeen föreslogo ett antal af 30 utaf sine medel. För öfrigit och då man eftersinnar, huru det förut öfverlämnadt personliga säkerheten åt enväldet och nu ville blåttställa ägendomsrätten för fåväldet, så måste man häpna öfver den jesuitiska anda, som denna gången uppeldade detta stånd.

Hos adelen stod det hårdt till. Den kunde ej förmås att hörsamma det af konungen under den 23:dje martii gifna yttrande angående likhet i tidens utsättande af bevillningens utgjörande till nästa riksdag med sina medständer, och då det nu led till riksdagens slut, tog konungen under den 27:de aprill det beslut att sjelf gå upp på riddarehuset för att till sidstone försöka om r[idderskapet] och a[delen] kunde återföras till sin sannskyldiga pligt: rikets upprätthållande; utaf hvilket beslut ofrälse stånden lämnades del

med tillsägelse att på sine kamrar afbida utgången. Beledsagad af några få personer, utan förut gifven kundskap, infan konungen sig på riddarehuset, intog sitt säte uti landtmarskalksstolen, under det vördade Wasa vapnet och därifrån underrättade ståndet om hvad som föranlåtit dess ankomst. Obehagliga omständigheter hade vållat, att han måst anse sig och adelen såsom på en tid skilde till säng och säte. Nu och då hans föresatts vore att återkalla sin förskjutna maka, förväntade han sig af adelen i sådan väg all beredvillighet. Han ville väl egenteligen icke bestrida ståndet rättigheten att determinera tiden för sin åtagna bevillning, men då därmed voro förknippade de vådeligaste följder för land och rike, så ålåge det dem till undvikande af ansvar för medstånder att i sådant frångå sin rätt. Öfver ämnet uppstod mångfaldig öfverläggning, och sedan adelen nu äfven nyttjade tillfället att för sina arresterade medlemmars lösgifvande bönfalla samt därå till svars erhållit mycket nådiga complimenter, så uppå konungens gjorde proposition beslöt r[idderskapet] och a[delen] *) att med reservation af sin rätt och utan præjudicat för framtiden, i anseende till tiden, till nästa riksdag utsätta den bevillning, som r[idderskapet] och a[delen] i anledning af bevillningsutskottets project sig nu åtagit. Prästeståndets projecterade committé kom således här icke i fråga, utan revisorer valdes i likhet med borgareståndet. Det var annars vid detta tillfälle, då policemästaren, lagmannen Liljensparre, figurerade för 4,000 mann utanför riddarehuset på torget sammanskåckad pöbel, och torde i händelse adelen icke fogat sig, utgången blifvit nog blodig.

Hittills de mäst betydande riksdagsmål. Såsom mindre betydande kan anmärkas, att man var ense om en gåfva till hertig Carl för dess fäderneslandet gjorde utmärkte tjenster af 50,000 R:dr, men utaf hvad medel de borde tagas, antingen af banqven eller riksgäldsfonden upstod öfverläggning, hvaraf resultatet blef, att banqven mot intresse

---

*) På konungens proposition svarades med blandade ja- och nejrop, de senare antagligen öfvervägande, men konungen förklarade förslaget bifallet och tillät ingen votering.

Utg. anm.

borde dem förskjuta, men utaf riksgäldsfonden undfå återbetalning.

Att hos konungen aflägga tacksägelse för husbehofsbränningens frigifvande voro de uti bondeståndet, hvaräst det genom votering afgjordes, icke så aldeles ense som i borgareståndet, hvilket efter någon öfverläggning genast därtill biföll. Oaktadt prästeståndets öfverdrifna nit att ingå uti alla håfvets afsigter, lärer förmodeligen dock blygd och skamm hindradt dem att i denna tacksägelse adresse deltaga. Hos adelen kunde vid en sak på bordet, sedan sista riksdag oafgjord liggande, ej något i sådan väg tillgjöras.

Allmogen har annars denna riksdag reclameradt rättigheten till befattning med banqven och dess garantie, så mycket mera som de nu äfven denna gång blifvit intagne uti det hemliga utskåttet och hvarom de uti protocollsutdrag gåfvo sina medständer tillkjänna, men hvarvid dock ingenting finnes hafva blifvit åtgjordt.

Stockholms borgerskap erhöll af ständerne en solenn tacksägelse för deras besvär vid residencets bevakning, och bondeståndet önskade att af konungen erhållna tillstånd med sina frikorpser, vintermånaderna och så länge garnisonsregimenterne ej äro tillstädes få gjöra biträde, jemte det Westmannaland och en del Stockholms lähn erbjudo uprättandet af fricorpser; för hvilket allt de på ett ganska smickrande sätt blefvo betackade. Äfvensom finska allmogens underdåniga tacksägelse för landets försvar och försäkran om en obrottslig trohet icke eller onådigt upptogs, utan med mycken nåd och ömhet besvarades.

Sedan nu konungen, på sätt som förmäldt är, hållit sig väl med präster, borgare och bönder, slöts riksdagen och riksdagsbeslutet utfärdades under den 28:de aprill, hvaruti allt hvad gjordt och afhandladt blifvit finnes sanctioneradt, Säkerhets acten och ofrälse ståndens privilegier dock undantagne.

Denna riksdag beskrifves annars utaf dem, som den öfvervarit, för nog bullersam och personliga säkerheten högst äfventyrande, hälst nästan hvarje domestiqve så hos bättre som sämre folk var engagerad af policen, och genom hvilka

anledningar togos till misstankar, efterspaningar med mera dylikt.

Strax efter det ständerne åtskilgts och i anledning af Säkerhets acten dissolverades rådet. Vid riksdagens början voro rådsherrarne 19 till antalet, men vid slutet, sedan Stockenström tagit afsked och Falckengrén aflidit, allenast 17, af hvilka sju: Hiärne, Bielcke, von Hermansson, Falckenberg, Bunge, Rammel och von Rosen genast lämnade sina rådsstolar, Friedrik Sparre och von Düben ingingo uti konungens högsta nämnd, Beckfries och Carl Sparre fingo säten i allmänna beredningen, Liljecrantz blef president uti commerciecollegio och Ridderstolpe uti bergscollegio samt Oxenstierna öfverstemarskalk hos drottningen. Hvarförutan såsom riksråd, dock utan de med rådsämbetet förknippade gjöromål, bibehöllos riksdrotsen grefve Wachtmeister, generalgouverneuren furst Hessenstein och riksmarskalken grefve Bonde. Genom befallning af den 28:de maji till samteliga domcapitlen i riket blefvo de äfven utstrukna utur kyrkjobönen: „Tig lefvande, allsmäktige Gud“ m. m.

I stället bekläddes konungens högsta domstol, som svarar emot den förra justitiaerevision med frälse: riksdrotsen grefve Wachmeister, riksmarskalken grefve Carl Bonde, för detta riksråden friherre Friedrik Sparre och grefve von Düben, generalauditeuren Malmerfeldt och revisionssekreteraren friherre Köhler; ofrälse: hofrättsrådet Evelius, lagmännen Ahnger, Ulner, Hofgardt och Rogberg samt hofrättsassessoren Jusslén. Frälset sitter till höger och ofrälset till vänster om konungens thron.

Riksärendernes allmänna beredning, svarande mot andra divisonen i förra rådkammaren, intogs af frälse: riksdrotsen grefve Wachtmeister, för detta riksrådet grefve Beckfries och friherre Carl Sparre, statssecreterarne von Carlesson, Schröderheim, friherre Ruuth och Franc, förutan hofcancellairen, som härstädes äfven äger säte. Ofrälse: alltid en prästmann, som uti präste- och ecclesiastiqve mål blifver föredragande ledamot, nu för det närvarande biskopen magister Wallqvist, cancellierådet Ellers jemte lagmännen Ahlman och Håkansson.

Ibland de första tromans offer åt Säkerhets acten var

här i landet landshöfdingen i Heinola baron Robbert Wilhelm De Geer, hvilken den 18:de maji blef från sysslan entledigad. Han var en måg af öfversten friherre Hastfer. Lama anstalter vid armeens framtågande, så väl som en och annan obetänksam utlåtelse, torde hafva värkat hans fall. Huru han för öfrigit tänkt i afseende på finska sjelfständigheten, lämnar jag därhän.

Man lärer nu sjelf funnit att man tagit nog mycket för sig, utaf hvilken anledning konungen under den 25:te maji utfärdade en kundgjörelse, innehållande hufvudsakligen: att som man genom alla här åfvan uprepade ändringar och författningar trodde sig hafva påhittadt bästa medlen till utrotande af partie agg och befordran af enighet, så försäkrade konungen att icke bruka den honom förlänta magt och myndighet för egen räkning och mot enskyldte personer. Han åtvarnade därföre undersåtarne för alla ovarsamma omdömmen öfver riksens ständers gjöromål och förmanar dem att innom sig qväfva allt hvad som kan leda till hämd och förföljelse mot alla så till sägandes revolutionens värktyg. Adelen försäkras, att en ädel börd icke så aldeles skall komma i förgätenhet. Prästerskapet tillförses, att hädanefter som hittills utföra andans ämbete i förening med håfvets afsigter. Borgerskapet tillägges allt hvad konungens magt och tidens lägenhet tillåter att medela. Bondeståndet tillsäges för framtiden rättvisa och välgjärningar. Sluteligen beredes alla fyra stånden till utgjörande af en betungande krigsgärd, för hvars villiga betalande de provoceras inför Guds dom, och sist antydes så högre som lägre ämbetsmänn att gjöra hvar man rätt och uti utöfningen af sina ämbeten följa de grunder, som instämma med konungens böjelse.

Uti skrifvelse af den 15:de maji till samtelige biskopparne befrias de från prästmötens hållande under varande krig, men underrättas i det stället om den nuvarande tidsens angelägenhet, däruti bestående att församlingarnas lärare noga böra förmana sina åhörare till iakttagande af hustaflans andra artickel rörande politiska ståndet, till upfyllande af hvilket åliggande kongl. Maj:ts nådiga vilja är

att hvar och en beständigt förblifver vid sin ordinarie beställning m. m.

Från riksdagen hemkomne herredagsmänn utaf det rådande tankesättet hafva icke eller underlåtit att för de hemmavarande rättfärdiga sakernas förlopp. I sådant afseende har riksdagsfullmägtigen för Norrkiöpings stad Daniel Weijerin uppå nådig befallning fördt ordet, äfvensom herr biskopen Wallqvist uti uthändigadt så kalladt herdabref, i grund af sin riksdagsmanna kundskap, utbreder sig öfver ämnet och om det intet kan ske för det närvarande, (som svårligen låter sig gjöra) åtminstone dock för eftervärlden bjuder till att rättfärdiga både sin person och gjöromål. Assessor Giörwell har såsom anbefald låfskrifvande annalist långt förr, men ännu mera sedan han antog till motto: *Sanning och lydnad*, meddelt allmänheten så mycken sanning, som lydnaden denna tiden kunnat medgifva, med flere författare af lika halt.

Innan konungen afreste till bivistande af fälttåget i Finland, författade han under den 1:sta junii en codicille till den af honom redan 1780 gjorde testamentariske författning, äfvensom det förordnades en regering, hvilken efter meddelad instruction skulle besörja om regeringsärendernas obehindrade låpp. De herrar och män, som däruti suto, voro riksdrotsen grefve Wachtmeister, riksmarskalken grefve Bonde, för detta riksrådet grefve Beckfries, presidenten grefve Munck generallieutenanten friherre Zöge von Manteuffel och statssekreteraren friherre Ruth.

Återstår nu de detta år förefallne krigshändelser, hvarvid man i lika ordning som förledit år först anmärker stora flåttans rörelser. Befälet hade nu som förra året hans kongl. höghet hertig Carl. Oaktadt allt menskligit bemödande kunde i anseende till en i Carlscrona efter förledit års sena sjötåg och vinterns förlopp utbruten samt sedermera på flåttan om sommaren fortfarande sjukdom, mera liknande en härjande pest, densamma icke utlöpa förr än den 7:de julii *), bestående då af 21 linieskepp, 9 svåra fregatter och 10 större och mindre segel. Den 14 hade

*) Bör vara den 6 juli.

Utg. anm.

redan så många tillsjuknad, att en fregatt måste detacheras till Carlscrona för att aflämna de sjuka och återhämta friska, hvilket itererades den 20:de och 24:de med tvänne andra i samma ärende affärdade. Den 25:te kom fiendteliga Cronstadske flåttan i sigte, anförd af ammiralen Tschitschakoff ifrån 20 till 24 rangskepp stark, trenne tredäckare inberäknade, förutan fregatter och brännare. Följande dagen den 26:te om mårgonen, sedan vår flåtta blifvit fördeld i trenne divisioner, avantgardet 10 segel anfördt af contreammiralen Liljehorn, corps de bataille 9 segel af hans kongl. höghet hertigen och arrieregardet 10 segel af öfverste Modée och erhållit lika ordres som förledit år att ingen lefvande, som kunda föra befähl, skulle stryka flagg, började attaqven 12 mil OSO ifrån Ölands södra udde. Den fortfor hela dagen till mot aftonen, utan att någondera flåttan kunde tillvälla sig segern, som dock förmodades fulleligen hafva utfallit för den svänska, om andre divisionschefen contreammiralen Liljehorn fullgjordt sin skyldighet, men som ej allenast för egen del underlät lyda signaler och ordres, utan äfven hindrade värkställigheten af de skeppschefers upsåt, som sådant fullgjöra ville, och hvaröfver hertigen uti sin till konungen afgifna rapport högeligen klagar.*) De följande dagarne böd väl hertigen till att forcera fienden till bataille, men som han allt höll undan utan att kunna bringas därtill och genom vindkastning kunde lägga sig emellan Carlscrona och svänska flåttan, så till att hindra sådant och som vinden tillika blef gynnande för Sundska flåttan till förening med den Cronstadske, så trodde hertigen sig ej böra mäta svänska sjömagtens krigslycka mot en fördubblad styrka, utan gick den 31 julii till ankars på Carlscrona redd. Ej långt därefter visade de förenade fiendteliga flåttorna sig utanför Carlscrona med 46 segel i linien, men som vid inloppet för mycket för dem var att äfven-

*) Modée anförde avantgardet och Liljehorn arriergardet i striden. Den senares förhållande under striden har aldrig blifvit fullt utredt, men sannolikare är, att han af sitt underbefäl ej blifvit åtlydd. Se för öfrigt Ehrenströms anteckningar I, s. 211; Schinkel-Bergmans „Minnen“ II, ss. 98, 99, m. fl.

Utg. anm.

tyra, gingo de strax därifrån, kryssade några dagar under Gottland, tog sedermera kosan åt Revel och Cronstadt, hvarifrån de detta år icke vidare utgingo, utan i det stället bemannade sin skärgårdsflåtta, hvarom mera här nedanföre.

Några dagar efter det vår flåtta blifvit förtöjd på Carlscrona redd och de sjuke förde i land, utlopp öfverste Fust med 3 linieskepp och 4 fregatter*) i ärende att tvinga ryssarne från Porcala udd, där fienden landstigit och upkastadt ett batteri, hinderligit för gemenskapen emellan Sverige och Nyland, men expedition aflopp frugtlöst, och anses för en lycka, att han återkommen till Carlscrona med sjuk och utdödd besättning undvek falla i fiendteliga händer.

Oaktadt, innan man hunnit recrutera en utomordentelig afgång, årstiden led in uti october månad, fants likväl nödigt att flåttan skulle löpa ut, som ock skedde, med en besättning af ryttare och bondedrängar. Väderleken var gynnande och expeditionen varade ej längre än 9 dygn, efter till all lycka ingen fiende träffades. Linieskeppen desarmerades genast, men fregatterne ej förrän mot slutet af november, hvarvid fregatten Minerva blef ett rof för lågorna. Cuttern Örn hade förut ej långt från inloppet till Carlscrona sjunkit med manskap och allt. Hvarförutan i början af sjötåget ryssarne tagit advisjagten Snappupp, samt utaf Göteborgska esquadren uti norsk, följakteligen neutral, hamn örlogsfregatten Venus af 40 canoner, om förloppet hvaraf undersökning sedermera blifvit anstäld, emedan tillgången på vår befälhafvares sida till alla delar icke skall hafva varit så riktig. Sådant allt kan vara nog på ett år för att hafva ingenting uträttadt.

Contreammiralen Liljehorn blef för sitt förhållande ställd till ansvar för en af hertigen förordnad öfverrätt och dömd enligit sjöarticlarne att arqvebuseras, men underställdt konungen, som förviste målet till ny undersökning. Svart kunde dock icke blifva hvitt och domen blef densamma. Han erhöll icke desto mindre ej allenast nåd utan ock be-

---

*) Det var den 25 augusti, således nära en månad senare. Fregatternas antal var 3.

Utg. anm.

löning af afsked och åtnjutande full lön i sin lifstid, med tilläggning: för sin vid riksdagen konungen beviste nit och trohet. De, som roa sig med att alltid sätta håfvets gjöromål på svarta taflan, påstå att Liljehorn haft hög befallning att en cas de bataille icke gjöra eller åtminstone undandraga hertigen erforderligit biträde, på det han icke måtte komma i tillfälle att förhållningsvis mot konungen skörda flere eller jemlika lagrar. Är det möjeligit, att äregirighet och afvund kunna hos en konung förkålna kärleken till fäderneslandet, sitt arf och egit, hvad har man då att förvänta af undersåtare? Jag lämnar denna ohyggeliga betraktelse och begifver mig till operationerne vid armeen.

Den 5:te junii ankom konungen till Åbo, begifvandes sig vidare genom Helsingfors och Borgå till gräntsen, och den 23:dje sattes armeen i rörelse och på tvänne colonner under general Siegroth och generallieutenant Platen, den förra från Kausala och den sednare från Anjala, sammanstötte vid Werelä samt under konungens egen höga öfvervaro bortdref fiendteliga posteringar vid Kymmene älf, slog bro öfver och den 26:te lägrade sig på ryska sidan vid Mäckikaufvola. Ryssarne sammandrogo då sine längs älfven stående posteringar på Uddis malm, där de genom förstärkningar ifrån Kaipiais och Davidsstad formerade en corps d'armée, som troddes än mera förstärkas från Friedrikshamn, hvarföre konungen med en del af armeen gick till Wiala för att där vara samma förstärkning till mötes, men som den ej kom, marcherade han den 28:de om mårgonen mot Uddis malm, hvaräst fienden efter 5 timmars blodigt fägtande, och sedan den utaf general Platen blifvit tagen i flanqven, blef tvungen att retirera och med förlust fly till Kaipiais. Te Deum söngs på valplatsen jemte det byte gjordes och fångar togos, hvarefter armeen återvände till sitt förra läger.

Sedan Savolaxske troupperne dragit sig längre upp i landet och således utur communication med general Kaulbars, som med armeens vänstra flanqve åfvan om Keltis skulle occupera fienden, beslöts att upsökja honom på Friedrikshamske vägen för att åtminstone åstadkomma diver-

sion. I sådant ändamål upbröt armeen den 1 julii ifrån Mäckikauvola, hvaräst en brobetäckning blef qvarlämnad, och sedan fienden af konungens lifgardie blifvit delogerad från Wiala, fortsattes marchen på trenne colonner för att mötas vid Likala, som inträffade den 3:dje påföljande.

Efter detta intog generalen grefve Meijerfeldt med armeens högra flygel gräntsen vid Abborforss, hvaräst ryssarne utan särdeles motstånd lämnade sina förskantsningar, äfvensom vid Pyttis, dragandes sig från Hirveskoski genom Broby ända till Suttula, dit våra ankommo den 8:de, och hvaräst fienden gjorde hårdt motstånd, men efter det konungen sjelf dit anländt och den 16:de gjorde ytterligare försök, måste fienden lämna denna post och retirera sig öfver Kymmenegård till Högforss, hvilket betydande pass den 18:de af våra intogs.

Under det detta förehades hade generalen baron Kaulbars fått ordres att med armeens vänstra flygel framkomma öfver Keltis åt Werelä samt secunderad af ett detachement på Likala vägen intaga Kaipiais. På frammarchen tillbakaslogs fiendens förtroppar, men då hufvudstyrkan råkades innom retrancherade högder och soutenerade en stark eld, fann generalen sig föranlåten att draga sig tillbaka, återmarcherade till Werelä, svängde bryggan och posterade sig en defence. Fienden följde efter till nämnde by, bemästrade sig bryggan genom på båtar öfversatta lätta troupper och tvang generalen att öfvergifva sin påst och ytterligare retirera mot Anjala, hvilken gård tillika med hvad icke af magasinet kunde bärgas då afbrändes. Fiendteliga upsåtet var att taga Likala armeen i flanqven eller ryggen och genom skogen couppera Elimä magasin, som innehade så egit som det från Anjala bärgade förrådet, hvilket dock allt förekoms. Undsättning kom till Elimä och general Platen drog fram till Wiala för att sauvera flanqven. Efter gifna upbråttsordres från Likala återkom konungen i detsamma från Högforss, marcherade öfver broarne åt Anjala, skickade generalen grefve Hamilton förut med secourse, som skilgde general Kaulbars från befälet, tog med sig hans troupper, återdref fienden till Hummeljoiki och så vidare

till Werelä tillbaka på egen gränts, hvaräst han intog sina förra stationer vid älfven, äfvensom vi våra, hvilket allt det ena med det andra föreföll från den 16:de till den 21:sta julii.

General Kaulbars blef för denna retraite vid generalkrigsrätt ställd till ansvar och den 17:de september dömd att arqvebuseras. Hans förhållande ymsom lastas, ymsom ursäktas. Somliga vilja påstå, att han spelt samma role till lands, som Liljehorn till sjös. Jag lämnar det därhän, men uppå hertigens förbön blef han värkeligen, såsom ett utbyte mot Liljehorn, till lifvet benådad, dock ej belönt.

Vägen till Friedrikshamn stod således på denna sidan ej att hindras; hvad som skulle göras borde ske med armeens högra flygel i förening med skärgårdsflåttan. Konungen tog derföre den 28:de julii sitt högqvarter på Kymmenegård, hafvandes under sig general Platen, hvaremot grefve Meijerfeldt fick befälet öfver Werelä armeen.

Skärgårdsflåttans hufvudstyrka anfördes, under konungens öfverinseende, utaf öfverammiralen grefve Ehrensvärd och hade sin station uti Svensksund. Den öfrige delen var placerad på särskilda ställen till skärgårdens försvar och hindrande af landstigningar. De vid Svensksund varande utgjorde ett antal af 43 större och mindre segel. Fiendens, fördeld i tvänne escadrer, vid Friedrikshamn 82 och Aspö, inloppet från sjösidan, 28, var tillsammans 110; till hvilken öfverlägse styrka den förut nämnde för oss mindre gynnande Öländska affairen hufvudsakeligen bidrog, och som försatte fienden i stånd att herska i Finska viken och nu äfven att befria Friedrikshamn. Den commenderades utaf printsen af Nassau-Siegen, som den 15:de augusti nödgade en vår vid Korkiansari liggande division efter 5 timars träffning, för att ej af fienden blifva coupperad, retirera till Svensksund, hvarefter Friedrikshamnska fiendteliga esqvadren fattade posto vid Korkiansari, äfvensom Aspö esqvadren den 23:dje drog sig närmare Svensksund. Emellan båda desse esqvadrer befant sig den 24:de om mårgonen vår flåtta och hotades med attaqve. Emedlertid hade, så godt som i hast kunnat skje, fyra sund blifvit försänkte

emot Korkeansari, för att ifrån den sidan, såsom starkast, hindra fiendens företag. Förmiddagen kl. 10 började actionen och varade till kl. 7 om aftonen, då Aspö esqvadren blef tvungen att retirera, strök flagg, vi tagit fångar och värkeligen hade segren i våra händer, men då vid lag hade ock fienden hunnit förstöra försänkningarna och med därigenom bragte galerer och canonslupar formerade linie, som föranlät våra mot dem göra vändning och ändteligen efter utstånden häftigaste eld kl. 9 retirera, som varade under ständigt förföljande till kl. 2 om natten, då så väl som följande dagen flåttan samlades under Svartholms fästning. Vår förlust, utom tvänne förut af fienden tagne fartyg, bestod, förutan manskap och åtskillige käcka officerare, uti 6 större och några mindre, jemte det 22 transportfartyg försedde med allehanda behof för armeen och flåttan, liggande vid utloppet af Kymmene älf, af oss sjelfve blefvo upbrände. De öfrige fartygen voro icke mera skadade än att de efter 14 dagar voro färdige att åter löpa ut.

Printsen af Nassau lät uti utländske tidningar om detta sjöslag införa relation, hvilken såsom på flere sätt oriktig härifrån på hög befallning replicerades. Större delen bestod i petitesser och ordekrig, men sanningen var beklagligen den, att vi oaktadt mycken bravoure och värkeligit hjeltemod förlorade och fingo stryk.

Grefve Ehrensvärd skall tillstyrkt undvikande af bataille, åtminstone till dess försänkningarna kunnat med mera besked blifvit förrättade, emedan vår flåttas läge i öfrigit var fördelaktigt, men konungen skall ansett det för kåstsamt. Man hushållade nu, då man i så mångfaldiga andra fall förut så mycket mera hade slösat. Grefven missnögd lämnade strax därpå befälet och tog icke långt därefter afsked.

Som nu flanqven å sjösidan var öppen, så blef det en nödvändighet att å landsidan retirera. Dessförinnan for konungen bort till Helsingfors, men förordnade förut om magasinernas brännande vid Högforss och lämnade general Platen omsorgen för retraiten, hvilken ryssarne bjödo till att afskära den 1:sta september om mårgonen vid Högforss, Jäppelä och Kalliokoski samt på sjösidan från Sunila och

Qvarnby och sluteligen vid Heinlax samt sist vid Broby, hvilket allt misslyckades, emedan våra troupper och batterier agerade i det längsta, tills största delen af armeen och i synnerhet trossen var borta och arrieregardet småningom dragit sig undan. Vid Broby, där de sluteligen landstigit, mötte öfverste Schverin dem tidigt och uppehöll dem till dess våra troupper innom egen gränts voro satte i ordning för att förbjuda dem vidare försök.

Konungen, återkommen ifrån Helsingfors, tog högqvarter i Lovisa och sedan belägenheterne och årstiden hindrade på denna sidan af landet vidare operationer, posterades armeen efter omständigheterne för att emottaga vinterqvarter. Hvilka för att taga i ögnasigte så väl här som vid den uti Savolax förlagde delen konungen den 19:de october anträdde resan ifrån Lovisa genom Heinola och S:t Michel till Seminge nära invid Nyslott och retournerade långsmed gräntsen till Borgå, hvarifrån vägen fortsattes till Stockholm, öfverlämnandes öfverbefälet till grefve Meijerfeldt.

Vid skärgårdsflåttan har i öfrigit ej något särdeles förefallit, emedan den emot ryssarnes här i Finska viken stationerade stora fartyg ej kunde något uträtta. — I början af julii månad blefvo vi utaf ryssarne delogerade ifrån ett batteri vid Porcala, hvarifrån att tvinga fienden öfverste Fusts expedition påsyftade, men aflopp som ofvan är förmält. Fienden stälde sin upmärksamhet uppå de uti denna farled allt ifrån Eknäs liggande och hela sommaren öfver ihopsamlade transportfartyg, dem antingen att borttaga eller upbränna och i sådant afseende fästade sig uti september månad vid Barrösund och på Elgsö landet, under skygd af sina utanför liggande linieskepp, byggde batterier, hvarifrån de dock utaf Dal-fricorpsen under herr öfverste-kammarjunkaren friherre Mauritz Armfeldts anförande med mycket mannamod den 30:de sagde månad blefvo fördrefne. Ett ryskt linieskepp lopp vid samma tillfälle på grund, snopades och upbrändes af ryssarne sjelfve. Den 5:te october försökte ryska skeppen att åtkomma våra där liggande galerer, men förgäfves. De lämnade dock icke vår skärgård

förr än i början af november, då vinter och is körde dem därifrån.

Genom allt detta kommo ändteligen höga veberbörande i erfarenhet om nödvändigheten att till ett annat fälttåg vara betänkte på bättre försvarsanstalter i skärgården förmedelst batteriers anläggande å de ställen, som sådant fordrade; och räknar man billigt för en lycka att befästandet af inloppet till Hangöudd utgångne vinter medhants, emedan fiendteliga fartyg genast i våras efter isens bortgång gjorde försök att där fästa sig, men med grofva batteriecanoner blefvo afviste.

Den afskurne sjöcommunication emellan Sverige och Nyland ökade emedlertid obeskrifveligen landets tunga, förmedelst långväga transporter af allt hvad till armeens subsistence så i ett som annat kunde erfordras, hvilket vid obeqväma årstider föll odrägeligare än sjelfva kriget; och som äfven föranlät konungen att genom en ganska complimenteuse skrifvelse i slutet af detta år till herrar landshöfdingarne förordna, det borde säterier, prästegårdar och boställen vid skjutsningar och transporter vara behjelplige. Man må gjerna anse den för en nedrig menniskja och vanslägtad medborgare, som under skygd af privilegier vill undandra sig ett gemensamt fäderneslands försvar; men härvid är anmärkningsvärdt, att samma lag eller Säkerhetsacten, som värkeligen befriar sagde fastigheter från skjutsningsbesväret, har man sig likväl åberopat, då man nu dem detsamma ålade. Allt utgjordes icke destomindre så utaf adel som präster och ståndspersoner i likhet med menige allmogen, utan knot och missnöje, ej att förtiga det städerna, då fäldtcassan var i behof, med ansenliga penningesummor understödde.

Operationerne i Savolax började något tidigare och tyckes som fienden velat draga upmärksamheten dit, åtminstone så länge och till dess han genom Öländska slaget vann öfvervigten i Finska viken. Efter ett tappert motstånd vid Kyrö och Porosalmi den 11:te och 12:te junii måste general Stedingk gifva vika för myckenheten och draga sig tillbaka åt S:t Michel, Jockas och Jorrois, hvarigenom Pumala posteringen föll i ryska händer och fem kyrksock-

nar blefvo blåttstälde för fiendtelig brandskattning. Men sedan genom svänska armeens öfvergång vid Werelä och slaget vid Uddis malm fiendteliga styrkan nödgades dela sig, måste fienden efter lidet nederlag under general Schoultzes anförande den 21:sta julii vid Parcumäki lämna Savolax och draga innom egen gränts, hållandes sig dock qvar vid Pumala så detta som följande året till fredsslutet. Öfver denna seger afsöngs i Stockholm och på svänska sidan Te Deum, men i Finland hann man ej därmed.

Emellan våra och fiendteliga canonsluparne i Saimen föreföll i början af septembris ej långt från Randasalmi någon affaire, som äfven utslog till vår fördel.

Ibland de vid Porosalmi commenderande ryska generaler befann sig jemväl för detta svänske öfversten Georg Magnus Sprengtporten stridande mot sitt fädernesland. Han blef därstädes ganska illa blesserad, kom med plats undan till sitt förra boställe Brahelinna och så vidare till Willmanstrand. Efter löfte här frammanföre får jag här anmärka åtskilligt honom rörande. Han var halfbroder till den vid 1772 års revolution omnämnde generalen Jacob Magnus Sprengtporten, upfödd såsom kadett uti högstsal. konung Adolf Friedriks håf, började sin tjenst uti Pommerska kriget, nyttjades vid de åfvannämnda år från danska sidan hotande oroligheter, ådagaläggande därvid och allt framgent egenskaper af en käck och oförskräckt officer, hvilka åtföljgdes af konungens nåd. Han blef således ganska tidigt öfverste vid Savolax regimente, förenadt med chefskapet för brigaden, hvarvid honom anförtroddes recognoseringarne af gräntsen jemte hvad mera till dess försvar tjena kunde. Hans inrättningar därvid vittna om nit och insigt samt gjorde honom förtjent af Finland i synnerhet, ej mindre än fäderneslandet i allmänhet, och hade han visserligen för det närvarande varit bättre att behålla än mista. Han stod ock ganska väl en tid bortåt vid håfvet, så att nästan ingenting vägrades utaf hvad han ville hafva fram, men fick så väl som mången annan sluteligen erfara att håftrapporna voro slippriga. Något positif torde han varit uti sina prætensioner, som värkade konungens önskan att blifva af med honom. Afvundsmänn lärer han ej eller

hafva varit förutan, men något täta courer hos högstsal. hennes Maj:t enkiedrottningen jemte hertig Friedrik Adolf, hvilka det regerande håfvet med liknögdhet icke kunde anse, skyndade på hans fall. Han befaltes att resa emot erhållande respenningar, och vägen togs genom Ryssland och så vidare genom Berlin till Paris. För att därstädes förmå honom söka emploi uti det då påstående americanska kriget, indrogs respenningarne, men som han ej fant sig däruti och kom i behof, tog han 1780 afsked från svenska tjensten och erhöll tillstånd att sälja sin indelning emot 4,000 R:dr, redde sig ut så godt han kunde, kom hem, gjorde ansökning om pension, men feck intet. For åter ut 1785, engagerade sig uti hålländsk tjenst, hvaräst oenigheterna emellan ståthållaren och nationen stundade till utbrått, hvaruti att deltaga han lärer hafva ansett äfventyrligit, och som icke eller borgaresubordination anstod honom, blef han ej gammal där, utan kom hem 1786, bivistande såsom antirojalist riksdagen. Vid samma tillfälle lärer förmodeligen med ryska ministern blifvit aftalt om hans engagement uti ryska tjensten. Efter riksdagens slut kom han till Finland, reglerade sin hushållning och arfskapet efter då mera aflidne generalen Jacob Magnus Sprengtporten samt tillika, som vill sägas, gjorde sig försäkrad om visst folk här i landet. Mot hösten fortsatte han resan till Pettersbourg och lämnade förmodeligen för sista gången fäderneslandet. Honom åtföljde hans 15 åriga son tillika med en conducteur vid fortificationen vid namn Johan Albrecht Ehrenström. Vid denne sednare, som förstått kånsten att bemästra sig Sprengtportens hela hjerta, är att märka, det han uppå honom var en af svänska håfvet besoldad spion. Sprengtporten kom däraf icke i erfarenhet förr än uti Cherson, hvaräst han föranstaltade om dess gripande, men denne var lycklig och komm undan med en hålländsk köppman till Pettersbourg, hvarifrån ministern von Nolcken vidare fortskaffade honom till Sverige. Han hade annars säkerligen icke såsom legationssecreterare contrasigneradt Werelä fredstractaten. — Uti ryska tjensten befordrades Sprengtporten till generalmajor och kammarherre samt hedrades med S:t Anne orden och under sådan

caractere åtföljde kejsarinnan till Cherson och blef sedermera en hufvudacteur uti det olycksaliga kriget mot Sverige. Hemma uti fäderneslandet blef han efter föregången stämning af den 22:dra julii detta år af kongl. Åbo håfrätt den 9:de februari 1790, som den 15:de påföljande martii utaf konungen fastställdes, såsom innom riket godsägande svänsk adelsman och uti sådan egenskap mot fäderneslandet afvog sköld förande, contumaciter dömd förlustig adeligit namn och rättighet, samt där han ertappas, att halshuggas och emedlertid vara fridlös innom rikets gräntser och landamären. Sådane äro nu, i korthet sammandragne, denne mannens in- och utrikes öden, vid en ålder af några och fyratio år.

Vid Parckumäcki slag ertappades och fängslades afskjedade öfverstelieutenanten Georg Friedrik Tigerstedt, såsom den där meddelt fienden underrättelser, låtit bruka sig till spion och i sådant ändamål erhållit penningar, till hvilket allt ryske general Schoultzes eröfrade fäldtcancellie gaf anledning. Han var bofast svänsk undersåte uti Savolax, känd af sin advocature intet alltid på den goda sidan, öfvertygades och dömdes af kongl. Wasa håfrätt den 4:de martii 1790 att halshuggas; — exequerades strax därefter, hvarken sörgd eller saknad.

Hittils svänska armeens operationer för innevarande år. Låfskrifvare hafva uti dem funnit ett rikt ämne till utbredande af sina talanger. Det är understundom för det närvarande en nödvändighet att konungar smickras med låftal och undersåtare tillfredsställas med segersånger, men eftervärlden äger rätt att fordra sanning. Det är sanning, att svänska härförare och soldater icke vanslägtadt från sina tappre förfäder, men att strida emot en i mångdubbel styrka öfverlägsen fiende, då ej lycka och försigtighet afpassa tillfällen, kan ej altid aflöpa med seger.

De så detta som förra året tagne fångar, hvilka upgåfvos till ett antal af 1,100, sysslosattes emot 4 skilling om dagen, vid Haga kongl. lustpark.

Det förledit år med Dannemark slutade stillestånd förvandlades för det innevarande genom engelsk och preusisk mediation till en fullkomlig neutralité.

Öfver öfverste Tranefeldt och öfverstelieutenanterne baronerne Frisendorff och Funck förordnades i afseende på Qvistrumska affairen generalkrigsrätt. Allmänheten och en del ibland dem, som äfven borde tänka något sundare, förmodade jemväl på denna sidan någon motvilja eller underhandling med fienden hafva varit å färde, emedan adelsmann, officer och förrädare i deras ögon nu för tiden var ett och detsamma, men vid undersökningen befants de under tilltal sattes fel endast bestå uti ordrebrått, som försonades med suspention och lönens mistande på längre och kortare tid.

I grund utaf den rådande riksdagstonen var det nu mera ej någon fara vid att låta arrestera de vid finska armeen bråttsliga regementschefs och officerare, hvilka efter hand ankommo till Stockholm, insattes på Friedrikshof och hvarefter generalkrigsrätten den 14:de martii kom uti activité, hvarjemte krigsrätter förordnades uti Finland på särskilda ställen, allt efter armeens läge, för att anställa undersökningar och införskaffa uplysningar, hvarvid ej spardes hvarken flit eller nit. Därmed utdrogs dock hela året, utan att något vidare hufvudsakeligen tillgjordes, förutan hvad angår majorerne Klick och Jägerhorn, capiteinerne Ladou och Glansenstierna samt cornetten von Essen, hvilka i januari och februari månader detta år funno rådeligit att genom flygt på ryska sidan försätta sig' i säkerhet.

Majoren och öfveradjutanten Carl Hindrick Klick, måg till generalmajoren Armfeldt, är till last taget, att han varit i samråd och öfverläggning samt äfven författare af den till ryska kejsarinnan afsända note, Finska armeens förbundsskrift och det så kallade avertissementet med flere hithörande skrifter, dem sjelf underskrifvit och jemväl därtill anmodat andra.

Majoren och öfveradjutanten Johan Anders Jägerhorn först gjort proposition om noten till kejsarinnan, densamma underskrifvit och fortskaffat samt äfven återhämtadt svar, arbetat på en plan hörande till Finlands sjelfständighet, omtalt konungen vara i fara att innan dess afresa från Finland förledit år blifva arresterad, haft under utarbetning ett så kalladt nordiskt förbund, som i flere finska posses-

sionaters namn till kejsarinnan memorialiter skulle insinueras, varit i nära bekantskap med för detta svänske öfversten Sprengtporten.

Capitein och stabsadjutanten Gustaf Wilhelm Ladou varit stadd i beskickning från finska armeen vid Anjala tillika med capitein Glansenstierna och afskedade majoren Ramsay på Nynäs, svåger till Jägerhorn, för att underrätta savolaxska corpserne om de steg den tagit, afvetat den plan, hvarmed Jägerhorn varit sysslosatt och gemensamt med Glansenstierna och von Essen förehaft högst farliga och tillämnade revolutioner innom landet.

Capiteinen Lorentz Reinholdt Glansenstierna, svåger till för detta svänska öfversten Sprentporten, afskedad, dock med tillstånd att få stå qvar i armeen, varit i lika beskickning som capitein Ladou, sökt förmå savolaxske chefs att med trouppcrne draga sig innom gräntsen för att undvika ansvar inför riksens ständer, hvilka, om ej konungen ville, landshöfdingen baron De Geer jemte de finske landshöfdingarne skulle sammankalla, talt om faran för konungen att blifva arresterad, deltagit med sin svåger Sprengtporten i conspiration rörande Finlands sjelfständighet och medvetat major Jägerhorns plan till det nordiska förbundet.

Cornetten Didrick Adolf von Essen, tillika med Ladou och Glansenstierna haft för händer högst farliga och tillärnade revolutioner innom landet.

Alla dessa graverande omständigheter hafva inlupit vid de hos generalkrigsrätten öfver generalen Armfeldt och öfversten baron Hastfer skedde undersökningar, hvaröfver de åfvannämnde brottslige väl icke fingo tillfälle sig förklara, men som de icke desto mindre genom sitt afvikande tagit sak å bak, och ingen annan ordsak till deras flygt kunnog var, de äfven till fienden öfvergått, hvarifrån ej någon af dem, oaktadt lysningar och efterspaningar, allt hittills tillbaka kommit; ty har generalkrigsrätten till följe af krigsarticklarne ansett dem, såsom de där åsidosatt sin eds och trohets pligt mot konung och fosterland och under varande krigsoroligheter, då deras tjenst som mäst tarfvades, till fienden öfverlupit, hafva förvärkat adeligit namn och frihet och fördenskull pröfvat rättvist, det deras namn

på galgen anslås, deras ägendom hemfalla kronan och, om de ertappas, med lifsstraff anses och arqvebuseras, samt emedlertid öfver hela Sveriges rike och dess underlydande landskaper fridlöse förklaras. Domen underställtes konungen, som den stadfäste med ändring af halshuggning i stället för arqvebusering och tillika förordnadt, att deras namn: Carl Hindrick Gustafsson, Johan Anders Friedriksson, Gustaf Wilhelm Friedriksson, Lars Reinholt Larsson och Didrick Adolf Carlsson med målade bokstäfver på en bläcktafla, däråfvanföre bör finnas en kort inscription, som visar deras brått och dom, upspikas på kåken i Stockholm, Åbo och Wasa, i vanlig ordning af execution i lifssaker, i anledning hvaraf den under den 13:de october därmed likstämmigt afkunnades och sedermera värkställtes.

Under konungens vistande i Spaa tvänne år härefter eller 1791 erhöll cornett von Essen nåd, till följe hvaraf enligt befallning till konungens befallningshafvande hans namn från kåkarne blifvit utstrukit, men huruvida han utaf samma nåd sig vidare begagnat och till riket återkommit eller om förbehållet blifvit att icke återkomma är mig icke bekant.*)

En afskedad capitein vid namn Ollongren jemte flere, som korresponderadt öfver gräntsen och i tal och svar varit något utlåtiga om kriget, sjelfständigheten m. m., erhöllo fria husrum på Sveaborg och Svartholms fästningar.

Något vidare af värde finnes detta år ej hafva passeradt.

1790.

Till en början kan man ej undgå anmärka de puncter och vilkor, med hvilka ryska kejsarinnan skulle önska se freden i norden återstäld, i synnerhet i anseende till konungen af Sverige, ehuru förhateligit och stötande dess anfall varit, och hvilka i början af januarii månad genom grefve Ostermann blefvo tillställde ryska ministern i Berlin, grefve von Nesselrode, bestående, förutan betygande af en alfvarlig ånger: 1:mo Att fredsfördragerne i Nystad och Åbo återställas till sin fulla kraft. 2:do En allmän och oin-

*) Återkommen och i tjenst vid lifcuirassiererne.
Förf. not.

skränkt amnestie för båda magters undersåtare, som under varande krig antingen blifvit stälde under lagligt tilltal eller ock öfverlupit och burit vapen mot deras fädernesland. 3:tio Så vida det vore oförsigtigt att endast förlita sig på konungens af Sverige redlighet, sedan hans upförande visat, hvad han varit i stånd att kunna sig företaga, så borde säkerheten af denna fred innefattas uti en grundlag, som förbjöd konungen att börja krig, under hvad förevändning som hälst, utan riksens ständers samtycke och hvilka i händelse af försvarskrig äfven borde sammankallas. 4:to Att i freden med Sverige Ottomanniske Porten aldeles icke får nämnas eller dessa krig någonsin med hvarandra få sammanblandas. Huru anstötliga dessa vilkor voro är ej svårt att finna, och då utrikes håfven äfven ansågo dem för vanhedrande, kan man lätt föreställa sig hvad man borde göra i Sverige. Man rustade både till sjö och land.

Det är sant att en förödande sjukdom gjorde förledit år stora flåttan så godt som inactiv, men så lära anstalterna i Carlscrona icke eller varit de bästa. Sådant föranlät konungen att redan vid förledit års slut därstädes nedsätta en committée, bestående af ordföranden presidenten grefve Munck, generalmajoren Toll, contreammiralerne af Chapman och Nordenskiöld, hvilka ej allenast hade att vidtaga anstalter mot sjukdomens vidare utbredande, utan ock för innevarande år bestyra om utredande. Deras värksamma nit och oförtrutna bemödande har man näst Gud att tillskrifva farsotens hämmande och att flåttan så tidigt och talrik detta år kunde börja operationerne.

Under hans kongl. höghets hertig Carls befähl nu som de förra åren utlåpp flåttan ifrån Carlscrona den 30:de aprill och bestod af 25 linieskepp, 10 liniefregatter, 15 mindre fartyg, 2 brännare, 2 bombkitsar och 1 sjukskepp, tillsammans 55 större och mindre segel, ställande sin kosa åt Finska viken.

Göteborgska esqvadren, bestående af 1 linieskepp, 3:ne fregatter och 1 cutter voro äfven här inberäknade och deltogo i Finska sjötåget, sedan de först om våren hem eskorteradt våra tvänne ostindiska skepp Prints Gustaf och Göteborg, hvilka i anseende till krigsoroligheterna varit föran-

låtna att vintra i Portsmouth i anseende till ryska capares å dem använde upmärksamhet. Linieskeppet af denna esqvader, benämndt Lovisa Ulrica, en förbygd ostindiefarare, var dock icke med, utan hände den olyckan, att det uti öppen sjö den 9:de augusti vid Wingöen i Cattegat tog läck och sjönk, hvarvid större delen af besättningen omkom, och hvarom undersökning anstältes, men hvars resultat jag icke känner.

Utaf Carlscrona esqvadren hade redan den 4:de martii capiteinen baron Rudolf Cederström på recognoscering med fregatterne Jarramas och Ulla Fersen utlupit till Hangö, hvarifrån sedan fändrik Eskolin recognosceradt lifländska vallen och funnit allt i önskelig säkerhet, fregatterne under holländsk flagg den 17:de martii inlupo till Rogervik, hvaräst fienden hade ett betydande varf och därtill erforderligit nederlag, som bevakades af ett litet castell, hvilket genast af landstigna 110 man intogs och ville af 350 man ryssar undsättas, men genom eld från fartygen hindrades, hvarefter svänsk flagg hissades och man vidare fortfor att förnagla canonerne, utkasta krutet i sjön och tvingade commendanten därstädes att antända magasinerne, hvarmedelst några och 50,000 tunnor mjöl, gryn och säd jemte 400 mastspiror, en myckenhet tillhuggit skeppsvirke samt beklädnings-, ammunitions- och skeppsutrednings-persedlar skall hafva gått förlorade. Efter väl förrättadt ärende gick manskapet om bord och fregatterne afseglade samt återkommo den 19:de om morgonen till Hangö, sedan de lupit fara att på Rogerviks redd blifva fasthållna uti isen, återförenande sig sedermera med hufvudflåttan. Förlusten för fienden var betydande och entreprisen förtjente belöning. Cederström blef major och riddare, Eskolin lieutenant och de öfrige officerarene fingo värjor.

På lika sätt var hertigen sinnad att förraska Revel, då han den 13:de maji med stora flåttan lopp in på redden, men som ej lyckades bättre än att genom en stark påliggande nordlig vind skeppet Prints Carl lopp genom båhlvärket fienden i famnen, Riksens Ständer strandade och upbrändes utanföre och det tredje Tapperheten måste genom canonernes häfvande i sjön lättas, då det stötte på

Ragnhilds grundet utanför Revel. Hade detta försök med landstigning kunnat blifva understödt, så är att förmoda att det utslagit till vår fördel, emedan man i Revel var likaså oberedd som i Rogervik, ända till och med att krutet måste hämtas från de utanför staden belägna magasiner. Nu var det en lycka att förlusten af storm och trängsel ej blef större.

Sedermera stationerade hertigen sig emellan Revel och Cronstadt för att hindra föreningen emellan båda ryska flåttorna och nalkades den 3:dje junii kl. 4 om mårgonen Cronstadtska flåttan, anförd af ammiralen Kruse, 18 linieskepp stark. Slaget börjades och fortfor till $^1/_2$9, då stiltje och lugn nödgade bägge flåttorna att på några timmar skiljas. Klåckan $^1/_2$ till 2 förnyades bataillen och continuerade till kl. 5, då den fiendteliga flåttan höll undan. Följande dagen den 4:de middagstiden förnyades anfallet, men fienden vek undan allt närmare Cronstadt, och då ett advisfartyg kl. 7 om aftonen ankom med berättelse att Revelska esqvadren af 10 linieskepp under ammiral Tschitschagov var i annalkande, uphörde drabbningen. På fiendteliga sidan skola trenne skepp blifvit redlösa, och ehuru något särdeles vid detta tillfälle icke finnes hvarken hafva vunnits eller tappadts, gjordes likväl i Stockholms stads kyrkjor tacksägelse öfver vunnen seger. Den 5:te och följande dagarne befann sig således vår flåtta emellan de båda fiendteliga, hvilka utan att anfalla nöjde sig med att vinna förening, sedan vår nödgades draga sig på sidan och sedermera efter hög befallning den 8:de junii taga station på Wiborgs redd för att dels inspärra stora ryska skärgårdsflåttan, som där under printsens af Nassau befähl utrustades, dels att betäcka vår skärgårdsflåtta, som under konungens egit höga anförande var liggande vid Björkö sund öster om Wiborg. Huru genom detta steg efter trenne conseiller, emot hertigens och alle flaggmäns afstyrkande, stora flåttans ruin och undergång bereddes, skall här nedanföre visas.

Sedan konungen öfverlämnadt regeringen till de herrar och männ, som densamma förledit år förestod, afreste han ifrån Stockholm den 28:de martii påstvägen till Finland, anlände den 30:de till Åbo och därifrån fortsattes

resan till Helsingfors och vidare till högqvarteret i Borgå, hvarifrån efter några dagars vistande han öppnade fälttoget och den 14:de aprill afreste till S:t Mickel, där brigadechefen herr öfverstekammarjunkaren baron Armfeldt med sin brigade, som ifrån vinterqvarteren i Sjundeå, Karis och Ingo redan förut och i början af martii månad upbrutit, var honom till mötes. Med denna trouppe, ungefärligen 1,400 mann, intogs och surprenerades dagen däruppå ryska passen Kernakoski och Suomeniemi, som försvarades af vid pass 3,000 man. Det vid detta tillfälle gjorda bytet, bestående uti tillskurna soldatkläder samt skor jemte grannlåter och fruntimmers nipper skall varit ansenligit och inrymt S:t Mickels både kyrkja och sacristia, men hvarutaf ganska litet, utaf hvarjehanda ordsaker, vetterligen kommit till nytta. Jemte Kernakoski och Suomeniemi föll äfven Pardakoski passet i svänska händer, hvilka pass ryssarne ej långt därefter försökte under general Igelströms befähl med en sammandragen styrka af inemot 6,000 man att återtaga, dock utan värkan, men med förlust af printsen Anhalt Bernburg och brigadieren Baijkov. Ett ryskt fruntimmer, lagmannen Martinii dotter, gift med en för detta svänsk jägare-lieutenant Gadding, attraperades vid detta tillfället med spionerie och brefväxling och försändes till Svartholm. Hennes mann, af slät conduite, hade där förut varit inlogerad, men friat sig med flygten.

Den 29:de aprill bemägtigade konungen sig under generalerne Pollets och Paulis anförande ryska magasinerne vid Walkiala, fylde med canoner, gevär och ammunition, men erhöll därvid tvänne contusioner i armen och i sidan. De som ville gjöra lycka med jemförelser liknade denna seger vid Leipzig och Lützen. Efter öfverståndit slag dubbades konungen utaf armeen till riddare af dess nya Svärdsordens stora kors. Tacksägelsedagar firades på svänska sidan, men här kom man därmed ej tillrätta, i anseende till fiendteliga öfvergången den 4:de och 5:te maji vid Anjala, hvarföre ock härifrån måste retireras för att gifva secours åt general Platen, som låg vid Willikala. I afsigt att emottaga befählet öfver skärgårdsflåttan, hvarom mera här nedanför, lämnade nu konungen armeen.

General Stedingk, som vintradt i Seminge ej långt ifrån Nyslott, vann natten emellan den 4:de och 5:te dennes någon fördel öfver general Rautenfeldt, 4,000 man stark, vid Pertumäcki.

Fienden, som vid denna tiden inträngde öfver passen vid Anjala och Corrois, hvilka bevakades af öfverste Svedenhielm, som vid detta tillfälle blef fången, repousserades af general Platens division, bibehållandes dock ett batteri på svänska sidan om Anjala bro ända till fredsslutet. Vid samma tillfälle hade fienden jemväl occuperadt Werelä, men nödgades efter slaget vid Keltis baraqver eller Nappa den 20:de maji under general Pauli åter retirera öfver bron och behöll endast några förpåster på vår strand under protection af sina på andra sidan varande batterier.

Den 4:de junii hade general Armfeldt bjudit till att ifrån Suomeniemi forcera fiendteliga förskantsningen vid Savitaipal, som betäcker Willmanstrand och vägen därigenom åt Wiborg, hvaräst general Igelström hade befählet, men nödgades med mycken manspillan att retirera och blef sjelf blesserad i axeln utom åtskillige erhållna contusioner. Efter erhållen förstärkning från hufvudarmeen bibehölls och innehades dock Kernakoski till fredsslutet.

Skärgårdsflåttan hade genom nybyggnader uti så godt som alla rikets sjöstäder jemte Pommern utgångna vinter och vår vunnit en ansenlig tillökning af canonslupar och jollar. Städerne bygde, utrustade och skänkte särskildt, hvaribland Åbo, Helsingfors och Eknäs utmärkte sig, jemte det Åbo ofrälse fruntimmer utrustade en egen canonbarcass under egit befähl af den vid Rogerviks affairen omnämnde lieutenanten Eskolin. Allt detta sammanräknadt större och mindre utgjorde in junio detta år 349 fartyg, bevärade med 3,048 ifrån 2- till 36-pundiga canoner och bemannade med 23,000 mann. Denna flåtta samlades efter hand vid Sveaborg, Pellingö och Lovisa och öfver densamma tog konungen efter ankomsten ifrån Walkiala till Borgå den 9:de maji befählet.

Genom den detta år till lands så tidigt började campagnen och flere genomgångna affairer hade armeen, på flere ställen fördeld, tämmeligen börjat smälta ihop och

blifva otillräckelig mot fiendens öfverlägsna styrka. Angelägenheten fordrade därföre, att någon diversion på sjösidan borde göras och utaf sådan ordsak beslöt man bloqvera Friedrikshamns och Wiborgs fästningar med deras hamnar samt genom landstigningar flytta krigstheatern närmare kejsarinnans egit residence. I sådant afseende borde äfven grefve Meyerfeldt med armeens högra flygel occupera passen till och med Högforss, dit han jemväl för tredje gången i detta krig till den 26:te junii arbetade sig fram. Emedlertid afvagtade icke konungen hela sin styrka, utan med ungefärligen 50 segel den 15:de maji öfverraskade Friedrikshamnska fiendteliga skärgårds division, som skall bestått af 138 fartyg, hvaraf, sedan manskapet efter 6 timars eld lupit i land, några och 20 blifvit eröfrade, en del skutne i sank, några och 40 proviantfartyg tillika med yttre skepsvarfvet och de på staplarne stående fartyg upbrände. Man vill ock påstå att sjelfva fästningen genast vid upfordran gifvit sig, om man icke förhalat tiden medelst betingande af en timme, innom hvilken secourse hann ankomma. Den 20:de gjordes försök att äfven förstöra det inre varfvet, som dock icke, i anseende till vattenbatteriernes croiserande eld, lyckades. Te Deum sjöngs i Stockholm, under det tropheerne till antalet 27, dels flaggor, dels vimplar voro placerade kring altaret i stadsens stora kyrkja.

Vägen fortsattes vidare den 25:te till Pitkepass, 4 mihl på denna sidan Wiborg, hvarvid den 27:de åtskilliga fiendens smärre magasiner uti Werolax viken förbrändes samt 19 stora canoner vid Pytterlax förnaglades och Ylli Ursala magasin den 29:de maji genom eld förstördes. Sedan konungen hunnit samla hela sin styrka, så när som Cronstedtska divisionen, flyttades den 2:dra junii stationen till emellan Björckö och Torsari emellan Wiborg och Pettersburg belägne holmar, hvarigenom inloppet till Wiborg bloqverades. Vid den härvid nära belägna Koivisto kyrkja gjordes den 8:de landstigning och vid Maxlax på Wiborgska vägen och Humalajocki åt Pettersburgska sidan nedergjordes åtskilliga till att hindra därifrån ankomna ryska troupper. Man måste dock den 18:de rembarqvera, då retraiten var på vägen att blifva afskuren. Icke desto mindre

föreställte man sig förskräckelsen i Pettersburg, värkad af de här förefallne canonader och föregifves, att kejsarinnan värkeligen lämnadt residencet. Här inföll dock nu det hvad man förut icke gjordt, men bordt föreställa sig. En västlig vind, som continuerade på femte veckan, gjorde återfärden för våra omöjelig, men gynnade fiendens företag, i det hans combinerade örlogsflåtta, 47 segel, tillika med Cronstadtska skärgårdsflåttan 53 segel, intogo yttre farvattnet af inloppet till Wiborg. Så väl konungen med lilla flåttan som hertigen med stora flåttan, hvilken efter befallning äfvenledes här tagit station för att betäcka lilla flåttans rygg, befunno sig nu innanföre och hade på andra sidan emot sig Wiborgska skärgårdsflåttan. Vid en så innesluten ställning och då tillika befarades brist, var således ej annat att göra än att vid först infallande ostliga vind löpa ut och slå sig igenom. Emedlertid hade fienden gjordt sig så säker om sitt rof, att printsen af Nassau den 2:dra julii till konungen proponerade capitulationsvilkor, men som de förmodeligen icke varit antageliga, så grep man i det stället värket an den 3:dje julii med en oförskräckthet utan like, men därjemte med en förlust af linieskeppen Finland, Hedvig E. Charlotta, Lovisa Ulrica, Ömheten, Enigheten, Sophia Magdalena och sist Rättvisan, förfölgd så godt som under murarne af Sveaborg, fregatterne Uppland, Zemire och Jaroslav, förutan 7 galerer, 12 smärre och en myckenhet transportfartyg. Utaf linieskeppen stadnade 4 på grund, då de skulle undvika vår egen brännare, hvilken för tidigt och utan ordres säges hafva blifvit antänd. Passagen skedde genom ett trångt sund eller så kallad ränna, hvilken spärrades af ryska linieskepp, fregatter och landbatterier, så att undransvärdt är, att det icke gick värre och förlusten blef större. Fiendteliga flåttorna anfördes af ammiralerne Tschitschagoff, Kruse och printsen af Nassau. Under jagandet af vår skingrade flåtta nyttjade ryssarne svänsk flagg, hvilket icke litet ökade konfusionen. Icke utan att ju äfven ryska flåttan ansenligen lidit utaf våra förbi passerande och sig genomslående skepp, emedan flere af dem måst till reparation söka sine förrige hamnar Cronstadt och Revel; man vill ock påstå, att ett eller tvänne af deras skepp

flugit i luften. Vid beskrifningen af denna affair hade låfskrifvare icke mycket att säga. Konungen förmodade dock sjelf, att denna retraite uti sjöhistoriens böcker skulle blifva ansedd som en seger. Då efter menniskelig tillställning allt bordt gå förloradt, men likväl något blef bärgat, så torde den kunna få namn af en räddningsseger, som man likväl för flere gånger icke bör tillönska sig. En charta utkom, som visade plan och ställningen af hela detta sjöslag, men indrogs genast på hög befallning, såsom förmodeligen för mycket uplysande.*) Man tröstade sig emedlertid så godt man kunde. Uppå ammiralitetet kastades skugga för det att det ibland klippor och grund icke manövrerade med lika säkerhet som skärgårdsfartyg. Printsen af Nassau bemödade man sig visa härstamma af en Nassavisk bilinie. Sin fiende förebrådde man feghet och oförsigtighet, uphögde egen bravoure, med flere denna tidsens uselheter. Ändteligen tvänne dagar efteråt eller den 5:te julii hunno flåttorna att samla sig, hertigen, som sjelf fått en blessure och svår contusion i vänstra armen, med stora flåttan vid Sveaborg, hvaremellan och Revel den fiendteliga kryssade, 22 linieskepp stark, och konungen med skärgårdsflåttan vid Svensksund, hvaräst han för sig fant Cronstedtska esqvadren af 33 segel, hvilken genom åfvannämnda inspärrning blifvit hindrad att förena sig med den i Wiborgska viken, äfvensom grefve Meyerfeldt liggande vid Högforss.

Nu tycktes våra omständigheter vara de sämsta de någonsin under hela detta kriget varit: till lands en bortsmulten armee och till sjös tvänne, som sades, genom oförsigtighet ruinerade flåttor; men försynen hade dock ännu icke beslutit vår undergång.

Printsen af Nassau förestälde sig vår skärgårdsflåtta såsom efter retraiten från Björckö aldeles skingrad, förmodade träffa konungen så oberedd som svag, attaqverade med hela sin styrka 5 dagar efteråt eller den 9:de julii vår uti Svensksund samlade flåtta, men surprenerades därvid utaf Cronstedtska divisionen, som låg dåld bakom en holme och

*) Frigafs dock sedermera under nya regeringen.
Förf. not.

föll honom i flanqven samt förordsakade oordning, undergång och en förskräckelig massacre. Slaget varade ifrån kl. 9 om mårgonen till kl. 2 om natten och repeterades andra dagen till kl. 10 förmiddagen. Ryska esqvadren skall bestått af 210 segel och vår, som genom slagen vid Friedrikshamn och Wiborg till hälften blifvit förminskad, allenast 170. Nu var vår förlust ringa, och endast 6 större och mindre segel, men beräknas för de fiendteliga till 6,000 mann döde och drunknade, 6,000 mann gemene jemte 260 officerare fångne och eröfrade 48 större och mindre fartyg, bestyckade med 527 canoner, haubitzer och mörsare, hvaraf 26 genast blefvo satte i brukbart stånd. Canonslupar, kaicker och halfgalerer räddade sig dels med rodd, dels af dem sjelfva upbrändes. Ammiralsskeppet jemte cancelliet föll äfven i våra händer, hvaribland fants instruction för printsen att efter vunnen seger underkufva Finland, gå till Åbo och med någon del af flåttan besöka svänska skjären. Fångarne öfverfördes till Sverige och hvad af dem ej nyttjades till arbete vid Haga kongl. lustpark fördeltes på svänska städerne. Förlusten vid Wiborgska viken tycktes således i det närmaste hafva blifvit ersatt; man kom åtminstone uti någon jemnvigt, men hvad som mera var, hela Finland jemte svänska skjärgården befriades från härjning och plundring, hvarföre ock ett alfvarligit Te Deum öfver hela riket blef afsjungit och tropheerne några och 70 till antalet uti hufvudstadens stora kyrkja till åskådande utsatte. Till belöning för sitt tappra förhållande erhöllo skärgårdsflåttans officerare rättighet att i likhet med konungens hus- och liftroupper bära blått och guhlt escharp, äfvensom alla officerare i allmänhet, som bivistade Svensksunds slag, erhöllo gullmedailloner att bära i bröstet, hvilka dem tilldeltes årsdagen det följande året.

De höga stridande hade nu tämmeligen lärt känna hvars annan styrka, och å båda sidor voro föranledande omständigheter att söka fred. Ryssland ägde uti kejsarn en vanmägtig bundsförvant, som väl ville, men nu mera ej kunde. Polen, som afskuddadt sig independencen [?], var ej att lita på och Preusen hotade Lifländska gräntsen med en talrik armee. Sverige åter saknade biträde af bunds-

förvanter, som alltid låfvade, men aldrig höllo, och var för egen del i brist af penningar, hvarförutan allt hvad nu var dereglerad icke kunde iståndsättas eller med kriget fortfaras. Det är således svårt att säga, för hvilken freden var angelägnast. Emedlertid och för att på en annan kant få så mycket friare händer tillbjuder ryssen densamma och den antages.*)

Redan den 22:dra maji hade general Pauli med armeen intagit Werelä läger, hvaräst konungen den 31:sta julii ifrån Svensksund anlände för att taga i ögnasigte fiendens där tagna ställning. Detta blef nu det stället, hvaräst freden den 14:de augusti genom plenipotentiairer öfverste kammarjunkaren m. m. Armfeldt å svänska sidan samt å ryska generallieutenanten m. m. Igelström undertecknades, och hvarå ratificationerne den 20:de påföljande**) med mycken solennité utväxlades, jemte det ett högtideligit Te Deum uti båda lägren afsöngs under låssande af canoner och salfvor af handgevären. Plenipotentiairerne ihågkommos med rika presenter från båda sidor och skall Armfeldts stigit till flere tunnor guld, jemte det legationssecreteraren Ehrenström icke eller skall blifvit förglömd.

Denna momangen var för oss så mycket lyckeligare som printsen af Nassau under tiden samlat krafter och med en del af sin flåtta tagit station vid Pyttis Fagerö samt hade således vår emellan sig och Friedrikshamn, hvarifrån han äfven gjorde utmaning, just då befallning ifrån kejsarinnan ankom att med fiendteligheterna uphöra. Hade vi då blifvit nödgade till träffning, förmentes vår sluteliga olycka hafva varit oundvikelig.

Till denna särskildte fred var ej någon bemedling af nöden, emedan den determinerades, som sades, utaf segrar. Innehållet, så vida tryckt blifvit, var korteligen följande: 1:o Det skall hädanefter vara en stadigvarande och evärdelig fred. 2:do Gräntseskillnaden blifver densamma som den varit; till följe hvaraf 3:tio De å ömse sidor intagna länder skola evacueras. 4:to Krigsfångar lösgifvas utan

---

*) Proposition skall först af Armfeldt vara gjord Igelström.
Förf. not.

**) Andra säga den 19 augusti. Utg. anm.

rançon. 5:to Saluten till sjös skall framdeles närmare regleras. 6:to För 50,000 roubler spannemål får i hamnarne vid Finska viken upsamlas och fritt utföras, missväxtår dock undantagne. 7:mo Som skyndsamheten icke tillåtit reglera allt hvad till god gransämja och ett fullkomligit lugn på gräntsen kan bidraga, så skall sådant genast efter freden genom plenipotentiairer blifva värkstäldt. Men man vill ock veta, att några secreta articklar blifvit denna fredstractat bifogade, och när man genomögnar de i början af året utaf kejsarinnan påstådde fredsvilkor, så förete de sig ej otydeligen. — Sedan man å båda sidor låtit landvinningarne stadna vid Åboländske freden, så har förmodeligen kejsarinnan afsagt sig all befattning med svenska regeringssättet, äfven ock låfvat att icke innom sina landamären hysa de, som därutinnan sökt värka ändring och till henne öfverlupit, hvaremot hon torde hända utvärkat benådning för de innom riket för samma ordsaks skull fängslade och dömde. En gräntsejemkning efter militairiske principer torde äfven såsom en följd af den ofvannämnde 7:de artickeln hafva blifvit utlåfvad. Något lärer väl ock hafva blifvit betingat rörande subsidierne, som af goda skjäl utaf turcken nu torde innehållas, men hvilka ryssen vid tillfälle af en äfven där slutande särskild fred förmodeligen åtagit sig procurera. En artickel af mindre betydenhet, som sedermera blef kunnig, var den att ministrarne på en dag i Pettersburg och Stockholm skulle utnämnas. I anledning däraf nämndes Tauben och Igelström, men ingendera tillträdde beskickningen, utan general Stedingk fick commissionen i Pettersburg och grefve Stakelberg i Stockholm.

Man hade med skjäl kunnat räkna denna fred för äfvenså snöplig som hastig, såframt icke konungen sjelf ansett den för ärofull, hvartill han kunde hafva ordsak, i anseende till hvad han mera segradt öfver sina undersåtares rättigheter än sina fienders vapen. Han såg och önskade också sig gjerna därföre tacksägelser, hvilket efterkommo biskoparne Wallqvist från Wexiö och Gadolin från Åbo å sina stifts vägnar samt genom deputerade städerne Norrkiöping, Carlscrona, Carlshamn, Halmstad, Wexiö och Åbo, och allmogen från Södermanland, Westmanland, Jönkiöping, Kro-

noberg, Elfsborg, Bohus, Halland, Blekingen, Gestrikeland och Norra Helsingland. Enfaldigt folk, som icke hade förmåga att inse håfvets afsigter, tyckte att för under ett treårigt krig förlorade circa 6,000 själar, en till hälften förstörd hufvudflåtta och en riket åsamkad bottenlös gäld, ingenting var vunnit. De, som åter tänkte något längre, kunde väl icke frångå rikets sjelfständighet i anseende till utrikes influencer till någon del vara vunnen, men befarade att det framdeles kunde hända oss som fordom Rom, hvilket genom Cæsars seger vid Pharsala för medborgares blod ganska dyrt köpte sina bojor. Jag lämnar det därhän; framtiden må visa hvad mer eller mindre en sådan farhåga kan vara grundad.

Freden förkunnades och Te Deum afsöngs med mycken solennité så i Stockholm som i de flesta svänska städer. Konungen återkom till Haga den 28:de, hvarifrån intåget i Stockholm skedde den 30:de augusti med mycken pomp och om aftonen anstäld illumination. För att åt eftervärlden utaf detta tillfälle öfverlämna ett talande äreminne, anhöllo och erhöllo borgerskapet tillstånd att upresa åt konungen dess buste. De aflöstes från vakthållningen den 28:de october samt afmönstrades af konungen sjelf den 30:de påföljande, hvarefter de vanlige garnisonsregimenterne återtogo vakthållningen.

Med all möjelig skyndsamhet embarqverades och hemförlåfvades landtarmeen. Stora flåttan, 36 segel stark, och således 8 linieskepp, 4 liniefregatter och 2 brännare mindre än den utgick, anlände emellan den 10:de och 16:de september till Carlscrona. Skärgårdsflåttan genom slagen vid Friedrikshamn och Svensksund någorlunda recrueterad, ankom ifrån Svensksund den 1 september till Sveaborg, 214 segel, utom de på andra ställen detacherade och erhöllt särskildte stationer dels på Sveaborg, dels i Åbo, Stockholm, Göteborg, Strahlsund och så vidare. Stockholmska divisionen emottogs af konungen sjelf i flåttans uniform och infördes på Stockholms redd. Man ville hafva förmärkt, att denna flåtta vid ett och annat tillfälle icke otydeligen blifvit den stora föredragen, och som förfarenheten i detta krig jemväl lärde, att ett dylikt försvar för en vidlyftig skärgård

är säkrare än linieskepp, så förevigas tillika fäldtmarskalkens grefve Ehrensvärds minne, som under oroliga partietider, icke sällan med vedervågande af egen välfärd, för Finlands försvar, i anseende till så flåtta som fästningar, stadgadt de grundprinciper, hvilka sedermera med fördel blifvit följde. Hade icke Sveaborg och Svartholm varit att tillgå, hade de olyckeliga slagen 1788 vid Hogland, 1789 vid Svensksund och 1790 vid Wiborg i mera betydande måhn drabbadt riket. Han var dock af den tanken, att aldrig någon stor flåtta borde gå öster om Hogland, och hade varit väl, om man i den delen äfven följt hans principe.

Såsom för öfrigit detta år anteckningsvärdt märkes, att den 3:dje aprill Säkerhetsactens årsdag firades af emellan 20 till 30 städer, hvartill concurrerade åtskillige af prästerskapet jemte allmogen af södra Gottland, Fjelckinge och 4 socknar i Skåne samt Långbanshyttan vid Philipsstad. Besynnerligit tyckes, att ett folk för detta så kärt uti sin frihet, att de drifvit den ända till sjelfsvåld, numera uti en annan ytterlighet kunna snart sagt förälska sig uti sina bojor och det på en tid, då den nya philosophien på flere ställen i Europa vill afskudda sig nästan allt lagligit välde. Det var dock endast ofrälse stånden och några håfvets nådehjon, som af denna enthousiasme egenteligen förtjusades.

Under den 19:de aprill utfärdade kongl. krigscollegium sin dom öfver de 1788 i Finland bråttslige befunne herrar chefs med flere därutinnan invecklade officerare. I anledning däraf och ordsaker, som de tryckte handlingarne vidlyftigt utreda, finnes general Armfeldt, öfverstarne von Otter och Hästesko samt öfverstelieutenant Klingsporr dömde att mista lif, ära och gods samt halshuggas. Öfversteliutenant Enhielm och major von Kothen mista lif och halshuggas. Öfverstarne Montgomery och Leijonstedt mista lif och arqvebuseras. Stabsadjutanten von Törne 14 dagars fängelse vid vatten och bröd. Capitein von Willbrandt, lieutenanten Gadolin och sergeanten Segerstorm mista lif och halshuggas. Majorerne Mannerheim och Taube, capiteinerne von Troil och von Fieandt, De la Motte, Lode och Grunér, lieutenanterne v. Willbrandt och von Brunov samt

fändrickarne Ruth, Wilhelms och Ivendorff mista lif och arqvebuseras; hvarförutan för underskrifter på det så kallade förbundet 53 högre och lägre officerare till arqvebusering blifvit dömde, viljandes kongl. collegium öfver de öfrige för underskrifter och annan befattning i måhlet, som än icke med förklaringar inkommit, sig framdeles lag och beskaffenheten likmätigt utlåta. Samma dag erhöll öfversten baron Hastfer också sin dom, i förmågo hvaraf han, såsom den där efter hållit språk och växlade bref med fienden sökt genom ingången afhandling förråda en del af rikets land, blifvit dömd att mista lif, ära och gods.

Under den 13:de augusti, dateradt Werelä, hade konungen stadfästat domen öfver von Otter, Hästesko, Klingsporr, Enhielm och von Kothen, till följe hvaraf executionsdagen blifvit utsatt till den 8:de september, då sedan i anseende till baron Klingsporr åkommen svår kropps- och sinnessjukdom executionen öfver honom måst uppskjutas, fyra stupstockar på Ladugårdslandstorget voro utlagde, men hvaraf allenast en nyttjades för öfverste Hästesko, emedan de trenne öfrige mötte konungens nåd på afrättsplatsen. Utaf undersökningen finnes väl, att Hästesko medelst sin operation på underhafvande gådt längre i brotslighet än hans consorter och därföre bordt vidkännas svårare straff, men så vill man ock veta, att i fall icke en prästmann, biskop Wallqvist förmodeligen, i likhet med sin medbroder Caiphas, remonstreradt nödvändigheten, att någon måste dö för folket, så torde han sluppit med lifvet, hvilket de öfriges benådningsstraff äfven tyckes medgifva.

Enligit konungens utslag af förstnämnde dag dömdes Armfeldt i all sin tid under lindrig och anständig bevakning på Malmö fästning, hvarifrån han dock följande år befriades, men flyttade ej till hemorten Finland, utan etablerade sig och dog därstädes 1792. Von Otter skulle lindrigt bevakas uti Wexiö, $^3/_4$ mil ifrån sin ägendom Berqvara, hvaräst han nu vistas. Montgommery och Leijonstedt på lifstid under bevakning till S:t Barthelemi. Enhielm och von Kothen på behagelig tid, den förre till Warburg och den sednare till Landscrona. Skola nu vara på fri fot, men, skilgde från löner och beställningar, consumera

de hälst sina empointementer på stället. Hastfer, som mer än en gång haft tillfälle att tacka sin skälmska lycka, blef satt under lindrig bevakning hos någon af sin famille. Berättas såsom kunnig i financerna hafva rest till Engeland och så vidare till Ostindien. Klingsporren för att ernå en förbättrad hälsa, blef insatt på Danviken, men fick följande året tillstånd att därifrån rymma och skall nu uppehålla sig i Hamburg. — Utaf de därnäst upnämnde uti bråttet deltagande officerare: capitein von Willbrand 14 dagars fängelse vid vatten och bröd, halft års degradation till soldat och tjenstgöring i Göteborg, hvarefter i afseende på dess svärfaders biskopen Gadolins förbön, han vid något svenskt regimente uti sin förra tjenstgöringsgrad kommer att employeras. Lieutenant Gadolin 14 dagars fängelse vid vatten och bröd, sedermera landsförvist. Segerstorm 14 dagar vid vatten och bröd, degraderad till soldat vid Psilanderhjelmska regimentet, och ankommer på egit förhållande, om han å nyo kan tjena sig upp till underofficer; i alla fall förvist Finland. De öfrige tillika med alla dem, för hvilka undersökningarna icke voro till slut bragte och som ej något annat graverade än förbundsunderskrifterna, erhöllo efter skriftelig yttrad ånger och gjord afbön, nåd och eftergift. Von Törne sökte ej nåd, utan utstod sitt straff, men skall mått rätt illa efter diæten.

Den förledit år omnämnde capitein Ollongrén dömdes af Åbo håfrätt att mista lif, dock i anseende till mitigantia hos konungen anmäld till förskoning, hvilket likväl icke ansågs vara uti sin ordning, emedan afseende på mitigantia hör till konungens benådningsrätt. Ollongrén anhöll sedermera sjelf om nåd, hvilken han erhöll och satt på vatten och bröd.

Således lyktades denna tragiska act; måtte den icke af något obehageligit nachspel efterföljas!

Oaktadt öfverhanden tagande gudlöshet och sköraktighet med flere därmed beslägtade laster, har dock tidehvarfvet såsom dygd velat utmärka medlidande och välgörenhet. För Jönkiöpings stad, hvaraf i början af februarii månad en del lades i aska, insamlades närmare 1,440 R:dr. Carlscrona stad, som uti junii månad till $^{7}/_{8}$-delar afbrändes, erhöll uti frivilliga gåfvor inemot 44,000 R:dr. Man befa-

rade i början, att någon fiendtelig anläggning varit å färde, men sedan man blifvit underrättad att varfvet med mäst all kronans attiraille blifvit förskont, förvandlades misstankan till ett ömt medlidande i synnerhet för den delen af innevånarena, hvars männer på ena stället på vattnet vågade sitt lif och blod, då hustrur och barn på ett annat genom eld beröfvades hus, kläder och uppehälle. Stockholms stad gjorde för sårade och slagne soldaters barn ett sammanskått af 4,050 R:dr, ej att förtiga det alla, som i de allmänna dagpapperen tillkjännagåfvo nöd och olyckor, efter omständigheterna blefvo hulpne.

De för riksgäldscontoiret anslagne fonder lära antingen icke tillfullo influtit, eller ock till förledit års ocalculerade behof jemte olyckor blifvit anticiperade, hvarföre man detta år var nödsakad att tillgripa tvänne andra slags nödmynt. Finska krigscommissariatets polletter, hvarmed landtarmeen aflöntes och behofven här i landet bestriddes samt assignationer på utredningar, hvilka mot förskrifningar med 6 procents ränta utbyttes och hvarmed försträckningar i specie, banco och vahror betaltes. Differencen eller agio mot bancomyntet var på riksgäldssedlar 15, commissariatets polletter 30 och utredningens förskrifningar 45 procent. Och med en sådan financeställning slutade man året, medan låfskrifvare utbredde de härligaste frugter utaf konung Gustafs ökade och genom segrar och en ärofull fred stadfästade magt.

1791.

I början af året företedde sig uti politiska ställningen något bryderi. England för att förmå ryssen till en något när billig fred med turcken tyckte sig nu ändteligen behöfva Sverige och till undvikande af egen vågsam expedition till Östersjön försäkrade genom sin i dylikt negociationsvärf hit ankomne minister, att svenska financebekymret i sådant fall med ansenliga pund sterling skulle blifva lättadt; men som den tillika närvarande ryska ministern hotade med inbrytande af en betydande styrka trouppen öfver Finska gräntsen, så blef saken i sitt förra skick. Emedlertid inhiberades härstädes de redan utlyste kronomagasins försälgningarne och uti Carlscrona började med någon utred-

ning, hvarvid manskapet skall visat motvilja i anseende till bristande sold och förplägning. Vid detta tillfället skall äfven någon styrka vid gräntsen på ryska sidan varit sammandragen. Sedermera och under loppet af detta år blef man kunnig om en emellan Ryssland och Sverige sluten subsidietractat på 8 år, till följe hvaraf emot årligen erhållande 12 tunnor gull Sverige under tiden och vid påfordran till ryskt biträde borde aflämna 6 linieskepp med 6,000 man eller 12,000 man allena; uti hvad ändamål och afsigt är ännu icke bekant. Annars är till vetande att, den förmodade grätsejemkningen oaktadt, har dock ryssen icke allt sedan fredsslutet förstört sina vid gräntsepassen upförde batterier, utan dem snarare förbättradt, jemväl ock hela detta år arbetat vid Svensksund, för att där åt sin skärgårdsflåtta formera en place d'armes.

För att skjöta sin hälsa, förbättra eller förvärra sina financer, hvilket man behagar, anträdde nu konungen sin sjunde utrikesresa till hälsobrunnen vid Spaa och anförtroddes regeringen till de vanlige herrar och männ, jemte det kronprintsen för första gången nu lämnades därtill inträde. Man vill veta, att konungen ämnat sig något längre, men händelsen af fransyska kongl. famillens attraperade flygt påskyndade hemkomsten.*) Voiturerne skola dock ännu uti Wismar vara qvarstående och resan upgifves hafva kåstat 30 tunnor guld. Uti Spaa skall konungen noga varit observerad utaf en rysk generalsperson von der Pahlen, som under förevänning att äfven nyttja hälsobrunnen utaf kejsarinnan blifvit ditbeordrad. Den för detta varande svänska öfversten Sprengtporten skall äfven därstädes på

*) Öfverläggningen med de emigrerade franske printsarne börjades i Aken, fortsattes i Stockholm och slutades förmedelst ett förbund af den 19:de october detta år emellan Ryssland och Sverige, att med alla krafter understödja den utvandrade fransyska adelen och återställa monarchien i Frankrike uti sitt förra skick. Så väl ryska som svenska ministrarne i Wien lämnade kejsaren del utaf åfvannämnda förbund. Men hvarken han eller något annat af de europeiska håfven fann då ännu för godt att blanda sig uti franska angelägenheterna. Se vidlyftigare härom „Franska Revolutions historien", 5:te delen, första afdelningen.

Förf. not.

operan varit synlig i konungens närvaro. Konungens hemkomst firades af Stockholms borgerskap förmedelst en uti kungsträdgården anstäld prägtig masqverad-bal, och biskopen i Lindkiöping Lindblom å consistorii och stiftets vägnar var äfven så belefvad, att han till beneventerande gjorde sin upvaktning, öfver hvilken underdåniga pligt och upmärksamhet förklarades nådigt nöje och välbehag, men flere af detta andeliga följet finnes dock icke hafva infunnit sig.

Franska konungens misshandlande af egne undersåtare kunde ej annat än väcka upmärksamhet hos alla regerande furstar. Vår konung tog äfven däri ömmande del, som ses af dess till ministern baron Stael von Holstein afgifne bref, och synes som han i öfverläggning med flere europæiska håf varit sinnad till något värkeligit steg af franska konungens försvar och, som säges, sjelf erbudit sig commando öfver de till den ändan utgjörande auxiliaire-trouppper*), hvarföre ock någon utredning af skepp redan beordrades ifrån Carlscrona, hvarmed dock genast för denna gången instältes. Det tyckes som altsammans så ifrån den ena som andra bestått uti erbudna bona officia, hvarmed franske konungen icke lärer funnit sig mycket hulpen. Grefve Fersen, son af riksrådet, öfverste i fransk tjenst, som vid håfvets misslyckade flygt låtit bruka sig, kom undan med lifvet, men förlorade regimentet och tvänne marquiser de Bouillié, lika olyckelige, blefvo antagne i svensk tjenst.

Algierarne började oroa vår handelsflagg antingen såsom därtill upäggade af turken eller för uteblifne presenter vet man icke. Gjorde dock detta år ingen skada, emedan våre skeppare blefvo af portugisiska håfvet varnade och afgingo under dess beskydd.

Så vida utom riket. Innom riket firade Säkerhetsacten sin andra årsdag, som tycktes med någon aftagande ton. Generalen grefve Meijerfeldt befordrades till fältmarskalk, undanbad sig besvärjandet af densamma, men be-

*) Det var i stöd af en hemlig artickel uti den emellan konungen och kejsarinnan slutna allianstractaten.

Förf. not.

faltes, åtlydde befallningen och tog afsked. Öfversten vid enkiedrottningens lifregemente baron Feiff, af oförvitelig tjenst, borde taga afsked, dock med nåd af 15,000 R:drs accord. Succederades af öfverste Svedenhielm, känd såsom ordförande uti de åfvanomtalte finska undersöknings-krigsrätterna, så väl som för Anjala surprisen.

För öfrigit började man nu ej annat tala än magtspråk. Att cancellie-collegium skulle öfvergå en total förändring var en nödvändig följd af Säkerhetsacten och därifrån deriverar sig de många slags ministrar vi nuförtiden hafva.

Ammiralitetscollegium, grundlagt uti 1634 och bibehållit uti 1772 års regeringsformer, blef till följe af konungens höga godtfinnande nu aldeles uplöst och förvandladt till ett generalsjömilitiæ-contoir, under sjöministerns generaladjutanten och öfversten vid skärgårdsflåttan Cronstedts öfverinseende, hvilket icke torde vara så illa, om afseende blifvit gjordt på husbållning och besparing. Annars och allt sedan krigsconseillerne i Wiborgska viken vill man hafva förmärkt, att ammiralitetet blifvit mindre nådigt ansedt och skärgårdsflåttan detsamma föredragen. Konungen anförde den ena och hertigen den andra. Den sednare segrade på den förres bekåstnad. Man har dock ej annat kunnat förmärka än all god harmonie bröderne emellan.

Under det förflutna kriget hade man fått erfara, att ibland rikets indelta krigsmagt cavalleriet var uti nog stor proportion emot infanteriet, hvilket icke så aldeles torde vara utan grund i anseende till försvaret af rikets nuvarande olika gräntser emot den tid, då indelningen skedde. Emedlertid anser 1689 års riksdagsbeslut den för otrogen emot kongl. Maj:t och illvillig emot fäderneslandet, som försöker något directe eller inderecte emot indelningsvärket, 1772 års regeringsform bibehåller indelningen till noga efterlefnad och iakttagande, intill dess kongl. Maj:t och ständerna samfäldt finna nödigt någon ändring därutinnan göra. Icke desto mindre och som riksvårdande ärender nu för tiden skötas på sätt konungen nyttigast synes, så reducerades de finska och en del svänska cavallerier och förvandlades till jägare, som understuckos de närmast belägna

infanterie-regementerna och för hästfriheten med dess mundering pålades hvarje rusthåll att utgjöra årligen 6 tunnor spannemål, jemte det alla regimentsofficerare och capiteins indelningar efter innehafvarenas befordran eller afgång till kronan kommo att indragas.

Beklädningen, hvarmed kronan hittills försedt infanterierne, uphörde, i hvars ställe släpmonderingarne, som af allmogen enligit contracterne utgjöras, borde nyttjas, men hvarigenom rotarne komma i nödvändighet att så mycket oftare bekläda. Från soldaterne indrogs halfva hemkallspenningarne för att däraf uprätta och aflöna en pionaircorps till befriande af soldaten från fästningsbyggnadsarbeten, men hvilken brist i dess utkomst rotan förmodeligen får ersätta.

För att i alla dessa omständigheter höras sammankallades väl rusthållare och rotebönder, men underrättades då tillika, att det så redan var befalt. Och utaf sådan beskaffenhet är det godvilliga samtycke, som konungen uti de härom utkomna författningar sig åberopar.

Icke utan att genom alla dessa anstalter statscassan ansenligen bör vinna, men man hade nu för tiden ganska slätt förtroende till hushållningen, och general en chef baron Klingsporr blef redan till en början benådad med det här i landet efter Montgommery ledigt varande Raseborgs boställe med åtföljande indelning, förmodeligen såsom ersättning för hvad honom i contant såsom empointement borde tillkomma.

Förutan reduction af åtskillige under kriget uprättade nya corpser, öfvergick kongl. lifgardet lika öde. Det hade bivistat trenne års fälttåg med all heder, men blef nu reduceradt ifrån 1,8[00] till 1,200 mann, som behöll namnet af det Blå och Gula. Hvaremot uprättades två bataillоner nytt garde eller 1,200 mann under meleradt befähl af frälse och ofrälse, till namnen skilde af Svarta och Hvita garderne. Ordsakerne till denna onåd deriverar man från den förut omtalta händelsen med Sparren och Ehrenhoff. Troligast synes dock att utaf politiska skäl i likhet med nya constitution konungens lifvagt borde formeras af både frälse och ofrälse.

Öfverståthållareämbetet, som detta år blef ledigt, medelst baron Carl Sparres dödliga afgång, skall icke varit ämnadt till återbesättande, utan ville konungen visa Stockholms invånare den nåden och sjelf detta ämbete företräda samt genom en ofrälse underståthållare bestrida.

Med ej mindre nåd omfattade konungen Stockholms borgerskap, i det de uti herr lagmannen m. m. Ulner fingo en borgmästare utom förslag, hvilket väl tycktes strida emot helt nyligen försäkrade privilegier, men vill på det sättet förklaras, att Stockholms stad skall hafva rättighet att föreslå de femb mäst röstägande, och då nu en illiterat man måste gå ut af förslaget, var Ulner efter beräkningen närmast att komma in. Huru härmed rätteligen sig förhåller känner jag icke, men de tillika på förslaget stående blefvo alla hugnade med borgmästare caracterer.

En så kallad krigshofrätt inrättades, bestående af militairiska ämbetsmänn, under hvilken alla regiments- och garnisonskrigsrätter borde sortera, hvilka hädanefter icke hade sig att befatta med andra mål än rörande tjensten, och således allt annat, som dem hittills sysslosatt, förvisas till ordinarie domstolarne, hvilket också tyckes vara uti sin ordning.

Under allt detta förglömde man icke eller det sköna och vackra. Byggnaden på Haga fortsattes med all erforderlig drift. Gutna tackjärns pelare, som understödja arcaderna skola vara betalda med 3 tunnor gull och hvarje aln slipad granit till cordonerne skall kåsta $8^1/_3$ riksdaler. Inrättningen af många underjordiska hvalf och gångar ville man anse för en imitation af bastillen och framdeles äfven här kunna tjena till despotismens förmurar. Den till Upsala academie donerade trägård med dess orangeriebyggnad försummades icke eller. Konung Gustaf Adolfs statue equestre restes på Norrmalms torg med mycken högtidlighet och till Gefle rådhus skänktes konungens buste i marmor. Allt sådant kunde väl fägna ögat, men på en tid, då staten var uti ett tryckande behof, och soldaten, som för despotismen vågat lif och blod, på ett odugeligit mynt förlorade hälften af hvad han förtjent, sårades tillika [i] hjertat.

Till och med det vidskeppeliga komm icke uti förgä-

tenhet. En mademoiselle Arfvedsson, som vid tvetydiga omständigheter understundom roat eller tröstat konungen med caffespådomar, har uti en caffekopp utmärkt dess framdeles blifvande mördare såsom en vid nästa lever sig præsenterande rödklädd mann, hvilket ock så vida skall slagit in, att en grefve Ribbing då visat sig ensammen klädd i den röda håfdrägten och det nästan mot slutet af levern, då de öfriga cavaillererne till större delen voro bortgångne. Den som behagar, så må han tro. Men troligare är det, att en mission af franske uplysare infunnit sig i Stockholm och blifvit afviste, emedan på skickeliga ämnen innom oss sjelfva uti sådant afseende icke skall vara att befara någon brist.

Öfverstekammarjunkaren m. m. baron Armfeldt, efter berättelse, hugnas med åtnjutande af sin konungs oafbrutna nåd, tilltager i höghet och åt clienter gifver talrikare courer än vid sjelfva håfvet. De öfrige favoriterne hafva icke eller någon särdeles förändring varit underkastade.

Fändriken Sandels, som förledit år styrde och utan ordres antände den olyckliga brännaren i Wiborgska viken, dömdes och ifrån Sveaborg afflördes till Carlscrona ankarsmidja.

Till betygande af sin undersåteliga välmening firade städerne Norrkiöping, Gefle och Liedkiöping de höga kongl. personernes silfverbröllop medelst anstäldte lustbarheter och tillika ådagalagde barmhertighetsvärk.

Financevärket lärer sedan förledit år icke vunnit någon förbättring. De smärre riksgäldssedlarne, stälde på 3 procents ränta, blefvo inväxlade och dylika utan ränta i det stället löpande, hvaremot större summor af riksgäldscontoiret såsom stående lån mot 5 à 6 procent och årlig betalning efter lottning upnegocierades. Utredningens förskrifningar trodde man staten nu mera icke vara mägtig att honorera, utan förestälde sig afslag både på capital och ränta. Commissariatets poletter voro och förblefvo allenast en plåga för Finland.

Så länge bevillningen fants tillräckelig, var ständernes sammankallande ej af nöden. Att befordra det förra och förekomma det sednare vidtogs därföre alla möjeliga utvägar. Man grep ibland annat till det i sitt slag nog besyn-

nerliga expedient att förfalska commissariatets poletter förmedelst ett aldeles lika eftertryck, dock förmodeligen för sine ordsakers skull med några få föga märkbara skilgaktigheter. En jude benämnd Aron Isaac öfverlämnades utprånglingen af dem, och som i sådant ärende infant sig i Åbo, samt på flere ställen och sätt, i synnerhet förmedelst inväxlande af utredningens förskrifningar, mot lindrigare rabatte än i allmänhet var gängse, utspridde omkring 60,000 riksdaler. Presidenten grefve Munck öfversände till sin inspector på Jockis gods, för att i Åbo uphandla salt, af samma myntsort, äfvensom ifrån högbemelte herres broder, landshöfdingen baron Munck till Tavastehus någon påst ankommit, förutan hvad ifrån Stockholm på andra händer öfverremitterades. Om commissariatspoletterne varit gängse öfver hela riket, så hade man på sådant sätt kunnat afslå $^1/_4$-del af utredningsskulderne och göra de öfriga $^3/_4$-delar ofrugtbara, samt operation för staten blifva nyttig på åckrares bekåstnad; men nu uträttades därmed ingenting annat än att finnarne, som funno sitt sköna hufvudmynt försämradt, genast attraperade bedrägeriet, och juden blef såsom förfalskare gripen och fängslad samt vid cancellieförhör påstod sig hafva undfått de förfalskade sedlarne af grefve Munck, erbjudandes valuta till deras inlösen. Han försändes sedermera under bevakning till Stockholm, hvarifrån öfverste Jägerhorn ankom med befallning att uti orten om sammanhanget undersöka, utaf hvilken undersökning dock ännu icke något resultat blifvit kunnigt. Emedlertid och sedan genom denna procedure allmänheten fått förnimma att begå skälmstycken cum gratia et privilegio äfven hörde till den nya constitutionen, så blef ständernes sammankallande för att hjelpa dylika och flere andra misslyckade financeoperationer, ju längre ju nödvändigare, och efter många betänkeligheter utfärdades ändteligen riksdagskallelsen den 8:de december med utsatt tid och ort till den 23:dje januarii nästkommande år uti Gefle stad, hvaräst konungen uti några fäderneslandets angelägenheter ville rådfråga sine trogne undersåtare.

Stället var något ovanligit, men herren ville ej blottställa hvarken sin person eller sina vidtutseende planer för

den osäkerhet stora sammankomster lätteligen kunnat åstadkomma, hälst då till befrämjande däraf man torde varit omtänkt att bruka våld och hvilket att understödja Stockholms invånare icke lära hafva varit så benägna nu som 1789, hvilket han förmodeligen under sina med pöbelen därstädes masqverade conversationer haft tillfälle att inhämta. Det var således angelägit att utse en sådan ort, som uti en ända af riket belägen, knapt kunde inrymma de vid en riksdag nödvändigaste, men för ingen del öfverflödiga och sysslolöse personer. Och för att hafva någon af sina mäst älskade ämbetsmänn vid sidan förordnades under den 20:de december landshöfdingen af Nordin ifrån Kopparbergs lähn att under varande riksdag förestå ståthållareskapet öfver Gefle slott, stad och lähn, hvaremot ordinarie landshöfdinden i Gefleborgs lähn grefve Friedrick Adolf Ulric Cronstedt updrogs en commission af räkenskapernas reviderande i Pommern.

Under allt detta började penningemänn draga farhåga för banqven, hvars disposition konungen troddes vid den skeende riksdagen vilja sig tillvälla och hvilket föranledde att species därifrån innom kort tid lyftades till den myckenhet att, i fall därmed fortfarits, banqven med realisering blifvit nödsakad att uphöra.

Jag slutar detta år med att hjerteligen beklaga den konung, som så regerar, att, undviken krigets faror, han bland egna undersåtare tyckes tvifla om säkerhet.

1792.

Huru med en förundersam hastighet byggnader med mera sådant i stånd sattes för att i Gefle emottaga riksens ständer, omförmäla allmänna tidningar såsom storvärk. Rikssalen började byggas den 2:dra januarii utaf virke, som ännu vid förledit års slut stod på stubb och fullbordades på 3 veckor till den 23:dje januarii, försedd med amphitheatrer, barrierer och balconer, meublerad med gobelins och bänkar beklädde med blått kläde och inväfda gula kronor, rymlig för 1,400 personer, med mera dylikt, som efter rådande smaken ansågs för hufvudsakeligit. När man härtill lägger håfvets flyttning, särskilde staters och corpsers

respenningar och dagtractamenten, såsom vistande utom sine stationer m. m., så måste detta infall kåstat riket ansenligit. Men det lärer för konungen hafva varit utaf en politisk nödvändighet.

Till riksdagsanstalterna hörde ock, efter berättelse, i fall det blifvit pro tempore att bruka våld, en lifvagt för konungen af 660 man garde och 200 mann artillerie med 24 canoner, hvilka fingo sin station på Forsbacka bruk, landshöfdingen af Nordin tillhörigt och fembfjerdedels mil ifrån Gefle belägit, hvilket konungen för sig utsett till vistelseort de tider hans närvarande ej behöfdes i staden, hvaräst utomdess halfva Helsinge regimentet bestridde vagthållningen. Samtelige troupperne voro försedde med skarpa skått.

Regalierne afgingo ifrån Stockholm den 18:de januarii under escorte af 100 man hus- och liftroupper och förvarades uti Gefle stads stora kyrkjas sacristiga, hvaräst menigheten lämnades tillfälle att dem åskåda. Konungen afreste kl. 12 natten emellan den 20:de och 21:sta och kl. 9 följande mårgonen efterfölgde kronprintsen.

Den 23:dje utblåstes riksdagen med vanlig ceremonie, hvarefter och under det anteckningen af ståndens ledamöter de följande dagarne för sig gick, konungen utnämnde till landtmarskalk presidenten m. m. friherre Ruth, hvarmed konungen smickrade sig hafva gifvit r[idderskapet] och a[delen] prof af sin aktning, emedan välbemälte herre med en ädel börd förenade en utmärkt förmögenhet. Archiebiskopen Uno von Troil blef efter vanligheten talemann i prästeståndet; men för borgareståndet utnämndes rådmannen i Stockholm och borgmästaren Wallin samt för bondeståndet Olof Thoresson ifrån Södermöre i Calmare lähn. Till secreterare i sistnämnde stånd utsågs underståthållaren Per Zachritz Ahlman, hvars vices i Stockholm under varande riksdag bestriddes af lagmannen Stockenberg, och till vice secreterare häradshöfdingen och öfverauditeuren Daniel Ahlberg.

R[idderskapet[och a[delen] inrymdes hospitalskyrkjan, prästeståndet gymnasiirummet, borgareståndet rådstufvan och bondeståndet scholähuset.

Den 24:de firade Gefle borgerskap konungens födelsedag medelst afbrännande af ett fyrvärkerie, som af konungen och kronprintsen från slottet i närvaro af en talrik cour togs i ögnasigte och mycket nådigt ansågs.

Genom tal ifrån thronen på rikssalen öppnade konungen den 27:de riksdagen, till sitt hufvudsakeliga innehåll följande: Utaf 21 förflutne regeringsår ansåg konungen de 14 första för lyckeliga under enighet, samdrägtighet och förtroende frambragte, men under de sednare 7 åren tyckes som man ledsnat vid sin lycksalighet. Sådant hade föranlåtit honom till det krigiska steg han 1788 sig företog. Han kände nogsamt hvad han vågade, men han förtröstade på nationens ädelmod och bedrog sig ej. Kriget beslöts till fortsättande och vore nu slutadt förmedelst en hedrande fred. Och sedan utvärtes lugnet därigenom blifvit stadgadt, återstod återställandet af ordning i penningeväsendet, som krigets utförande har stört, och hvilket vore ändamålet af ständernes sammankomst. Tillgångarne voro större än man torde förvänta och om besluten äro enige, blifver ej någon större tunga af nöden än den förut bäres. På en tid, då en fanatisk villa nästan skakar alla länder och då få af samtida regenter icke litet tvekat att blåttställa sig för den gäsning, som stora sammankomster ofta alstra af sig, har han icke haft betänkande vid att sammankalla riksens ständer, hälst han litat på deras tillgifvenhet m. m.

Till bivistande af det vid detta tillfälle öflige ceremonielle inviterades utrikes ministrarne, hvilka äfven till den ändan uti Gefle sig infunnit, men återreste genast samma dag om aftonen, förutan fransyska ambassadeuuren, som till följande dagen upskjöt afresan.

Det hemliga utskåttet sattes strax därefter uti activité och under det betänkandet i anledning af k[onungens] proposition utarbetades, öfverlämnade till k[onungen] ständerne den 6:te februarii sin tacksägelseadresse för den återvundna freden, såsom ärofull för k[onungen] för att blifva smickrad och såsom högst nödvändig för riket för att ej blifva mera olyckeligit.

Ej långt därefter aflades äfven tacksägelse för omsorgen vid kronprintsens upfostran.

Den 20:de februarii aflämnade hemliga utskåttet till ständernes plena sitt betänkande, hvaraf inhämtades att rikets skuld, som vid 1789 års riksdag upgafs utländsk 720, inländsk 542, tillsammans 1,262 tunnor gull eller 21 million, genom kriget, oaktadt de trenne förflutne årens dryga bevillningar, sig förökadt med 750 tunnor gull eller 12½ million, hvaraf dock k[onungen] af förskjutne statsmedel efterskänkt 240 tunnor eller 4 millioner och att ständerna voro skyldige att fylla bristen 8½ million, hvilken inberäknad med gamla riksgälden nu gjorde en sammanräknad summa af 1,770 tunnor gull eller 29½ million, bestående af utrikes 970, riksgälds 480, utredningsförskrifningar 240, commissariatets poletter 78, oliqviderade fordringar 2, tillsammans 1,770; men att sådant kunde ske genom riksgäldscontoiret, utan förhöjning af 1789 års bevillning, endast genom det att förutan den af k[onungen] till inväxling cederade stora sjötullen, därmed att förstärka riksgäldsfonden, någon del af personella bevillningen erlades in banco, såsom oumbärligit i anseende till utrikes skulden, som borde betalas in specie. Disposition af ofvannämnde bevillning, som utgör circa 80 tunnor gull om året, är annars af den beskaffenhet, att till statsvärket afgår en sjettedel eller 12, till utrikes skulden 40 och till sedelstockens dödande 28, tillsammans 80. Beräknar man nu alla under tiden löpande interessen, så är lätt att finna, att de nu så högt beprisade segrar och berömde storvärk för barn och barnabarn måste blifva en svidande åminnelse. Betänkandet lades på bordet hos r[idderskapet] och a[delen], men bifölls genast af ofrälse stånden, hvarefter samtelige förenade sig uti åtagandet af bevillningen till nästa riksdag.

De af k[onungen] eftergifne 4 millioner torde förtjena någon upmärksamhet. Hvad hafver en konung, som han icke utaf sina undersåtare tagit eller ock de frivilligt gifvit? Subsidier förtjenas med deras tillskått och soldatens lif och blod. Förvandlade och tillökte tungor äro frugten af deras möda och arbete. Men märk! Despoten tillvällar sig både lif och ägendom och trälen tackar derföre aller-

underdånigst. Så långt har den gamla fria svenska nationen kunnat gå i förnedring och förblindelse.

Oppositionen har varit hos r[idderskapet] och a[delen], nu såsom förra riksdagen. Hos prästeståndet 12 emot 35. I borgareståndet 17 mot 78 och i bondeståndet ingen. Icke desto mindre prisar man den enighet och stillhet, hvarmed alla nu förenade sig till befordrande af rikets väl, ehuru olika meningar kunnat upstå om bästa medlen till vinnande af ett gemensamt ändamål. De mera insigt ägande befarade dock att efter denna myckna lungna stormväder lätteligen torde kunna upväxa.

Konungens åstundan att få banqven under disposition, hvartill såsom skjäl anbragtes dess vid myntets realisation för detta vidtagne goda författning, afslogs unanimt. Farhågan värkade likväl så mycket, att uti december och januarii månader därifrån uttogs emellan 5 och 6 hundrade tusend hårda daler.

Lika äfventyrligit ansåg man beviljandet af en stående fond till 10 millioner att nyttja vid påkommande oförsedde behof. Det vore ej annat än att antingen återfå hvad på krigskåstnaden såsom gåfva blifvit eftergifvit eller ock att komma i tillfälle att för fransk räkning kunna entamera ett nytt krig. *)

Genom prästeståndet väcktes öfverläggningsämne rörande bröllopsgärd för hans kongl. höghet kronprintsen. Konungen förutsåg, att med den för framtiden stadgade konungamagt föga skulle blifva bevändt, om ej thronföljgden tidigt befästades. Hans unge herr son borde till undvikande af alla förvagande nöjen ju förr desto häldre få omfamna en älskad maka, som kunde gifva riket hopp och thronen stöd. Tid och tillfälle kunde man icke förutse, men likväl möjeligen infalla innan riksens ständers näst-

*) En utländsk författare påstår, att k[onungen] rådfört sig med ständerne rörande kriget till förmån för franska monarchien, men att de med häftighet opponerat sig. Sådant är dock utan grund; det var icke hans sak att så nedlåta sig. Men då alla hans penningeförsök icke aflupo efter önskan, så var det väl ej annat än en opposition, hälst utan penningar han ej kunde komma långt.

Förf. not.

skeende sammankomst, hvarföre man nu i förväg ville hafva bröllopsgärden determinerad. För de öfriga stånden var det, i anseende till printsens ännu unga år, nog oväntadt. Icke desto mindre samtycktes därtill i likhet med 1776 års bröllopsgärd, på trenne år att utgöra i sådant slags mynt, som i kronoupbörd då kan gå och gälla, med förbehåll att upbörden dock icke må ske förr än casus inträffar och hans kongl. höghets biläger värkeligen vunnit sin fullbordan. Förbehållet tyckes vilja medgifva, som man befarade, att medlen lätteligen kunde anticiperas och dragas utom sitt ändamål, då resourcerne till andra behof någon gång skulle brista. Man började ock nu tala om den unga herrens svaga och sjukliga complexion, som man genom bruk af kalla bad velat stärka, men då man därmed öfverdrifvit, än mera försvagat, m. m.

Under den 23:dje februarii aflade de tre ofrälse stånden skriftelig tacksägelse för de förmåner k[onungen] genom värkställandet af Säkerhets och Förenings acten dessa stånd tillskyndat, därigenom att riksråds ämbetet är vordet afskaffadt och ofrälsemänn, utgörande största delen af undersåtare, blifvit insatte till åtnjutande af den samhällsrättigheten att lika med r[idderskapet] och a[delen] ej mindre vid högsta domstolen än vid rikets allmänna beredning med sina rådslag biträda, hvilket de anhöllo uti riksdagsbeslutet måtte införas. Uti härå afgifvet svar anser k[onungen] dessa lagar redan för så stadgade, att det vore öfverflödigt dem uti något riksdagsbeslut införa. Då ofrälse ståndens skrifvelse med k[onungens] nu därå gifvande svar igenom trycket komme till allmänhetens kundskap, så blifver det deras biafsked och stadgar genom deras enhällighet ytterligare detta värk. Med rådkammarens uphäfvande hade k[onungen] velat updraga skillnaden emellan k[onungen] och folket, som under svaga regenter så ofta åstadkommit oredor, öfvertygad därom att ett folk, som frugtar en och samma Gud och lefver under samma konung, böra äfven njuta samma rättigheter naturen dem tillagt. Emedlertid ansåg k[onungen] detta af ofrälse stånden tagna steg såsom en ytterligare stadfästelse på de förbindelser honom med dem förenat, försäkrande städse bibehålla en för honom och dem så nyttig

förening. Och skulle detta i form af protocoll, såsom biafsked jemte riksdagsbeslutet till trycket befordras samt med stora rikssigillet bekräftas.

Detta document är vigtigare än att man utan anmärkning kan detsamma förbigå. Det är af 1789 års riksdagshandlingar bekant, att r[idderskapet] och a[delen] icke antog Säkerhets acten, hvarföre den icke eller såsom grundlag uti riksdagsbeslutet blef sanctionerad. Utaf samma tanka var adelen äfven nu, och då vid riksdagens början grundlagarne efter vanligheten skulle upläsas, förkastades landtmarskalkens om äfven Säkerhets actens upläsande gjorda proposition. Ofrälse stånden sträckte väl endast sin tacksägelseadresse till rådkammarens uphäfvande, emedan de uti det öfriga, förmodeligen så väl som adelen insåg Säkerhets actens svåra följder, men i anseende till deras därutinnan stadgade representation uti regeringen ville de gjerna hafva den sanctionerad såsom grundlag, hvilket åter icke kunde ske, så länge adelen vägrade och k[onungen] icke brukade våld. Hvad som således felade ville man genom ofvannämnde emellan k[onungen] och ofrälse stånden utfärdade confoederations act upfylla. Ställningen uti riket blef emedlertid därigenom både bedröfvelig och vådelig. Konungen med trenne ofrälse stånd uphäfver och ändrar 1772 års grundlag, hvilken åter af adelen försvaras. Till befordran af värkställighet utaf sin och deras olaga åtgjärd förenar han sig med dem och de med honom, och då han lämnar adelen åt sitt öde, sjelf utsticker uprorsfanan bland det folk, som han så ofta försäkrat sig vilja förena. Följderna tycktes blifva ohyggeliga, men önskom dem långt borta.*)

*) Man vill annars veta, att adelens fulla upsåt varit att vid denna riksdag begära, det hvar mann i staten måtte få rätt att besitta sätesgårdar och rikets högsta tjenster, men att det blifvit afbögt, såsom ledande till för mycken enighet, hvilken i längden kunnat blifva farlig för den grundlagde despotismen.

Anmärkningsvärdt är ock, att den strophe uti adelige privilegierne, som förbehåller svenske männ af ridderskap och adel de högre riksämbeten, är enligit historiens föranledande vid 1339 års riksdag(?)

Då nu ständerne åtagit sig att gälda krigsomkåstningarna, så följde däraf att både utredningens förskrifningar och commissariatets poletter skulle inlösas, men hvartill icke gafs någon annan fond än riksgäldssedlar och hvilken utaf sådan anledning flere gånger till storlek öfversteg banqvens hela rörelsecapital. Och som alla de, hvilka framfarne åren gjordt skulder i bancomynt, blefvo efter det riksgäldssedlarne kommo i omlopp ganska hårdt förmedelst agiotering prässade utaf sine creditorer och förmodades ännu mer, sedan massan stigit till en så ofantelig storlek; så till förekommande af oskäligit ocker var nödigt stadga om deras gångbarhet man och man emellan på sätt som utaf den därom utkomne förordning är att inhämta. Enär denna författning i anledning af konungens proposition passerade genom ständen, var adelen af den tanken, att den på äldre skuldfordringar icke skulle medföra någon retroactive värkan, men de öfriga ståndens pluralitet utgjorde beslutet. Tröge betalare hafva icke att klaga, de slippa vid lagsökningar med 6 procent, då den godvillige måste erlägga banco eller därå gångbart agio till 10 procent och därutöfver. Uppå penningemäns bekåstnad med förhögde varupriser för allmänheten, tycktes således inrikes rörelsen på sätt och vis vara hulpen, men utrikes mann lärer hädanefter som hittills hålla sig till vahror och metall och icke till utgjörande mer och mindre säkra intrader. Vi hafva därföre numera uti vårt fädernesland icke något mynt, grundadt på metall eller dess värde. Det gamla hufvudmyntet är förvandladt till en handelsvara, som föryttras med högre och lägre upgäld allt efter som tillgången däraf är större

intagen för att utestänga tyskar och danskar från svenska tjenster och lähn. Infödde svenske ofrälsemänn hafva därifrån aldrig varit uteslutne, hvarå mångfaldiga bevis utur historien kunna uptes, förr än då de det blefvo genom 1789 års Säkerhets act. Icke desto mindre hafva de tre ofrälse ständen· hvart år med glaset i handen firat dess födelsedag och nu äfven aflade underdånig tacksägelse för den lyckan att äga en så förträffelig lag. Jfr „Den välsignade Tryckfriheten", 2 Tom. p. 51.

Förf. not.

och mindre och nationen för öfrigit kan anses för sin gäld vara responsabel.

Sedan nu bevillningen med det därmed gemenskap ägande, såsom det endaste, hvarmed ständerne hade att sysslosätta sig, blifvit reglerad, hälst besvärsvägen efter nya constitutionen äfven för dem var tillstängd, så slöts riksdagen den 24:de februarii ganska hastigt och med så förkortade ceremonier, att stånden genast på rikssalen af hvarannan togo afsked och hvad af riksdagsbeslutet till underskrift icke medhants i Gefle kompletterades i Stockholm. Landtmarskalken friherre Ruth upphögdes i grefvestånd, och konungen med kronprintsen retournerade till residencet.

Efter hemkomsten från en riksdag, hvarvid det mästa till nöjes aflupit, sysslosatte sig håfvet efter vanligheten med nöjen och lustbarheter, hvilka förljufvades utaf de angenäma föreställningar man gjorde sig att framdeles, efter skördade lagrar på franska fält, kunna ernå hvad denna gången ej vågades pågå. Skådespel och masqverader, vid hvilka man sökte jemlikhetens nöjen, anstältes och bivistades, till dess ändteligen den sista inföll natten emellan den 16:de och 17:de martii, då kl. $^3/_4$ till 12 konungen på Operasalen utaf ett mordskått från en pistol med 2:ne kulor, en rund och en kantig, 12 hagel och 7 nubbar med kulhalsar laddad, dödeligen blef blesserad.

Till uptäckande af banemannen blef rummet genast igenstängt, masqverne demasqverade och antecknade, då uppå gålfvet, utom den afskutna pistolen, en annan lika laddad jemte en knif med hulling igenfunnos.

Som pistolerne nyligen voro stockade, så gaf det policen anledning att upkalla stockmakareämbetet, hvaribland en mästare igenkände sitt arbete såsom förfärdigat åt afskedade capiteinen Johan Jacob Anckarström.

Denne, utan att på något sätt vara omtänkt på flygt, blef dagen därpå kl. 10 förmiddagen på sin kammare gripen och vidgick utan omsvep gärningen, hvartill han utaf hämnd för en emot honom anstäld rättegång samt missnöje med politiska ställningen i riket sade sig varit föranlåten.

Händelsen är och blifver vederstyggelig, men dock bland svänska häfder icke så oerhörd, hälst mäst alla de konun-

gar, som till missbruk öfverdrifvit sin magt och för öfrigit icke hullit gången ed, om icke på ett, så på annat sätt, sedt sin hädanfärd påskyndad.

Samma dag eller den 17:de updrog k[onungen] regeringen åt hertig Carl, grefve Wachtmeister, grefve Oxenstjerna, friherre Taube och Armfeldt. Invånarena i residencet förmanades att i stillhet afbida utgången af den påbegynta ransakningen, tagande sig till vara för hämnd m. m., hvarjemte en belöning af 4,000 R:dr utsattes för den, som kunde uptäcka flere i missgärningen delaktige. Den 22:dra påföljande utfärdades iteratum med tilläggning, att hvar och en borde blifva vid sina hemvister och att ingen finge resa ifrån eller komma till residencet, courirer och allmogen undantagne. Påsterne blefvo äfven väl anhållne och misstänkta korresponser öppnade. Och som anledning gifvits att genom brand sätta residencet i våda, så blefvo innevånarena genom publication af den 24:de till allehanda varsamhetssteg i den vägen förmanade.

Var bestörtningen stor i hufvudstaden, så var den ej mindre i landsorterna och tillika förknippad med misstroende medborgare emellan. Adelen ansågs i allmänhet utaf pöbeln för kungsmördare, och de som borde tänka sundare, misstänkte dem för att åtminstone intet obilliga gjärningen.

De flästa af städernes borgerskap, så snart kundskapen ankom om mordskåttet, förmodade icke utan grund konungen uti sin belägenhet mycket blifva tillfredsstäld, då de genast opåminte sammanträdde till besvärjandet af Säkerhets acten, för att därigenom afgifva ett nytt vedermäle af sin undersåteliga nit och trohet.

Prästerskapet, och däribland domprobsten i Westerås Fant, infant sig å consistorii och stiftets vägnar jemte deputerade från Westmanlands städer och allmoge med anhållan att få blifva underrättade om konungens tillstånd, och såsom ordförande därvid förklarade i tillämpning af Höga visans 8:de [kap.] *sin kärlek vara starkare än döden.* Och då de hemreste och konungen redan var död, försäkrade han den unge konungen i anledning af Matth. 16:de om en trohet och lydnad, som *helfvetis portar aldrig skulle*

kunna varda öfvermägtiga. Väl träffadt i håfton, fast nog långt från Guds andas mening.

Vid ransakningen öfver Anckarström graverades åtskillige såsom dels medvärkande, dels medvetande, öfver hvilka så väl som Anckarström undersökningen fortsattes och dom fäldes under förmyndareregeringen, hvaräst så därom som mera detta konungamord rörande närmare skall förmälas. Här vill man allenast nämna, att konungen samma afton genom ett anonymt bref från den sedermera olyckelige Liljehorn blifvit varnad, men som han vid flere tillfällen skall erhållit dylika varningsbref, utan att af dem förmärka någon påfölgd, så lämnades äfven detta efter vanligheten utan upmärksamhet. Det var annars upfyldt med nog starka drag jemte förebråelser, hvaraf menniskjor i allmänhet föga förbättras, aldraminst konungar.

Konungens blessure undersöktes och befants dödelig, oaktadt de dageligen utkommande läkarebulletiner lämnade allmänheten bästa hopp till och med den dag eller den 29:de martii, då konungen kl. inemot 11 förmiddagen afsomnade.

Samma dag lät kronprintsen utropa sig för konung samt tillkjännagafs att, till följe af den aflidne konungens testamentariska författning af den 19:de maji 1780 och tillläggningen af den 1:sta junii 1789, hertig Carl ensammen under den unge konungens minderårighet, som räknades till dess 18:de år, skulle föra regeringen. Och i anledning hvaraf hertigen afgaf sin försäkran och densamma besvor, hvarefter den unge konungen hyllades och Stockholms borgerskap aflade tro- och huldhetseden, jemte det lika anstalter fogades till landsorterna.

De till hufvudstadens säkerhet vidtagna författningar itererades och den unge konungen låfvade upgifva deras namn, som i denna bråttslighet voro kände, försäkrade med trygghet, att stämplingarne till sitt uphof och värkställighet icke haft några anhängare i landsorterne utan blått inskränkte innom en i hufvudstaden varande flock af ursinnige missgärningsmänn och missdådare, förmodande det medborgerliga förtroendet böra vara återställdt, när sanningen utmärker de oskyldige och lagen straffar de bråttslige m. m.

Den tid af 13 dygn, som framflöto emellan den 16:de och 29:de martii, tillbragte den aflidne konungen, så långt som plågorna medgåfvo, uti tida och täta regeringsomsorger, hvaribland fransyska affairerne utom rikes och konungamagtens befästande innom rikes förmodeligen utgjordt de vigtigaste.*) Man har anmärkt, att ännu den sista timman af herrens lefnad var fördeld emellan föredragande, expeditioners och däribland öfverstekammarjunkaren Armfeldts öfverståthållarefullmagts underskrifvande, lindrings sökande hos läkare och, då man därom icke erhållit någon förhoppning, nådens omfattande i Christo, hoppets styrkande i den heliga nattvarden, hvarå ändteligen följde bandens uplösande emellan själ och kropp. Om hvilket allt kan läsas dess bigtfaders herr biskopen Wallquists af trycket utgifne berättelse om konungens dödsberedelse. Bönen *O Guds lamb*, som därstädes omtalas, är icke den uti svenska kyrkan brukeliga, utan tagen från en utländsk bönebok och componerad af Ambrosius**). Wallquist kunde den ej, men en af håfcavaillererna förestafvade densamma. Det vill annars påstås, att herren så godt som utan sansning njutit sacramentet. Då man under hela sin lifstid qväfver religionens röst, blifver gemenligen dödsberedelsen om icke tröstefull dock kort. I det närmaste tyckes han hafva dödt äfven som han lefvat. Dömme dock hvar och en kristen kristeligen.

Den afledne konungen skall lämnat efter sig mycken förmögenhet, något uti ducater och specie, dock det mästa uti på utländska banqver stående lifräntor, hvaraf vill slutas, att han varit omtänkt på någon retraite utom riket och

*) Omkring denna tid har ett nytt testamente varit å bane, i grund hvaraf Armfeldt skulle blifva riksföreståndare. (?) Konungen förmådde ej sjelf författa och Schröderheim sade sig icke kunna skrifva det. Andra påstå att det värkeligen varit författadt, hvarom hertigen genom general Klingsporre blifvit underrättad och Armfeldt befald att upvisa det, då det af hertigen blifvit sönderrifvit. Klingsporre och Schröderheim voro de enda af favoriterna, som sedermera blefvo bibehållna. Förf. not.

**) I anseende till de därutinnan varande allegoriske uttryck förmena somlige den härleda sig från frimureriet.

Förf. not.

hälst till Italien, ifall innom riket något obehageligit honom skulle möta. Han ämnade därutinnan, så väl som i mycket annat, likna drottning Christina, hvilken, sedan hon för riket förstördt och förslöst allt, sluteligen qvitterade detsamma. Hon tänkte dock för litet för sig sjelf eller var åtminstone icke i tillfälle samt saknade den fyndighet att på hvarjehanda sätt kunna utmjölka sina undersåtares förmögenhet som denne herren i högsta grade framför alla sina antecessorer possiderade, och hvarmed han för egen del till en framtid förstod att hushålla.

Vittra pennor torde förmodeligen försöka sin styrka vid teckningen af denne konungs caractere. Han som andra människjor kan åskådas så väl på den vackra som fula sidan. För samtida lärer smickren alltid framvisa honom såsom vacker, då för efterverlden sanningen uptäcker hans fel. Utaf hittills utkomma skrifter kunna hans personalier tjäna i förra fallet, då svenska folkets bön till hertig Carl utmärker de sednare. Vidare kunna ock Svenska Academiens *äreminne,* tolkadt af riksmarskalken grefve Oxenstjerna och häradshöfdingen Blix's *Sveriges statshvälfningar* ställas emot hvarandra.

Början af hans regering liknade den vackraste morgon, fortsättningen en middag betäckt med strömåln och slutet en däraf sammanskockad mörk afton, som ändteligen försvann i en påföljande dyster natt. Hvilket om honom på detta stället kan vara nog sagt.

Portrait.

Öfversättning ifrån Kleist. Åbo Tidningar 1784, pag. 80

En alla lasters träl, som blott af öfvermod
Sitt slägtes plåga var och slöste menskioblod,
Som uppå andras fall sin ära sökte bygga
Och alltid färdig var att sina löften rygga,
Som ville smickrad bli, som eder saklöst bröt
Och för att störta en, med tio vänskap knöt;
Som alltid full af hämnd på idel illgrepp tänkte
Och religion och lag af egennytta kränkte,
Som svekfull — — Håll, min vän, och dina färger spar,
Jag känner ren hans bild: *En Kung det säkert var.*

Fjärde afdelningen,

innehållande Förmyndare administrationen 1792—1796.

Den nya regeringens första omsorg var tro- och huldhetsedens afläggande jemte constitutionens besvärjande, hvarmed på det nogaste tillgick. De, som i landsorterne icke kunde eller hade tillfälle att på utsatta ställen i sådan afsigt infinna sig, borde till herrar landshöfdingarne afgifva eden skrifteligen. Man förbant sig därigenom att försvara det *konungsliga väldet*, sådant som det genom den lyckeliga fundamantallagen, kongl. Maj:ts med trenne riksstånd den 21:sta februarii och 3:dje aprill 1789 slutne och fastställde Förenings och Säkerhets act, utstakadt var. Åtskillige scrupler lära väl härvid hos en och annan hafva upkommit, men som magtspråk äro mera tvingande än förbindande, så lydde man och svor, öfvertygad därom att en olagligen tillkommen constitution sent omsider torde uphäfva sig sjelf.

Deputerade från åtskilliga lähn, städer och landskap infunno sig i Stockholm för att hos den kongl. famillen aflägga sin djupa condoleance, hvilka nådigt emottogos och besvarades. Än flere tillämnades, då håfvet lät förstå, att ingen tvifvel vore om trogne undersåtares upriktiga deltagande, men som man ogjärna såge deras belastande med någon onödig kåstnad, så blef på befallning därmed innehållet.

Det kongliga liket bisattes den 13:de aprill*) och jordfästes den 14:de maji. En klagodag utsattes till firande den 6:te junii uppå Gustavi dag. Och för att lämna mera tillfälle till ett endrägtigt påkallande af den store Gudens beskärm, bistånd och välsignelse, förordnades att detta års bönedagar skulle firas på lördagarne.

Under allt detta fortfors infför kongl. Svea hofrätt med ransakningen öfver konungamordet och de däruti delaktige.

*) Utan att balsameras, hvilket den afledne konungen sades sjelf hafva befallt. Annars vill påstås att han inemot åtta dagar öfverlefvat sin död för att i ordning ställa åtskilliga expeditioner, efter hvilken tids förlopp balsameringen torde hafva varit svår att värkställa.

Förf. not.

Anckarström vidgick gärningen, som sagt är, utan omsvep. Berättade sig redan strax efter juhl förledit år fattadt upsåt att utur vägen rödja k[onungen] och till den ändan i samråd med grefvarne Horn och Ribbing sökt enlevera honom vid Haga kongl. lustpark, som dock därtill icke funnits tjenlig, hvarefter tillfälle blifvit sökt på operan, sedermera på dramatiska spectaclet och ändteligen på masqeraden den 19:de januarii, torsdagen före riksdagens början. Under riksdagen i Gefle hade han fortfarit i samma upsåt vid tillfällen, då k[onungen] varit till fots utgången. Sedermera uppå masqveraden den 2:dra martii strax efter återkomsten från riksdagen. Åter på en annan till den 9:de samma månad utsatt, men för sträng köld instäld masqverad och sist natten emellan den 16:de och 17:de martii, då gjerningen värkstäldes. För öfrigit enständigt nekat, det han kändt eller haft för ändamål utförandet af någon viss plan till ändring i rikets styrelsesätt. Genom utslag af den 11:te aprill kändes han skyldig att jemte förvärkande af ära, adeligit namn, heder och rättighet, mista högra hand, halshuggas och på 5 stegel steglas, men att förut i anledning af författningarne om straffets skärpande för synnerligen grofva brått undergå trenne dagars två timmars echafautering och spöslitning af 5 par hvardera dagen. Uti skrifvelse af den 14:de påföljande, till svar uppå kongl. hofrättens hemställande af åfvannämnde utslag, blef detsamma af konungen faststäldt, dock med den ändring, att Anckarström icke förändrade namn, utan borde till en sådan missdådares evärdeliga igenkännande bibehållas, så i kongl. hofrättens utslag, som å de ställen han såsom konungamördare skönjas och synas skulle; Anckarströmska famillen dock obetagit att hos kongl. Maj:t om famillienamnets och vapnets förändrande underdånig ansökning gjöra, hvarefter det förra namnet så utur riddarehuset som dess handlingar komme att utplånas. Och utfärdades i anledning däraf utslaget under den 16:de aprill. Spöslitningen värkstäldes den 19:de, 20:de och 21:sta med all den stränghet och alfvarsamhet, som bråttets natur fordrade, men en af sorg till raseri bragt menighet ännu mera önskade. Vid samma tillfälle sysslosatte man sig äfven med att afcopiera honom,

stående på echafauten både i profil och en face. Efter föregången beredelse undergick han den 27:de dödsstraffet med så mycken mera frimodighet och tillfredsställelse, som han genom konungens ur vägen rödjande trodde sig hafva räddat flere tusende medborgares lif. Välmeningen, ondskan och satiren, hvilketdera man behagar, hafva sedermera hulpits åt att lagerkröna hans på steglet fastspikade hufvud samt utmärkt hans högra hand med öfverskrift: *Välsignad vare denna hand, som räddat har vårt fosterland*". Sjelfva steglen har man ock velat utur vägen bringa, men därmed icke kommit till värka, hvartill att finna uphofsmannen en belöning af 100 R:dr utfästes. Med konungsligit tillstånd har *Anckarströmska* famillen nu mera antagit namnet *Lövenström.*

Vidare och genom ytterligare utslag af den 24:de maji blefvo grefvarne, kammarjunkaren och majoren Clæs Friedriksson Horn samt capiteinen Adolf Ludvig Ribbing, hvilka uti Anckarströms brått varit medvettande, detsamma icke uptäckt, utan fastmera honom med bifall och sammanstämmelse tillstyrkt, hvarförutan den förre i följe med Anckarström sett sig före om lägenhet till konungens undanrödjande vid och omkring Haga, och den sednare för att efter konungens förmodade hastiga frånfälle åstadkomma ändring uti riksstyrelsen, gifvit åtskilliga personer, som därtill troddes kunna bidraga, kundskap om den för konungens lif instundande fara, ansedde hafva förvärkat adelig värdighet jemte lif, ära och gods samt mista högra hand, halshuggas och steglas.

Öfverstelieutenanten och riddaren Carl Pontus Liljehorn finnes väl icke hafva varit i samråd med Anckarström, Horn och Ribbing, utan endast af Ribbing och Ehrensvärd fått kundskap om faran för konungens lif, men har likväl icke sådant på ett lagenligit sätt uppenbarat, utan till sista stunden vågat sin herres och konungs lif på den upmärksamhet och förtroende, som konungen kunde fästa vid det af honom författade anonyma varningsbref, och hvarförutan han, dagen före det olyckeliga skåttet eller den 16:de, med generalmajoren baron Pechlin och cancellierådet von Engeström ingått uti enskildt samtal hvad, om olyckan såsom

nära förhanden inträffade, vore vid riksstyrelsen tillgjörandes. I anseende till hvilket allt han blifvit förklarad förlustig adeligit stånd och riddarevärdighet samt att mista lif, ära och gods och varda halshuggen.

Lieutenanten baron Carl Friedrick Ehrensvärd erhållit förtroende om konungamordet utaf Ribbing redan den 2:dra martii, men sådan sin kundskap icke yppat till att förekomma faran, utan velat, efter konungens förmodade undanrödjande, bidraga till ändring uti rikets styrelse; dömd förlustig adeligit stånd och att mista lif, ära och gods samt varda halshuggen.

Cancellierådet Jacob von Engeström har den 14:de martii af Liljehorn, efter åberopad Ture Bielckes berättelse, fått förnimma, det konungens lif stode i fara, men sådant å behörig ort icke tillkjännagifvit, utan den 16:de i Pechlins och Liljehorns sällskap ingått i tal och förslag huru, i händelse af konungens död, riksstyrelsen kunde komma till utöfning på ett sätt, som från sist faststälda regeringslagar afvikit. För sådan sin bråttsliga försummelse och förhållande ansedd förlustig adelskap, riddarevärdighet och ämbete samt i lifstid i fängelse på någon kronans fästning.

Majoren von Hartmansdorff hört af Pechlin talas om befarat våld vid riksdagen i Gefle och af Liljehorn och Ehrensvärd blifvit underrättad om något, som emot konungen torde komma att entameras, men i så allmänna och mörka ordalag, att han påstått sig icke kunna fatta begrepp om hvad egenteligen på färde var, mindre att någon våldsgärning emot konungen förehades; blef ändock, såsom den i egenskap af ämbetsmann bordt redeliga uppenbara, hvad till hans kundskap kommit, förlustig tjenst och dömd till ett års fästningsfängelse.

Secreteraren uti kongl. Maj:ts cancellie Johan von Engeström utaf Pechlin fått höra, det något besynnerligit torde tillstunda, hvarom han af Liljehorn sökt närmare få veta sammanhanget samt vidare på gatorne om natten den 16:de martii sökt erfara hvad å färde vore, och när konungens ofall förspordts, velat därom underrätta Pechlin, äfvensom ock med Ture Bielcke efteråt hållit samtal om bråttets yppande, men sådant allt icke uptäckt, utan fast mera uti sina

skrifteliga bekännelser och förklaringar icke otydeligen låtit förstå, att konungamordet vore en naturlig följd af en elak och undersåtarenas fri- och rättigheter förolämpande regering samt i så måtto ådagalagt en obehörig, kitslig och öfverdrifven lystnad att blanda sig i statsärender m. m., och såsom den där häldre vist sig benägen att skada än gagna i konungens och rikets tjänst, dömd densamma förlustig.

Copisten Ingemund Liljestråle har den 16:de martii genom Ehrensvärd blifvit underrättad, att något för konungen vidrigt kunde tillstunda, hvilket tal Ehrensvärd vägrat för Liljestråle närmare förklara, och ehuru talet varit inrättadt i så inbundna och mångtydiga ord, att de ej kunnat leda Liljestråle till att föreställa sig, det Ehrensvärd värkeligen ägde kundskap om någon farlig stämpling emot konungen och riket, mindre om hans medvettande af den tillärnade grufveliga våldsgärningen; dock som det likväl angått något obehageligit, som konungen kunde förestå, hvarå Liljestråle bort fästa upmärksamhet för att vidtaga alla möjeliga försigtighetsmått; ty är han, som underlåtit skyndsammeligen uptäcka, hvad honom af Ehrensvärd sagt var, och så vida han redan undergått flere veckors arrest, än ytterligare ålagd 8 veckors fängelse.

Generalmajoren baron Carl Friedrick Pechlin räknas efter de bråttsligas uti särskildte fängelserum gjorda sammanstämmande berättelser följande till last, såsom att herr baron skall gjordt Liljehorn och Hartmansdorff föreställningar att, i händelse af våldsamheter under riksdagen i Gefle, hvilka i sådant fall med våld skulle mötas, besörja om lugnet i hufvudstaden. Vidare skall Liljehorn låtit Pechlin veta, hvad han den 9:de af Ribbing och den 14:de af Bielcke angående konungens tillärnade undanrödjande fått höra, hvarom Pechlin dock redan förut förmält sig af Bielcke blifvit underrättad, och jemväl berättat för Liljehorn, att någon uti slikt ändamål sonderat belägenheten vid Haga. Ribbing skall den 16:de för Pechlin yppat Anckarströms anslag, som därpå gifvit sig i tal om möjeligheten och förmodade medel till en revolution, som efter konungens frånfälle af Pechlin skulle kunna utföras, samt till befrämjande

af Anckarströms hiskeliga företagande låfvat skaffa folk till masqveraden. Efter Ehrensvärds bekännelse skall ock Pechlin, som den 16:de fått ytterligare underrättelse både om mordanläggningen och personen, som den skulle värkställa, frågat honom, om han talt med Ribbing, och i sammanhang därmed, om Ehrensvärd ämnade sig på masqveraden. Med Liljehorn och cancellierådet Engeström har Pechlin den 16:de ingått i tal och betraktelser om riksstyrelsen och i händelse af konungens frånfälle, sagt sig kunna skaffa frivillige. Enligit Nordells och von Engeströms bekännelser har Pechlin för den sednare utlåtit sig, att om natten den 16:de kunde blifva fråga om någon revolution och bedt honom se efter, om något skulle hända. Vidare har Pechlin sjelf erkändt, att Bielcke ofta för honom omtalt ändring i regeringssättet, upror och plundring från adelen och banqven. Samma dag den 16:de martii hade ock hos Pechlin utom Bielcke och Ehrensvärd varit till middagsmåltid Liljehorn och Ribbing, då talet fallit om mordet och hvad efter konungens död skulle hända, samt ändteligen att flere personer hvar efter annan natten mot den 17:de velat i barons hus inkomma. Och ehuru allt detta medförde bevisning af större kraft och värkan än halfva skjäl, men emot generalens enständiga nekande icke kunde för fulla och öfvertygande bevis gälla och värjemålsed uti så groft bråttmål icke ägde rum, ty blef målet i anseende till honom utställt till framtiden, då det kan uppenbart varda, och han emedlertid försändas till Karlstens fästning att tills vidare där hållas för att af vederbörende prästerskap till upriktig bekännelse flitigt förmanas m. m.

Häradshöfdingen Anders Nordell, cancellisten Gerhard Friedrick Enhörning, rådmannen Johan Alegren, lieutenanten baron Ture Funck och stallmästaren Henric Bruse förklarades frie från ansvar samt saklöse och oskyldige.

Baron Ture Stensson Bielcke, graverad med en del åfvannämndes bekännelser, hade, innan han blef upkallad till policen den 22:dra martii till undvikande af ansvar med förgift afhändt sig lifvet och såsom sjelfspilling, jemte förvärkande af adeligit namn och värdighet den 26:te påföl-

jande blifvit dömd att i galgbacka nedgrafvas; kunde för ett obevist brått, efter actors påstående, icke med sin ägendom häfta.

Flere hafva uti detta högmål icke blifvit actionerade, oaktadt månge utaf mer och mindre anledningar gripne och arresterade. Däribland brukspatron och grosshandlaren Biörckman inmant för någon misstänkt utrikes växel, men utsläpt. En auditeur, benämnd Örner, skall hängt sig i arresten, äfvensom en för detta Anckarströms informator nere i landsorten afhändt sig lifvet. Man vill annars veta att kongl. hofrätten erhållit hög befallning att icke sträcka undersökningen för vida.

Grefvarne Horn och Ribbing regalerade publiqven med skrifvelser, den förre till sin far och den sednare till sin mor, hvilka marqvera mycken ånger och tjente i det mästa till urskuldande af policemästaren Liljesparres förfarande, hvilken åter i det stället utaf Pechlin tillvittes att till bekännelsers aftvingande hafva nyttjat torture med mera dylikt.

De i omförmälte måtto dömde lämnades tillstånd att dels söka nåd, dels i besvärsväg vända sig till högsta domstolen. I anledning däraf har samma domstol uti ett så groft bråttmål icke vågat tillstyrka någon nåd för Horn, Ribbing och Liljehorn, utan gillat hofrättens utslag, men för Ehrensvärd underställt, huruvida någon nåd honom kunde vederfaras. För cancellierådet von Engeström är fängelsetiden utsatt till trenne år, ankommandes på kongl. Maj:t, huruvida någon ytterligare lindring af nåd i anseende till honom må äga rumm. Likaledes har högsta domstolen till kongl. Maj:t i underdånighet öfverlämnat, huruvida majoren von Hartmansdorff må njuta någon nåd, äfvensom ock tillstyrkt, att protocollssecreteraren von Engeström, i anledning af dess anförda besvär, må erhålla den ändring i kongl. hofrättens utslag, att han på ett års tid endast må ifrån sysslan skild varda. För öfrigit rörande Pechlin tillstyrkt gillandet af hofrättens dom, med hemställan, om icke han af nåd må förskonas ifrån fängelse på fästning, utan honom tillåtas att antingen få vistas i sitt hus i Stockholm eller på sin gård å landet. Hvarjemte actor för sitt emot Pechlin uti sin förklaring nyttjade otjänliga skrifsätt genom justitiæcancellers ämbetet borde undfå behörig föreställning.

Inför protocollet, hållet i justitiærevision den 15:de augusti, yttrade hertigen sig sluteligen, att ehuru all rättvisans stränghet rätteligen borde tillfredsställas, så tillbakahölls den likväl af det vigtiga skjäl, att den aflidne konungen innan sitt aflidande önskat att, då sjelfva missdådaren icke kunde skonas, ej något mera blod för hans skull måtte rinna, samt därföre sjelf skänkt dem lifvet och gjordt nåd, hvilket sätter hans ädelmod och hjerta i den vackraste dag och bättre än Svensksunds seger förevigar dess minne. Och i anseende därtill förklarade, att det välförtjenta dödsstraffet för Horn, Ribbing, Liljehorn och Ehrensvärd skulle förvandlas uti en evig landsflygt, men i anseende till de öfriga gillades och stadfästades högsta domstolens åfvanstående dom jemte förordnande, att Engeström till Waxholms, Hartmansdorff till Malmö och Pechlin till Warbergs fästning afföras skulle. — Många tvifla mycket på denna den afledne konungens åberopade yttersta vilja. Därmed må vara huru det vill, så var dock expedientet godt, för att därigenom förekomma vidare blodsutgjutelse, hvarmed förlusten aldrig kunde ersättas, men väl bitterheten hos de enragerade ökas.

Natten emellan den 15:de och 16:de affärdades de landsförviste uti mycken tysthet, hvarefter de till fästningen dömde icke eller mycket länge dröjde.

Under alt detta sysslosatte sig allmänheten att utröna rätta driffjädrarne till denna mordiska anläggning och hvaruti undersökningen lämnar så liten uplysning. Hade icke Bielcke och Örner afhändt sig lifvet, så torde den blifvit något fullständigare. En del var i början af den tanken, att anläggningen kom ifrån Frankrike och den så kallade Jacobinerklubben*), för att uti konungen gjöra sig af med en motståndare, som var beredd och därtill fogade anstalter att i spetsen för en armee bekriga deras sjelfsvåld.**) Kej-

*) Den utländske författaren påstår, att Anckarström ett halft år förut varit uti Paris, men det är ogrundadt. De kunde nog hafva sina expediter här, så att Anckarström ej behöfde fara öfver ån efter vatten.

**) „Hvars oroliga värksamhet endast döden kunde hämma i det ögonblick han ville blifva ett värktyg för österrikiska huset", säger författaren.

Förf. not.

sar Leopolds qvacksalfverie och påföljande död, mordanstalterna för k[onungen] i Sardinien och stämplandet efter Heliga fadrens lif, jemte k[onungens] i Preusen osäkerhet och ryska håfvets varsamhet, som altsammans uti och omkring denna tiden inträffade, skrifves på deras räkning. Huru den på Biörckman utaf dem dragne växel blifvit employerad har aldrig kommit i öppen dag, och Anckarström finnes i sådan väg icke eller särdeles mycket hafva blifvit qvæstionerad. Andre höllo före, att det gamla aristocratiska anhanget stämpladt konungamordet för att vid en därå tillvägabragt revolution försöka att åter komma i brädet, hvilket utaf Pechlins med fleres förhållande göres tämmeligen sannolikt. Den minsta delen tog det såsom det syntes eller ett blått utbrått af trenne förtviflade menniskjor. Om man häraf tager litet af hvarje, så torde man kunna formera sig ett tämmeligen sannolikt systeme.

Det är onekeligit, att aristocratien alt sedan 1772 bjudit till att resa hufvudet och ännu mera sedan 1788 och 1789, då konungamagten uppenbarligen trampade lagarne under fötterna, hvilket ock förmådde patrioterne att så småningom från håfvet falla af och ändteligen 1792, då k[onungen] ämnade för franska håfvets räkning påföra riket ett nytt krig och en ny olycka, länka sig till de förra och därigenom stärka den så kallade opposition. Konungen lärer icke eller därom varit så okunnog. Dess yttrade farhåga för gäsningar, alstrade af stora sammankomster, riksdagens flyttande på ett aflägsit ställe, hvaräst årstid, väglag och trängsel voro hinder värkande för vederbörande densamma att bivista, de därvarande riksdagsmänns sorgfälliga controllerande och ändteligen militairens förseende med skarpa skått vittna tydeligen, att k[onungen] och oppositionen emot hvarannan hade något i sinnet, och hvem vet utgången, om de uti Gefle haft tillfälle att te sig en masque? Af sådane grunder, och då aristocraterne torde hända på fransysk invite bestämt konungens undanrödjande, hvarförutan ändring i constitutionen ej kunde erhållas och ej eller jacobinerne befrias, förblefvo patrioterne däraf stilla åskådare, ehuru jag väl tror, att de förre hade utsett, äfvensom ock de sednare gjärna önskat åt honom häldre en graf på

ärans fält i franska Flandern, än ett mordskått af svensk hand. Emedlertid och som Anckarström med dess consorter tänkte annorlunda och opererade utan sammanstämning, blått nögde att blifva honom qvitt, i förmodan att ändringen skulle göra sig sjelf, så blef händelsen anticiperad och oförväntad, hvarföre aristocraterne icke eller för momangen deraf kunde draga någon nytta, marquerandes endast en och annan omogen önskan, hvarvid dock constitutionen förblef sådan, som den var, och de räddade sig så godt de kunde. Omständigheter, som man likväl nu ej kände eller förmodade, torde för en framtid kunna visa, att deras bemödande icke varit så alldeles frugtlöst.

Att nu återkomma till den nya regeringen, så utmärkte den sig till en början af god hushållning och vackra författningar.

Begrafningspenningeanslaget minskades. Hofförtäringen menagerades genom det att den unge konungen med dess herr förmyndare spisade tillsammans vid en taffel. Fransyska theatertrouppen indrogs och Haga lustparks byggnad instältes. Den afledne konungen hade brukat förvisa åtskilliga personer, som icke tåltes, med tillstånd att resa jemte bestådda respenningar; desse blefvo nu hemkallade och medlen staten besparde. Sal. herrens fästningsfångestat på behagelig tid skall ock varit ansenlig, men minskades nu förmedelst de häktades ställande på fri fot, ehuru få af en sådan frihet kunnat och velat sig begagna, så vida efter förlorade löneinkomster fångetractamentet var deras endaste understöd. Med mera dylikt i allmänhet. För egen del måste herr öfverståthållaren baron Armfeldt sakna de honom i testamente och på stat årligen anslagne 4,000 R:dr. Empointementerne indrogos för marqviserne de Bouillé, hvilka af förra k[onungen] antagne, men nu mera icke behöfdes i svänska tjensten, sedan hertigen lyckligtvis undvek deltagande i franska affairerne, hvartill ryska håfvet sökte förmå honom i grund af någon emellan kejsarinnan och den afledne konungen träffad, fast icke uti tractaterne influten öfverenskommelse. Biskoppen i Lindkiöping Lindblom hade redan 1786 erhållit 400 R:dr årligen utaf de till

ecclesiastiqveväarket i Lappmarken anslagne medel. Hertigen kunde icke betunga denna fond med en utgift densamma icke borde draga, hvarföre, och som biskopen utomdess tycktes skäligen vara lönt, desamma nu ifrån honom indrogos. Flere att förtiga.

Straxt efter unga konungens anträde till regeringen infordrades berättelser ifrån landshöfdingarne om tillståndet i lähnen och bästa sättet samt utvägar till befordrande af åkerbrukets och näringarnes förbättringar samt allmän och enskyld trefnad, hvaraf resultatet blef mot slutet af året ett förordnande, tillfölje hvaraf visse committerade af adel, ståndspersoner och allmoge borde utväljas för att i samråd med herrar landshöfdingarne uti sådane ämnen öfverlägga och öfverläggningarne sedermera till konungen insända. Uppå hvad grund prästerne, som innehafva jemte egen en nog betydande del af kronans jord, till deltagande i denna committée icke blifvit kallade, vet man ej. Små ledsamheter få statsmänn understundom vidkännas.

Förbud mot spel och dobbel förnyades jemte det en alfvarsam varning utfärdades mot yppighet och öfverflöd, hvarunder likväl genom särskildt stadgande tullen till hälften nedsattes på utländska sidentyger, florer, blonder, spetsar och nätteldnk, förmodeligen till förekommande af lurendräjerier och därmed förknippad tullförsnillning.

Att för framtiden öppna ett ljusare tidehvarf för sanning och folkets röst samt för att undandraga despotismen dess säkraste stöder: mörker och okunnoghet, återstäldes skrifoch tryckfriheten. Chartan öfver retraiten från Wiborgska viken 1790, som icke var särdeles flatteuse för den afledne konungens dispositioner och därföre strax efter det den utkom indrogs, blef nu på konglig befallning frigifven. Och då det skumögda Spanien ansåg förtigandet af de franska affairerne för en svaghet i regeringen, började ej allenast våra allmänna tidningar därom innehålla underrättelser, utan ock Paynes tractat om menniskans rättigheter blef uti version härstädes till utgifvande tillåten. Det är att märka att Payne är en af grundläggarena till den fransyska democratien och äfven ledamot af nationalconventet därstädes.

Hans arbete lästes med mycken applaud uti Pechlinska conclaven. Flere periodiske skrifter af mer och mindre märkvärdighet att förtiga, hvilka efterhand ibland allmänheten började circulera.

Tjenste- och befordringsvägen tog äfven nu en helt förvänd tour. Hans kongl. höghet hertig Friedrick Adolf, som under det utgångna kriget icke kunde blifva employerad, utan vandrade det första årets campagne emellan Helsingfors och Borgå fram och åter, men sedermera alldeles icke nyttjades, blef fäldtmarskalk. De förre favoriterne och ifrigaste royalisterne eloignerades så mycket möjeligit var ifrån håfvet, och åkte somlige af dem så lustigt omkring på Säkerhets acten, att de icke engång stadnade innom riket. Man tillskrifver därtill ordsaken en af dem formerad complotte, som skulle hafva i afsigt hertigens skiljande från regeringen och rådsvärdighetens återställande m. m., hvilken af policemästaren och lagmannen Liljesparre blef uptäckt och gaf anledning till dess bibehållande.

Öfverståthållaren baron Armfeldt erhölt först sex års permission för att vid varma baden sköta sin hälsa, men skildes sedermera aldeles från ämbetet och blef minister uti Italien i Wrangells ställe, som hemkallades, och contreammiralen Modée befordrades till öfverståthållare.

Presidenten grefve Munck stadnade såsom förfalskare för några och 90,000 R:dr fahnehjelmar och utaf föresatte tvänne vilkor att antingen undergå ransakning och dom eller ock, jemte ersättning och nedläggande af alla ämbeten, värdigheter och decorationer, qvittera riket, valde det sednare och under namn af Brinckenberg begaf sig till Hamburg. Rätta sammanhanget af denna händelse är för det närvarande svårt att utfinna. Att med en del värkeligen påstå honom hafva varit förfalskare, tyckes icke kunna förenas med denne herrens kända förmögenhet af på Hamburger banqve stående betydande capitaler, förutan dess andel uti det nyligen inkjöpta Jockis godset, som förutsätter, att han i fäderneslandet ämnade blifva bofast, mot hvilket allt 5 à 6 tunnor guld i Finland utspridde och uti salt jemte andra landets producter engagerade fahnehjelmar icke kunde blifva objet för att göra sig till skälm; och hvarför-

utan med säkerhet vill påstås, att alla vid denna förfalskning nyttjade värktyg af stampar och prässar med mera, förvarades uti sitt egit rum på Haga. Utaf hvilken anledning andre åter förmäla att, då k[onungen] i början af året 1790 var i behof af medel till stora flåttans utredande i Carlscrona, skall grefve Munck gått i betydande förskåtter. Enär dess förskåtter återfordrades, har k[onungen] mundteligen gifvit anvisning på tillvärkning af fahnehjelmar, hvilken han antagit såsom bättre något än intet. Sedermera skall han flere gånger anhållit om decharge och jemväl sluteligen memorialiter, men hvarå ej något svar följt, utan tiden utdrogs till dess den olyckeliga momangen för k[onungen] inföll. Hertigen var icke vänn till Muncken, i afseende på ett och annat, som vid utredningen af flåttan passeradt. Muncken drog icke eller jemt med Armfeldt, och sådant allt vållade, att han under konungens hela sjukdomstid till hans person icke kunde vinna något tillträde. Hans memorial blef således obesvaradt, men af k[onungen] lämnat till hertigen och, som berättas, med tillsägelse att han däraf kunde göra hvad usage han behagade. Det blef, som åfvan sades, att grefve Munck nödgades eclipsera och hans lösa ägendom jemte någon del af Jockis strögods användes till de falska fahnehjelmarnes inlösande. Äger detta grund, så utgjör det icke något särdeles vackert drag uti den afledne konungens caractere.*)

Uti grefve Muncks ställe blef öfverkammarherren baron Gustaf Reuterholm president uti kongl. kammarrevision. Han hade såsom kammarherre hos drottningen och ibland oppositionen vid 1789 års riksdag utaf afledne konungen blifvit befald att resa och uppehöll sig i Rom, hvarifrån han af hertigen straxt efter konungens död hemkallad, befordrades till öfverkammarherre hos änkedrottningen och därifrån till president. Efter honom blef baron Stierneld,

---

*) Under sin landsförvisning skall han uti skrifvelse till regeringen gjort en uptäckt, som man icke var så särdeles mån om att veta, och som säges så när hade kåstat honom lifvet genom anläggningar gemensamma från svenska och danska håfven.

Förf. not.

äfven af 1789 års opposition och då afsänd till Warberg, fast genast återkallad, öfverkammarherre.

Presidenten grefve Ruth flyttades till generalgouverneur i Pommern. General Klingsporre bibehölls väl ännu vid chefskapet i Finland, men förmodades succedera grefve Horn, farbroder till den olyckelige grefven af samma namn, uti presidentsämbetet uti krigscollegio, hvarifrån han erhöll afsked. Generalen vid ett af skånska regimenterne Toll undfick ministercommissionen i Warschau.

Grefve Ehrensvärd, som efter det olyckeliga Svensksundska slaget 1789 missnögd lämnade tjänsten och befälet öfver lilla flåttan, återkallades, och uti hans person uplifvades det förra generalammirals ämbetet med presidents rang och befäl öfver så väl stora som lille flåttorna, och tycktes som ammiralitetet nu torde återvinna, hvad det på någon tid blifvit eftersatt.

Alla sjödetaillen rörande och till k[onungen] inkommande måhl skulle efter förra vanligheten bestridas af krigsexpedition, hvarigenom sjöministern statssecreteraren och öfversten Cronstedt trappade tillbaka till sin förra post. Tråssministern, statssecreteraren och landshöfdingen von Willebrand hade redan förut blifvit antydd begifva sig till sitt lähn. Nu kom touren äfven till andeliga ministern, statssecreteraren och biskopen Wallquist, som uppå erhållen vink nedlade sitt ämbete och hvilken åtfölgde ledamoten i beredningen öfver prästebefordringarne probsten Nordin, som antyddes ofördröjeligen afgå till sin församling. Biskopen Wallquists ställe remplacerades väl utaf kyrkjoherden doctor Petrejus, men som hela denna prästerliga expedition ansågs för mindre nödig och nyttig, hvaruti äfven Wallquist sjelf instämde, samt genom inrikes civilexpedition kunde bestridas, åtminstone icke uti annat fall borde bibehållas, än såvida prästerne densamma sjelfve ville aflöna, emedan den hittills fallit Lappmarks ecclesiastiqvefonden till last, så blefvo de däröfver stiftsvis hörde. Och ehuru denna expedition tyckes böra anses för en dem genom Säkerhets acten tillkommen dyrbar jouvel, så, utom allmänt missnöjda, voro de likväl icke alle ense om dess bibehållande. Borgå, Hernösand och Wisby voro de enda, som

önskade expeditionens fortfarande emot erbjuden proportionerad afgift till dess aflönande, hvaremot alla de öfriga stiften öfverlämnade det till regentens egit nådiga godtfinnande. Om hvilket allt kan ses det den 17:de januarii följande år till samtelige domkapitlen aflåtne konungens bref. Korteligen, utaf alla den aflidne konungens ministrar blefvo icke många öfrige.

Uti konungens högsta domstol föregick äfven någon förändring. Ledamoten, justitiæcancellairen, revisionssecreteraren och lagmannen af Låstbom skildes därifrån och förordnades till landshöfdinge i Heinola, hvarifrån baron Ramsay dimitterades med 1,000 R:drs pension och survivance på först ledigt blifvande lähn. Till justitiæcancellair och revisionssecreterare förordnades i stället assessoren i Wasa håfrätt Jöran Wilh. Lode. Han var af 1789 års opposition, då han af k[onungen] antyddes att lämna riksdagen och pålagd att afresa till Wasa för att därstädes bestrida sitt ämbete. Icke långt efteråt förnamm man, att den förre var ständ under den sednares tilltal, för det han uti befordringsvägen begått en och annan synd uppå sin afledne konungs räkning.

Ifrån riksärendernes allmänna beredning flyttades statssecreteraren Schröderheim till landshöfdinge i Upsala, sedan Ehrenbill förut blifvit president i kongl. statscontoiret. Uti Schröderheims ställe intogs statscommissarien Lagerheim.*) Lagmannen och underståthållaren Ahlman blef vice president i Wasa håfrätt och i hans ställe intogs håfrättsrådet Rosbeck.**) Lagmannen Håkansson — — — — —***)

Lagmannen och policemästaren Liljesparre, som förstått svänga kappan efter vädret, blef såsom underståthållare ännu och tills vidare bibehållen samt sonen efter honom policemästare.

---

*) Schröderheim efterträddes af revisionssekreteraren Rosenblad.

**) Ahlman efterträddes som underståthållare af polismästaren Liljensparre.

***) Här har förf. öfverkorsat de följande orden: „befordrades till landshöfdinge på Gottland". Också nödgades lagman Håkanson först återtaga sin borgmästaresyssla i Karlskrona, men vardt sedan landshöfding i Blekinge. Utg. anm.

Hit hörer äfven att majoren vid ryska gardet Sprengtporten, son af den för mot fäderneslandet förd afvog sköld dömde svenske öfversten Sprengtporten, blef capitein i armeen och konungens stabsadjutant. Den på hans fader besoldade spionen och af framledne k[onungen] mycket nyttjade ambassadesecreteraren Ehrenström skilgdes ifrån dess tjenst i cancelliet. De till Barthelemy förviste öfverstarne Montgommery och Leyonstedt lämnades tillstånd att vistas ehvaräst de hälst åstundade, dock icke innom Sveriges gräntser, hvaremot den i Sparriske affairen olyckelig blefne capitein Ehrenhoff, hvarom ses här frammanföre, erhöll tillstånd att komma in uti riket.

Det vore för vidlyftigt att uprepa alla föränderligheter, men hvad anfördt är kan gjöra tillfyllest för att visa, hvad olika principer som följdes vid detailler och sysslor nu och förut, och hvarföre man jemväl trodde, att någon större förändring i det hela torde förestå. Men ehuru man redan uti åtskilliga delar afvikit ifrån den afledne konungens testamente, så var man dock af den tankan, att ännu icke så snart någon riksdag kunde infalla, emedan det fordrades tid och preparatorier för att upgräfva allt, hvad som skulle kunna sägas på den aflednes räkning.

Emedlertid sagtade sig sorgen ansenligen och man befarade, att minnet skulle blifva ganska kort, så framt icke den afledne uti krigsgärden och riksgäldssedlarne beredt sig minnesstoder, om icke så ärofulla, dock så mycket varaktigare.

Under denna politiska förmörkelse tycktes liksom franska uplysningen äfven här i riket skulle vilja sprida synvilla. Allmänheten började anse håfvets omväxlade favoriter, hvilka hvar i sin tour enväldigt regerade, med samma ögon som sine förre aristocrater. Man inrättade jacobinerklubbar och prädikade om meniskjans rättigheter. Och på sådan grund tycktes den ringare adelen och smärre presterskapet vilja räcka hvarannan handen och med renunciation af privilegier, hvilka de i skuggan af favoriterne knapt kände, mindre nyttjade, söka förening med de öfrige stånden, då vid en sådan ställning man förmodade att under en Duc d'Égalité, så här som i Frankrike, framdeles kunna utbjuda

thronen åt den, som lämnade bästa vilkoren, m. m. Jag lämnar dessa mer än halfva uttryck; de föreställa i det hela en framtid, hvaröfver alla fäderneslandets äkta vänner hjerteligen bekymras.

Konungens födelsedag den 1:sta november gjordes märkvärdig genom ett allmänt pardons-placat för alla dem, som förbrutit sig mot författningarne om olåflig bränvinstillvärkning och i synnerhet förordningen af den 20:de december 1787. De till fästningsarbete dömde ställdes på fri fot, jemte det alla under ransakning och afgjörande varande dylika mål borde nedläggas. Ett placat, som i det närmaste utreder och till minnes förer det tyranni, en despotisk magt framfaren tid utöfvat öfver undersåtares rättigheter, välfärd och ägendom.

Genom särskildt förordnande förklarade jemväl konungen för sig och den kongl. famillen vilja erlägga samma skjutslega af 8 skilling milen, som i allmänhet brukelig är, ehuru allmogen vid 1789 års riksdag erbjudit sig mot 4 skilling all dylik skjuts utgjöra. Och som k[onungen] vore sinnad att under sina resor gifva efterdöme af ett fogeligit och varsamt färdande, så blefvo alla så i kronans som egna ärender resande förmanade att därefter sig äfven rätta. Man har således anledning att förmoda, det denne konung icke lärer ämna spilla mycken tid och kåstnad på landsvägen, icke eller upvagta vid alla europeiska håf, och då det sker, hans körande icke må komma att likna Jehu Nimsi sons.

Äfven ock till fullföljande af sin afl[idne] herr faders vilja och afsigt med stiftande af en cadetteschola för frälse och ofrälse ungdom, till hvilken inrättning Carlbergs lustslott blifvit anslagit, installerades nu därstädes både befälhafvare, lärare och lärlingar, hvilkas antal till en början, konungens pager inberäknade, utsattes till 50. Till gouverneur utnämndes generalmajoren herr Petter Bernhard Piper. En herre, som förut vid finska generalkrigscommissariatet, ådagalagt mycken nit och sparsamhet, hvarvid, om han under påstående krig fått fortfara, flere tunnor guld torde blifvit besparde, som under en annan efter honom antagen förvaltning kanske gådt förlorade.

Innan året slutas, kan anmärkas att i början af martii

månad lades genom vådeld uti Göteborg flere hundrade gårdar i aska. De lidande blefvo understödde med ett sammanskått från städerne med flere af omkring 7,000 R:dr, hvaraf Gefle utaf sin riksdagsvinst ensamt tillskjöt 1,000 R:dr. Huddviksvalds stad, hvaraf 87 gårdar in aprillis af samma ordsak ödelades och hvarigenom 119 hushåll blefvo husville, rönte äfven medborgares gifmildhet, dock efter sin storlek i mindre mån.

Ehuru man i anseende till det af Algier förklarade kriget vid seglationens början in aprillis var nödsakad, i afseende på salt och medelländska varor, uphäfva productplacatet och lämna utlänningar svänsk skeppsfrihet, så blef dock genom den i julii månad slutna freden alltsammans återigen satt i sitt förra skick.

En i majii månad ifrån Finland till Sverige afgången påst förolyckades på hafvet, utan att någon underrättelse inlupit hvarken om folk eller väska. På en tid, då man blifvit van vid bedrägerier ifrån thronen till tiggaren, gjorde man vid detta tillfället, i anseende till starka remisser af fahnehjelmar, åtskilliga suppositioner, hvaraf dock ej något sig sedermera finnes hafva besannat.*)

Det åt året infallande jubelår ville man utmärka med en ny psalmbok, hvarom Upsala consistorium omsorgen blifvit updragen, äfvensom åtskilliga förbättringar uti kyrkohandboken till upgift öfverlämnade åt Stockholms stads consistorium.

Krigsbefälet, som icke varit samladt sedan 1778 års riksdag, sammankallades mot slutet af året för att öfverlägga rörande deras cassa, med mera. Under mångfaldiga nådebetygelser blefvo de både emottagne och hemförlofvade.

Från Danmark skall invite blifvit gjord till ingående af någon inbördes förbindelse mot ryska håfvets vidt utseende afsigter, men om därmed något kommit i stånd utvisar tiden.

Sidst hörer det väl icke till mitt ämne att omröra ut-

---

*) Ett år efteråt upgafs dock förlusten uti utfärdad publication vara: riksgälds 1,000, kongl. utredningscommiss[ionens] obligationer 21,335 och fahnehjelmar 65: 16, summa R:dr 22,400: 16.

Förf. not.

rikes affairer, men i anseende till den nära del vår aflidne konung tog uti franska konungafamillens svåra belägenhet, hvilken han med härsmagt åtagit sig att förmildra, kan icke obemält lämnas, att fransoserne nu mera hos sig afskaffat konungavärdigheten och håller konungafamillen innesluten för att undergå ransakning och dom. Likaledes äro de i beråd att afskaffa prästerskapet, fulleligen öfvertygade att, då de gjort sig af med konungar och präster, de då äfven blifvit qvitte sitt hufvudsakeligaste onda. — Sådant allt har inträffadt, under det österrikiska, preutsiska, Kur-Maintz, cölniska, hessiska, sardiniska och emigranternas armeer infallit öfver gräntsorne, men hvilka de, afsmultna genom köld, hunger och sjukdomar i god tid nödgats öfvergifva. Dömme nu hvar och en, om svenska armeen ditförd kunnat vänta sig bättre öde, och lärer därföre vederbörande ansett för en nödvändighet att härstädes skynda med dom utan ransakning.

Ryska rörelserna till franska håfvets hjelp hafva icke eller varit värkeliga, utan endast stått på papperet, och man igenkänner därutinnan, uti ett motvändt förhållande i anseende till Polen och Sverige, ryska håfvets djupa politiqve. Det återställer Polen sin gamla aristocratiska constitution för att bibehållas uti sin gamla vanmagt. Åt Sverige skänkes en ny despotisk form för att genom en obetänksam krigisk styrsel kunna ledas in uti ett nytt förderf. — Utaf grannar, hvaräst aristocratien söndersliter den ena och despotismen vanmägtar och afmattar den andra, har man icke gjerna något att befara. En säkerhet, som den sundare statskonsten alltid har för ögnamärke.

1793.

I början af året blef kunnigt, det hertiginnan åter varit utsatt för en fausse couche, hvilket mycket oroat hertigen och äfven varit en ordsak till dess omtalta opasslighet. Hvar och en må härvid göra de betraktelser han behagar.

Redan vid förledit års slut hade en probst från Lindkiöpings stift, benämnd Widén åtagit sig den fåfänga mödan att uti ett anonymt bref till hertigen regenten varna honom för åtskilliga förmenta misstag uti regeringen och till ett bättre förhållande meddela råd m. m. Han blef nu yppad

och ställd under tilltal. Jag vet ej, om någon autor kunnat ådagalägga mera grofhet, dumhet och arghet än denne: han föreviter hertigen de ändringar han gjort uti sal. konungens så visligen träffade författningar. Oskickelig att tänka bättre, har han — hertigen — därigenom icke kunnat undgå misstanka att hafva deltagit uti hans undanröd-jande, som styrkes af en præsumerad föresatts, att antingen utur vägen bringa den unga konungen eller ock förklara honom för batard. Omgifven och insöfd af adel, har hertigen icke annat kunnat än aggreera sådana ohyggeligheter, hvilka genom adelens egit bearbetande likväl skulle utslå till hertigens största förderf. De voro de största skälmar, och utan att all adel blifver utrotad står ej någon enighet i riket att förvänta. Den afl[idne] konungens favoriter borde återkallas och hertigen kasta sig i armarne på redelige ofrälsemänn. Präste-expedition sättes i sitt förra skick, men vården däraf icke updragas någon biskop eller capitelsmann, ej eller någon af Stockholms prästerskap, hvaribland doctor Murray vore den afledne konungens störste försmädare, utan därtill tagas en välmenande och redelig landtpräst. För alla dessa småsaker dömde kongl. Svea håfrätt honom att göra afbön och mista lif, hvarifrån han dock af hertigen förskontes och i det stället blef ålagd landsflygtighet. Innan afresan skall han begärt och hos hertigen erhållit enskildt företräde, som varat i trenne timmars tid, därvid sagt sig vara förledd af sin styresmann Wallquist, och efter flere gjorde uptäckter erhållit en gulldosa och därmed blifvit förpassad.

Åtskilliga utbrott af jacobiniska principer förmärktes i hufvudstaden tillskapade, som man trodde, utaf de förra royalisterne, hvilka för att göra hertigens regering förhatelig, nu ville försätta riket uti en annan ytterlighet och förvandla despotismen till en fransysk democratisme, hvaruti de utaf ryska ministern säges hafva blifvit understödde.

Uti dylik smak hade en denna tiden mycket bekant autor, benämnd Thorild, juris candidat och extraordinarius uti kongl. Svea hofrätt i slutet af förra året på trycket utgifvit en skrift, kallad *Allmänna förståndets frihet till Konungen och Folcket 1786, tryckt 1792,* för hvilken han blef

inmanad i arrest och actionerad, då han af pöbeln beledsagades under utrop af: lefve nationen, friheten och Thorild! Han dömdes till fyra års landsflygt, och regeringen blef föranlåten att återkalla den frigifna skrif- och tryckfriheten.*)

En annan gång behagade herrarne af parterren på theatren uti hertigens närvaro anställa buller och stoj. Hertigen visade sig då i ändamål att vinna tystnad, de lyftade icke på hattarne, men blefvo därtill befalte, som åtlyddes på sådant sätt, att de i stället satte den röda frihetsmössan på hufvuden.

Ett in januarii upkommit slagsmål emellan en capitein vid nya gardet de Frese och tvänne fabriqueurer, hvarvid soldater gjort handräckning och fabriqueurerne blifvit sårade, gaf anledning till pöbelens skockande omkring poliskammaren till flere tusende, hvilka garnisonen förgäfves bjödo till att skingra, innan Fresen arresterades, då de tranquilliserade sig. Fresen skall sedermera blifvit skild från hufvudstaden och omsider placerad vid Carelske jägarena.

Missnögde ej allenast med police-directionen i Stockholm, utan ock med några herrar, som omgåfvo hertigens person, sammanskåckade sig pöbelen vid ett annat tillfälle uppå slottsborggården till ett antal af circa 1,500 mann och skred äfven till den förmätenhet att låssa skått på militairen, som var befald att skingra dem. Följden däraf blef den, att underståthållaren Liljensparre fredeligen fick afresa till Pommern och sonen policemästaren befordrades till assessor i kongl. Svea håfrätt, hvilkas ställen vid policen remplacerades af revisionssecreteraren Nibelius och håfrätts vice advocatfiskalen Norlin. Efter dessa anstalter tycktes för denna gången lugnet vara återstält.

Man behöfver ej långt efterleta ordsakerna till en sådan pöbelens lättsinnighet, enär man eftersinnar, huru den

*) Hufvudsakeliga innehållet af åfvannämnde skrift yrkar annars en oinskränkt skrif- och tryckfrihet både in theologicis och politicis, samt föreslår åtskilliga reformer i anseende till konungamagten, hvilka för det närvarande kunna vara att önska, men för att erhålla lämnas åt framtiden.

Förf. not.

framfarna regeringen vid flere tillfällen till sina afsigters befrämjande behagade, om icke nyttja den, dock med dess biträde hota och det i synnerhet vid riksdagar, för att egenteligen hålla adelen i önskad ordning. Hade herren länge fått lefva, så torde den nog betalt sin läromästare.

Uti in februarii utfärdad förordning uplifvades alla för detta utgångna religionsplacater, hvarjemte skådespels anställande på sön- och högtidsdagar instältes så väl i residencet som öfver hela riket. En ogudaktighet, hvaraf den förra regeringen gjort sig utmärkt.

Jubelfästen celebrerades den 7:de, 8:de och 9:de martii utöfver hela riket och uti Upsala, enligit de på trycket utkomna ceremonieller, hvarvid afgjordes, att bibelen, catechesen, handboken och psalmboken skulle, efter faststälde grunder till nästa riksdag utarbetade, då till antagande föreläggas riksens ständer. Till granskning af prästerskapets öfriga vid detta tillfälle anmälde desiderier förordnades längre fram på året en comitté af ledamöter, tagne af biskopar och ståndets medlemmar öfver hela riket. Och utnämndes för öfrigit utaf konungen doctores theologiæ 27 till antalet.

För att upgifva förslager till förbättring af så väl allmän som enskild hushållning, som ock till utarbetande af någon tjenlig författning mot yppighet och öfverflöd, förordnades tvänne särskildte committéer. Utaf den förres gjöromål har man ännu icke något försport och utaf den sednare ej vidare än att allmogen uti pålysta socknestämmor blefvo anmante att för sig och sina qvinnfolk sjelf reglera klädedrägten och inskränka sidentygs bruk. De funnos icke eller därutinnan ovillige, men väntade förelysande exempel utaf de förnämare och rikare. Det lärer ej gå an att börja på den sämsta classen utaf nation och köpmannaintresset tillåter det ej med den bättre delen. Saken torde således blifva sådan som den är, och man får anse hvad som tillgjöres endast såsom framkastade profbitar.

Vid afresan från riksdagen i Gefle förledit år hade den afledne k[onungen] öfverlämnadt den därstädes med mycken kåstnad upförde rikssalen till magistratens och borgerskapets gemensamma vård för att mot tidens våld förvara

ett samlingsrumm, där Sveriges store monarch om rikets väl med trogne undersåtare i en förundransvärd enighet rådslagit. Nu mera in martii månad detta år kom af nuvarande regering under öfvervägande, om icke detta hus till nytta för kongl. Maj:t och kronan kunde användas, om den blefve nedtagen och till Stockholm afförd, men hvaröfver regeringen likväl aktade nödigt, i anseende till hvad åfvan förmäles, förut höra borgerskapet, hälst vården och underhållet förmodades för dem i en framtid blifva kåstsamt och betungande, hvarifrån att blifva befriade lättast kunde ske, då huset till konungens nådiga disposition afstodes. Uti underdånigt svar anhöll borgerskapet, att rikssalen måtte få stå qvar. De ville ej undandraga sig vidmagthållningen, om det ock kåstade sista styfvern. Hvilket, så vida det instämde med den föreskrift, den store regenten lämnat sitt trogna borgerskap, de förmodade dess herr son icke torde dem vägra eller förmena.

Utaf det 1791 den 9:de october uppå Drottningeholm emellan Ryssland och Sverige tecknade förenings- och vänskapsförbund och dess 19:de artickel rörande gräntsereglerirgen har, förutan det att ryssarne befäst åtskillige holmar i Saimen och förbättradt redoutterne längs utmed gräntsen och vi åter på vår sida vid Willickala gjordt början till anläggning af försvarsvärk, ej något hörts utaf, men väl hade, i anseende till vägrade auxiliaire troupper och skepp, något fiendteligit snart kunnat utbrista. Ställningen skall varit nog brydsam under det den mot Frankrike destinerade ryska flåttan låg i Sundet och afvagtade utgången af negociationerne, hvilka till vår lycka så utslogo, att vi undveko auxiliairen samt utan deltagande i franska oroligheterna förblefvo vid neutraliteten, hvarjemte kejsarinnan skall förbjudit sin minister grefve Stackelberg att på något sätt blanda sig uti våra inhämska affairer. Han blef ock icke långt därefter rappellerad.

Till betäckande af vår handel utrustades sedermera en observationsesqvadre under contreammiralen grefve Clæs Wachtmeisters befäl af 12 linieskepp och 3 fregatter. Vid hvilket tillfälle den olyckan hände, att linieskeppet Dygden om 63 canoner, liggande på Carlscrona yttre redd, mäst

segelfärdigt, förmedelst beckkokeri om bord antändes och sprang i luften, hvarvid 40 man omkommo. Skadan räknas till 15 tunnor guld.

Med början af maji månad gjordes ombyte af ledamöter så väl i riksärendernes allmänna beredning som i högsta domstolen. De tillträdande merendels af annan ull än de afträdande och såsom något märkvärdigt sades deras tjenstetid ej skola räcka längre än till samma tid nästa år. Man ville däraf sluta, att tilläfventyrs några större planer till den tiden skulle hinna vinna mognad. Andre tyckte åter, att man i det möjeligaste längsta borde draga nytta af Säkerhets acten, hvarefter det först blefve tid att göra vändning, återkalla personliga och ämbetsmanna säkerheten och på sådant sätt vinna stadga för alla hittills gjorda ombyten. Sådant med mera föranlät regeringen att genom allmän kundgjörelse underrätta nationen, det man var försäkrad om freden och att genom god hushållning statsvärket kunde bära sig, samt att icke någon sådan omständighet kunde infalla, som skulle kunna förmå regenten att genom riksens ständers sammankallande afvika ifrån den afledne konungens testamente m. m.

Med statsvärket stod dock icke så särdeles väl till. Man hade uti Gefle afslutat det ganska hastigt och således icke eller så väl. Åtskilliga brister yppades, till stoppande hvaraf man vidtog alla möjeliga utvägar. Ibland annat eftersinnades, att $^3/_{16}$ af rikets hemmantal icke deltagit uti bränvinsarrendet samt således voro alldeles fria från hvad de öfrige till staten contribuerade, då de likväl supo och torde hända äfvenväl brände lika så väl som de öfrige. Prästerne anmodades därföre genom circulaire till domcapitlen i början af året att såsom en religionspligt bibringa sina åhörare nödvändigheten och skyldigheten, icke att supa, men väl att betala. I anledning hvaraf konungens befallningshafvande sedermera mot slutet af året instämde uti lika föreställning och antecknade dem, som för de återstående fyra åren uti arrendet ville deltaga. Man anmärkte nu, att samma folk, som för sex år sedan ansågo bränvinsfrågan för rikets rätt så kränkande, nu voro af den tankan, att man af kärlek till regenten borde utur akt låta rättig-

heter och man trodde, åtminstone hotade, att de, som än vidare vägrade att deltaga uti arrendet, därtill skulle blifva befalte. I sådan händelse arbetar despotismen sig vackert upp. Den sednare gör hvad den förre icke vågade.

Vid det tillfället man var sysslosatt att utreda sterbhuset efter den afledne konungen stadnade generalgouverneuren grefve Ruth, i afseende på sin financeförvaltning, för en gravation af 15 tunnor gull, hvaraf han godvilligt åtagit sig att ersätta 10. Hans svärmoders fru Wahrendorffs farhåga, som då financestyrelsen updrogs hennes man och måg, ifrån den förre ville söka boskilnad, tyckes icke hafva varit så ogrundad.*)

För detta öfverståthållaren m. m. baron Armfeldt, som i början af året äfven blef dimitterad ifrån sina militairiska ämbeten, skall man äfven för ett och annat hafva graveradt, hvarföre man till en del ville hålla sig till hans fader generalen m. m. Armfeldt. Öfverståthållaren skall äfven varit nödsakad att till creditorers förnöjande afstå sin betydande förmögenhet, hvarvid dock icke skall blifvit något särdeles öfverskått. Vid sin afresa förledne året lämnade han efter sig uti välsignat tillstånd en fröken grefvinna Rudenskiöld, hvilken sedermera deltog uti de obehageliga händelser, hvilka i början af nästa år skola omförmälas.

Uti julii månad anträdde den unge konungen sin eriksgaturesa till Skåne och rikets södra provincier, men förut blefvo presidenten Reuterholm med flere för hans skull försatte uti lika värdighet med för detta riksens råd, jemte det Reuterholm och presidenten Kurck förklarades för Rikets herrar och togo säte uti regeringen under konungens bortovaro. Vid återkomsten till residencet afsades alla erbudne festiviteter och fordom brukelige lustbarheter.

Under konungens vistande i Carlscrona gjordes en stor confiskation af lurendrejade specerier och sidentyger, hvilka till ett värde af öfver 3 tunnor gull på ett kronofartyg afsändes till Stockholm.

Landshöfdingen i Heinola af Låstbom, som uppå afledne k[onungens] befallning under kriget skildt en påstcom-

---

*) Härom ses 1796. Förf. not.

missarius på Wermelandska gräntsen ifrån sin syssla och uti hans ställe, som säges, befordrat en sin slägtinge, kunde nu mera icke upte sin afledne herres åberopade ordres och måste utaf sådan anledning quittera tjensten, som åter remplacerades af baron Ramsay.

Den af sal. k[onungen] vid 1789 års riksdag utan ransakning och dom till Kalmare fästning försände öfversten Lorentz Petter Almfeldt, som en tid bortåt så godt som saknades uti publiqven, blef nu synlig och förordnad till ledamot uti committeen öfver magasinsinrättningarne och kronobrännerierne i riket.

Jag torde nu få sluta detta år med några korta anmärkningar i anseende till hvad utom rikes passeradt. Frankrike började året med att halshugga sin konung och slutade det på samma sätt med sin drottning. Tyranniet uti pöbelens händer är långt farligare än uti despotens. Despoten hade med en kula för hufvudet längesedan kunnat sluta sin role, då halfva Europas sammansatta krigshärar nu snart på fembte året icke kunnat förmå franska pöbelen till natur och menskligbet. Lyckelige vi, som undveko deltagande, och blifve Frankrike en spegel både för öfverhet och undersåtare. — Pohlen får man åter åskåda ifrån en annan synepunct. Uppå sjelfsvåldets ruiner hafva tilltagsne grannar så styckadt det, att det snart torde försvinna från den europæiska taflan, hälst man äfven förvandladt den lilla återstående delen till ett ryskt bihang. De jämra sig och vädja till efterkommande, man beklagar dem och det är alt hvad vid Europas nuvarande ställning kan åtgjöras. Hade franska konungahuset nyttjat sin magt med foglighet och polackarne sin frihet med måttelighet, så hade de varit lyckeliga sjelfva och såsom motvigter äfven kunnat tjena andra. Nu vet man ej hvad gång det politiska urvärket kan taga. — Ryska flottan, som förmentes vara utrustad mot fransoserne, gjorde allenast någon kort kryssning uti Nordsjön och återkom i god tid till hamnarne Revel och Cronstadt. Det är svårt att determinera ändamålet af denna expedition, om den icke ämnade sig åt Medelhafvet. Att på Sverige och Danmark hafva vakande öga tyckes vara onödigt, ty därifrån var visserligen icke något att befara.

1794.

Mot slutet af förledit år eller in decembris yppades åtskilliga stämplingar emot rikets lugn och säkerhet, så väl som emot regenten och dess styrelse, hvilket föranledde, uppå regentens reqvisition, till åtskilliga personers häktande och med undersökning, hvaraf till en början policen sysslosattes, men in januarii detta år öfverlämnades till kongl. Svea hofrätts immediate uptagan och afgjörande. — Hufvudacteurerne voro herr baron, öfverståthållaren m. m. Armfeldt, håffröken hos hennes kongl. höghet printsessan, grefvinnan Magdalena Rudensköld och kongl. secreteraren Ehrenström, med dem flere mer och mindre invecklade, hvaraf dock öfverstelieutenanten Sandels, tygmästaren Ehrenström och majoren Holthusen redan förut vid policen blifvit frikände. Utaf hvad här frammanföre finnes anfördt inhämtas, huru efter k[onung] Gustafs död hela administration af regeringen ombyttes. Den afledne konungens tillgifne under namn af royalister, en branche af de gamla Hattarne, stängdes, emot testamentets lydelse, därifrån; och regentens folk, en lämning af de gamle Mössorne under namn af patrioter, beskylde till och med för jacobinism remplacerade de förres ställen. Det var naturligitvis nog hårdsmält för baron Armfeldt att fördraga, som då han förut var van att styra både konung och land, nu måste åtnöja sig med en liten obetydelig ministerdetaille hos italienska staterne. För att därföre åter arbeta sig och sina anhängare upp, var han betänkt på åtskillige utvägar, såsom åstadkommande af inrikes missnöje, den unga konungens opposition emot sin farbroder regenten, anticipation af dess myndighetsår, understödd af en rysk flåtta på högden af Stockholm, hvilka operationer skulle underlättas medelst högst 12 à 13 personers undanrödjande, med mera.

Grefvinnan Rudensköld, sedan den afledne konungen hindrat en dygdig förening emellan henne och baron Armfeldt, som på befallning måste gifta sig med en grefvinna De la Gardie, förvandlade sin förlust till en brotslig kärlek, yttrad uti en med Armfeldt ganska oanständig sammanlefnad. Således honom förbunden både till kropp och själ, skulle hon af den unga konungen, efter gifvet formulair,

utvärka ett handbref till ryska kejsarinnan, hvarmedelst Armfeldt blefve autoriserad att i sådan väg, med konungens höga nöje, utvärka erforderligit biträde. Hvarförutan hon erhöll åtskilliga commissioner, såsom brefs framskaffande till Dalarne med mera dylikt, som intet var i särdeles relation med hennes kön.

Secreteraren Ehrenström, efter min tanka den slugaste och försigtigaste af dessa conspirateurer, i fall han fått vara sig sjelf lämnad, hade fått befrämjandet af inrikes missnöjet uppå sin detaille, afstyrkte väl ständigt utrikes influence uti inrikes affairer, men fant sig dock sluteligen öfvertygad, att alla vägar skulle leda till Rom.

Till alt detta hade man i första början allenast en och annan svag anledning, hämtad utur några med utrikes påsten till vederbörande ifrån Armfeldt ankomne och anhållne bref, hvarföre med undersökningen drogs ut på tiden och man befarade stadna för reconvention, som de arresterade icke otydeligen började yrka. — Emedlertid hade man genom chefen öfver kongl. Maj:ts flotta uti Medelhafvet baron Palmqvist fogat anstalt om Armfeldts gripande uti Livorno, men som därmed ej var lyckeligare än att Armfeldt fick tillfälle att komma på flygten. Tillgången känner jag ej, men hans försummelse blef beifrad vid en generalkrigsrätt och säges hafva blifvit försonad med trenne månaders degradation.*)

Vid så fatta omständigheter och i martii månad förelades Armfeldt stämningstid af trenne månader, jemte det han vid alla europæiska håf reclamerades och på hans person utsattes en belöning af 4,000 R:dr. Hvad han uti utrikes tidningar låtit införa vederlades, och som neapolitanska håfvet i det längsta lämnade honom beskydd, så gaf sådant anledning till bitter klagan öfver sagde håf, som tillåtit sig brista uti aktning för hvad svenska håfvet begärt. Man beledsagade en sådan klagan med hot icke olikt en krigsdeclaration. Armfeldt skall sedermera därifrån tagit vägen genom österrikiska staterne och Polen till Ryssland,

---

*) Härmed kan jemföras de på trycket utkomne Piranesis bref. Förf. not.

hvaräst han hyses, uti hvad egard kan man ej så hastigt säga. Däröfver har man dock ej vågat klaga, än mindre hota, — hvilket äfven torde vara bäst.

Armfeldt var således till sin person undankommen, men lyckeligitvis hade hans portfeuille blifvit ertappad. Berättelserna*) om den därvid nyttjade omgång äro mångfaldiga, såsom ibland annat att man låtit förfärdiga en alldeles lika portfeuille med hans, upfylt densamma med gamla papper och genom kammartjenaren mot god betalning gjort utbyte. Därmed må vara huru det vill, så stämma dock alla underrättelser därutinnan öfverens, att hans oförsigtighet varit större än man utaf en hufvudmann för en conspiration haft fog att föreställa sig; och enär därtill kommer, att uti sagde portfeuille var innesluten hela hans in- och utrikes förda brottsliga correspondence, så blifver hans vårdslöshet mot sig sjelf och sina consorter så mycket oförlåteligare, som de jemte varningar flere gånger påmint honom om brefvens upbrännande, hvilken försigtighet de å sin sida altid iakttogo och hvarföre det i början var så svårt efter full bevisning.

Nu öfvertygade dem deras egna bref. Därmed ej nog; flere blefvo invecklade och fast ej dragne för domstolen, likväl genom lettres cachets skilde från sine ämbeten, till förtigande af alla de[m], som till sina tankesätt blefvo kände och uti svartboken anmärkte. Konungens gouverneur grefve Gyllenstolpe fants så djupt invecklad, att konungens förbön endast kunde rädda honom från rättvisans svärd, på hvilken grund han väl erhöll nåd, men förvistes håfvet till sin ägendom, hvaräst han dock icke får bivista större samqväm. Tills vidare åtog sig hertigen regenten det vigtiga kallet af gouverneurs ämbetet, hvilket för båda herrarne torde falla nog genant. Såsom vice biträder likväl en Mörner. Öfverste Aminoff, förut genom en lettre cachet skild från sitt innehafvande Björneborgs regimente, inmantes nu uti arrest. General Toll, svensk minister i Warschau, hade säkert förestått samma öde som Aminoff, så framt han icke i god tid

*) Vide Piranesis bref det följande året af trycket utkomna. Förf. not.

räddadt sig med flygten, som säges till Ryssland, hvaräst alla våra öfverlöpare af hvad tankesätt som hälst hafva sin fristad.*) Landshöfdingarne Schröderheim och Lagerbring skildes från sina ämbeten, såsom genom correspondencen graverade.**) Majoren vid Göta gardet De Peyron samt en major vid Savolaxske regimentet Brännström, för det den förra förtroligen med Armfeldt umgåts efter det hans förrädiska stämplingar uptäckte blifvit, och den sednare på flygten varit honom följaktig, blefvo utur rikets tjenst uteslutne.***) Lika öde hade capiteinen vid Blåa gardet Rehausen, förmodeligen på något sätt äfven inveckladt. Landshöfdingen i Vasa lähn Tandefelt förlorade ämbetet utan någon annan bekant ordsak än dess tillgifvenhet för sal. konungen och den förra administrationen, för hvilken man ville skylla honom hafva varit raporteur. Annars en förlust för riket af en kunnig och driftig ämbetsmann; men hvad är som icke måste gifva vika för persecution enligit konung Gustafs stadgade lyckeliga grundlag.†)

Stockholms magistrat jemte borgerskapets 50 äldste, vid alla ombyten tacksamt anförde af öfverståthållaren Modée, aflade hos regenten sin underdåniga tacksägelse för dess vård om rikets sjelfständighet, i afseende på uptäckten af det tillämnade förräderiet, äfvensom i samma afseende Ambrosianska låfsången afsöngs i alla församlingar utöfver hela riket.

Och som nu mera inte något hindrade högmålets afgjörande, i anseende till de uti sammangaddningen invecklade personer, ty anbefaltes in aprillis hofrätten därom skyndsammeligen draga försorg, emedan comparitionsterminen endast i anseende till Armfeldt borde afbidas. Hofrätten kom dock därmed icke till ändskap förr än i slutet af

*) Om honom nästa år. Förf. not.

**) Den förra dog följande året uti mycket elände. Om Lagerbring vide 1796. Förf. not.

***) Brännström har dock sedermera återkommit i rikets tjenst. Vide 1796. Förf. not.

†) [Tandefelt] blef 1799 om hösten förordnad att förestå Örebro lähn. Förf. not.

julii månad och i anseende till konungens och regentens till Dalarne anstälde eriksgata utföll först efter återkomsten därifrån högsta domstolens utslag den 22:dra september af innehåll, som korteligen följer*):

1:o. Armfeldt, dömd af håfrätten förlustig adelskap, ära och gods samt varda halshuggen, och så vida han icke kunnat ertappas, fridlös öfver alt Sveriges rike och landamären, som vid högsta domstolen på det sättet skärptes, att hans namn å skampåle borde anslås uti de större städer i Svea och Giöta riken, storfurstendömet Finland, hertigdömet Pommern, så ock uti staden Wismar på följande sätt: *Gustaf Mauritz sitt fäderneslands förrädare, fridlös öfver allt Sveriges rike med underliggande länder.* Emedan för nu och framtiden utaf regenten stadgades, att vid dylika tillfällen fadersnamnet må uteslutas och allenast dopnamnet nyttjas, på det en förrädares namn icke med någon annan redelig mans må bortblandas, och det utan åtskilnad af stånd.

2:o. Ehrenström, af håfrätten dömd förlustig ära, adeligit stånd och riddarevärdighet samt varda halshuggen och gods i löst och fast under kronan förfallit. Vid högsta domstolen tillagt, att han, ständ framför skampåle å Stockholms Packaretorg förut en timme borde skämmas och sedermera efter föregången beredelse det ålagda dödsstraffet undergå. Han utfördes ock sedermera uti sådant ändamål till Nytorget på Södermalm, men erhöll på afrättsplatsen regentens nåd och försändes på lifstid till Karlstens fästning**), utan att någonsin under något pardonsplacat blifva inbegripen.

3:o. Grefvinnan Rudensköld, af håfrätten dömd förlustig adeligit stånd samt mista lif, ära och gods samt varda

*) Jemför en utkommen skrift: Gustaf Mauritz sitt fäderneslands förrädare. Förf. not.

Denna smädeskrift är författad af kongl. sekreteraren C. F. Nordenskjöld och tryckt i Stockholm 1794. Jfr Ehrenström, Historiska anteckningar II: 315 och E. Tegnér, Gustaf Mauritz Armfelt II: 293. Utg. anm.

**) Är sedermera flyttad till Vaxholm och satt under sin faders bevakning. Förf. not.

halshuggen. Utaf regenten af gunst och nåd från dödsstraffet befriad, men i det stället ålagd att vid en skampåle å Riddareholmsplanen upställd en timme skämmas och sedermera till Stockholms spinnhus försändas, att där i sin lifstid i förvar hållas.

3:o. Aminoff, utaf håfrätten lämnad till framtiden, då brått hans kan uppenbart varda, men högsta domstolen ansett honom förvunnen att mista lif, ära och gods, hvarifrån regenten dock honom af nåd förskont och i det stället förordnat, det borde han till Karlstens fästning försändas, därstädes att uti hela sin lifstid under bevakning hållas.

5:o et 6:o. Kamereraren Mineur*) och källaremästaren Forster har håfrätten icke kunnat till något ansvar fälla, men regenten har ansett dem tills vidare böra under bevakning å Malmö fästning hållas.

7:o, 8:o et 9:o. Öfverstelieutenanten baron Lilje, neapolitanske handlanden Sources och handelsbokhållaren Signeul hafva utaf hofrätten blifvit saklöse och oskyldige förklarade, hvarvid det ock hos högsta domstolen förblifvit.

10:o. Vid statssecreteraren och öfverpåstdirekteuren Franc, som under sin portofrihet fortstält åtskilliga de bråttsliges bref utan att om deras innehåll hafva någon kundskap, har hofrätten icke kunnat handen lägga, så vida hans förbrytelse mera vore att anse som ett ämbetsfel än något deltagande uti deras uproriska anläggningar, hvarvid ock högsta domstolen låtit bero; men hertigen regenten fant för godt att skilja honom från öfverpåstdirecteursämbetet, dock med tillsägelse att, i anseende till flere hans uti rikets tjenst ådagalagda trogna tjenster, för hans bärgning under hans öfriga dagar vilja draga nådig försorg.

På sådant sätt blefvo conspiratörerne för denna gången afsnäste, önskandes om därmed vore för alltid bestält. Något djupsinnigt och väl uttänkt finnes icke uti deras plan. En ung omyndig prints skulle förledas att opponera sig mot sin förmyndares lagliga regering och understödja

*) Mineur hade varit kammartjänare hos Armfelt.
Utg. anm.

en förlupen missnögd undersåtes propositioner vid ett främmande håf. Det främmande håfvet skulle på så lösliga grunder utrusta en flotta. Ett håffruntimmer skulle sätta dalallmogen i rörelse. En mindre fördelaktigt känd mansperson skulle väcka allmänna missnöjet m. m. Hvad för scener, hämtade från theatern! Hvad för barnsliga suppositioner!

Förfarandet med fröken Rudensköld tyckte likväl många vara för hårt, i synnerhet hennes echafautering, hälst i afseende på skamm hennes i handlingarne intagne och utomdess särskilt tryckte kärleksbref kunna gjöra tillfyllest. Aminoffs bestraffning synes vilja utvisa mera particuliarité än rättvisa. Rubriqven af detta högmål, såsom stämplingar mot regeringssättet, tyckes icke eller vara särdeles lämpelig. Despotismen utgjör hufvudnerfv af regeringssättet och mera nitiske försvarare af despotism än Armfelt, Ehrenström och Aminoff lärer man fåfängt efterleta. Men hvad som egenteligen utgjör det förevarande så kallade högmålet, är frågan om förvaltningen af despotismen, antingen den bör tillhöra de kungliga eller hertigliga. Uti andra länder ombytas administrationer ganska hastigt och lätt, men man får ock medgifva, att man icke i likhet med en Armfelt därvid anlitar utländsk hjelp. För öfrigit kan man i anledning så häraf som de flere uplysningar, tryckte correspondencerne denna tiden tiden lämnat till allmänhetens kundskap, ställa sin upmärksamhet så väl på det framfarna som på det tillkommande.

I förra afseendet finner man icke otydeligit, huru sedan den afledne konungen för att ifrån sig leda ansvarigheten för flere begångne grofva lagbrott, hvilka likväl han sjelf och hans medhållare ansågo nödvändiga för att uprätthålla rikets sjelfständighet, fant utväg att 1789 genom biträde af rikets trenne ofrälse stånd under sådan pretext såsom despote tillvälla sig den fria svenska thronen, så kunde han nogsamt föreställa sig att, för att häfva en olagligen tillkommen constitution förr eller senare skulle gjöras flere försök; därföre och då han, efter ett onyttigt och emot rikets lagar entameradt och med föga framgång utfördt krig, icke kunde för riket utvärka någon annan eller fördelaktigare

fred, ansåg han likväl tillräckeligit att för sig och sitt värk uti Werelä 1790 betinga rysk garantie, hvarigenom han lät nationen genom sin blod och sin ägendom besegla sina bojor, hvilket är och förblifver det ohyggeligaste utaf alla hans gjerningar. Det drögde intet länge förr än herren sjelf föll ett offer för sitt brått, och som vid omtalte fred Armfelt såsom plenipotentiaire och Ehrenström såsom ambassadesecreterare voro medvärkande, så hade det nu dem träffade öde med rätta bordt dem då öfvergå, men hvad som är upskjutit finner man därföre icke vara förglömt.

Kastar man nu vidare en blick på det tillkommande, företer sig en töckna, som man med seende ögon icke förmår genomtränga. Man skulle tycka, att en innan kort myndig blifvande konung bör, då tiden infaller, följa sin faders grundsatser och hylla det folket, som för dem och konungamagten exponeradt sig. Hvad vore då nödigt att för tvänne återstående år gjöra menniskjor olyckeliga, hvilka vid en förändrad administration nödvändigt äska hämnd och som torde utfalla uti lika om icke drygare mått. Vi lämne därföre utredandet af detta trassel åt framtiden och vid förbigåendet endast omnämna, att, efter berättelse, man icke anser för omöjeligit, det kungliga linien ifrån regenten, förmedelst tillhjelp, med posteritet torde kunna blifva stadgad.

Så snart Armfelts dom blef kunnig uti Köpenhamn, återfordrades Elefant orden, jemte det hans namn utur riddareförteckningen blef utstrukit, hvilket uti allmänna tidningarne kundgjordes. Ifrån Petersburg har man i anseende till hans tvänne därifrån erhållna Andreæ och Alexander Neuski orden icke något dylikt förnummit. Han skall nu uppehålla sig på Kolka gods i Lifland, tillhörigt en Stenbock, hans grefvinnas morbror eller cousin.

Under det man i omförmälte måtto innom riket var sysslosatt, gjordes utifrån genom Ryssland flere kraftiga försök att förmå regenten afvika ifrån det uti fransyska oroligheterne vidtagna neutralitets systeme och enligit sal. konungens plan gjöra ett med de mot Frankrike coaliserade magter, men uträttade därmed ej något. Utan så vida engelsmannen på ett neutraliteten förolämpande sätt oroade

både danska och svänska handelsflaggan, träffades uti martii månad med Dannemark en convention till gemensamt värn och försvar, till följe hvaraf 8 linieskepp med 4 fregatter utaf hvardera kronan utrustades för att befreda handelen. Chefen för svänska flåttan var grefve Wachtmeister, och efter lottning commenderade danska ammiralen en chef de första månaderne och svenske ammiralen de sidsta.

Till denna utredning var ifrån rikets delabrerade statsvärk ej något tillskått att förvänta och att sammankalla ständerne var emot den afledne konungens testamente, ej att förtiga det äfventyr despotismen hade att befara utaf en samlad nation. Man föll därföre uppå det rådet att genom frivilliga sammanskått samla den därtill åtgående fond och hvarigenom man tillika utaf mängdens gifmildhet kunde sluta till förtroendet för administrationen. Ett hittills här uti riket aldeles nytt och ovanligit beskattningssätt, som ändteligen för första gången tämmeligen slog in och med någon tillhjelp af fransyska subsidier i det närmaste lärer hafva hållit statscassan skadeslös.

Följderna för riket voro emedlertid betydelige. Handelen blef befredad och drefs med mycken fördel på Frankrike, oantastad af engelska kapare, under åsynen af den ifrån Archangel i Skottland inlupne ryska flottillen. Härtill kommer den uti maji månad emot yppighet och öfverflöd utfärdade förordning, som förminskade importerne och uplifvade inrikes slögd med förökade exporter, genom hvilket alt handelsvågen kom uti det skick, att mot årets slut ifrån Frankrike mycket förmodeligen catholskt kyrksilfver kunde inskeppas och som förordsakade fällandet af agio emellan banco och riksgälds ifrån 30 till 15 procent. Finge man föreställa sig sådant alt utaf någon långvarighet, så torde en och annan refva uti vår gäldbundna finance kunna botas.

Smicker och beröm bortskämma gemenligen de bästa konungar. Regenten med nuvarande administration vare dock vår upriktigaste erkentsla berättigad för den fredeliga och hushållsaktiga systeme han följt. Utan fred och hushållning är för oss ingen hjelp.

Tacksägelseadresser så väl i afseende på hvad nyss

sades som ock för vården af rikets sjelfständighet medelst uptäckten och bestraffningen af förräderiet, hafva äfven blifvit aflämnade, dock icke såsom uti Gustafs tid. Han förstod kånsten att förmå barnen tacka och kyssa på riset antingen de förtjent stryk eller ej. Alla stånd förenade sig under ordförande af antingen landshöfdingen eller någon af adelen ifrån Stockholms lähn, Örebro, Westmanneland och Stora Kopparbergs lähnen. Från Lindkiöpings lähn voro väl deputerade af alla stånd, men ordet fördes endast å ofrälse ståndens vägnar af lectoren Sundevall, och öfversten baron Adelsvärd samt öfverstelieutenanten grefve Sparre, bland deputerade närvarande, bevittnade endast ceremonien. Biskopen Lindblom var ej eller denna gången så upmärksam af sin pligt som 1791. Ifrån Södermanland adel, borgare och bönder, men ingen präst. Från Upsala lähn adel, borgare och bönder, men för stiftet och academiæstaten särskilt. Från Gefleborgs lähn, Gefle stad och allmogen särskilt. Från Skaraborgs lähn några socknars deputerade allmoge. Från Cronobergs lähn Wexiö magistrat genom deras deputerad sadelmakaren Eckerbom, deputerade för Göteborg, Uddevalla, Kongelf, Strömstad och Marstrand samt Bohuslähns allmoge, och ändteligen äfven de detta år vid bancorevisionen närvarande präster.

Hvad nu är anfördt må anses för årets hufvudsaker. Ett och annat af mindre betydenhet kan än ytterligare tillläggas. En kongl. hofpredikant vid namn Thyselius anklagades för det han lasteliga skrifvit emot hans kongl. höghet regenten, samt rikets herre exellensen Reuterholm i och för ämbetets skull, dömdes af kongl. hofrätten att lif sitt mista, hvaruti äfven högsta domstolen instämde, men benådades af regenten med 8 dagars fängelse vid vatten och bröd. Sammanhanget, som omständeligare inhämtas utaf de härom från trycket utkomne handlingar, var korteligen, att Thyselius utvärkade sig genom ståthållaren m. m. De Besche, emot förskrifning till sedelhafvaren på 1,000 R:dr, hertigens promotorial till Strengnäs consistorium att upföras på förslag till Skyllerstads lediga pastorat. Men sedan regenten blifvit underrättad, att pastoratet var consistoriellt, så har Reuterholm, på regentens befallning, uti

till consistorium aflåtit handbref återfordrat promotorialet och anbefalt consistorium vid förslagets uprättande författningarne likmätigt förfara. Thyselius såg sig då icke någon annan utväg än att uti bref till Reuterholm ådagalägga sitt lidande, hvilket skett med nog bitterhet och med sådana uttryck, som föranledde till dess ställande under tilltal. Detta kan hafva sina skjäl, men man vill ock därjemte veta, att egenteliga afsigten varit att komma De Besche, såsom ett sal. konungens kreatur, uppå fall, hvarföre ock Thyselius genast efter sin vattencour skall fått försäkran om pastorat, men däremot De Besche blifvit skild från ståthållareämbetet på Stockholms slått. Han skall sedermera rest utrikes och nu uppehålla sig i Lifland uti ett sällskap med Armfelt.

Det 1791 uplöste och till ett general-sjömilitiæ-contoir förvandlade samt till Stockholm förflyttade ammiralitetscollegium återflyttades nu till Carlscrona och förvandlades till en committée med namn af Stor-ammiralitetsämbetet, hvaruti hertigen regenten förer ordet och har under sin detaille så väl örlogs- och armeens flottor. Generalammiralen grefve Ehrensvärd erhöll afsked med 1,200 R:drs pension.

Sedan det förledit år vid Willikala påbegynte försvarsvärk, som redan utdragit flere tunnor gull till byggnadens bedrifvande, icke kunde ställas under general-enchefskapet i Finland, utan lämnades till fortification, så blef det nu ansedt såsom onödigt och olämpeligit samt all byggnad åtminstone tills vidare instäld.

Sidst anmärkes såsom något stridande emot sal. konungens testamente, nemligen det den 24:de och 25:te november hållne ordenscapitel jemte riddares utnämnande. En jemlikhetspredikant torde anse saken för ett lappri, men så länge konungamagten har af nöden anhang och förtjensten tror sig på sådant sätt vara belönt, så måste saken hafva sin gång. Anledningen hämtades därifrån att sedan konungen någon tid förut för första gången begått den heliga nattvarden och han nu blifvit af sin herr förmyndare såsom stormästare uti capitlet införd, men intet något exempel finnes, alt sedan ordens inrättande, af en boren Sveriges konungs och stormästares första inträde uti capitlet utan

något nyttjande af de höga rättigheter, honom såsom född ordensmästare tillhöra, hade regenten, måhn att vid alla tillfällen i möjeligaste måtto framskynda den önskade stunden, då en älskad konung sjelf tillhörer att göra sitt folk lyckeligit, föreslagit och understält konungens höga välbehag att vid detta glada tillfälle för första gången utöfva och nyttja de höga rättigheter, hvartill han vore berättigad, förmedelst bortgifvande af några utaf de mångfaldige ledigheter innom de kongl. orden, som under desse sednare åren samlats. Efter så mycken granlåt gick saken för sig och k[onungen] utnämnde riddare och commendeurer af alla orden till ett antal af omkring 70. Att herrar Reuterholmar icke blefvo förglömde följer af sig sjelft. Utan att förut vara riddare blef exellencen seraphin och presidenten commendeur af nordstjerne orden. Ibland exellencens riddareförtjenster omnämnas, utom mycket annat, att han bidragit till uptäckande af den afskyvärda conspirationen och till eröfrande och hitskaffande af de obetaleliga bevis, hvarigenom den sattes i klar dag och man kom i tillfälle att lyckeligen blifva räddad.

Nu något i korthet om detta års utrikes händelser.

Franska republiqven, som spelar hufvudrolen, har innom rikes under en Robes Pierres blodiga välde nödgats låta tyranniet rasa. Madame Elisabet, den afrättade konungens syster, jemte mångfaldiga andre hafva passeradt guillotinen. Om den kongl. printsen och printsessan höres ej något; man anser dem undangömde till en behageligare tid, hvartill nu något hopp tyckes klarna, sedan Robes Pierre blifvit utur vägen rögd och jacobinklubbarne förstörde. Utom rikes hafva fransoserne hopat segrar på segrar, innehafva åtskilliga orter i spanska Navarra, förnärmadt sig åt Turin, satt Rhenströmmen sig till gränts mot Tyska riket samt bemäktigat sig flere gräntsefästningar mot Hålland. Har väl förlorat emot Engeland ett sjöslag samt Corsica jemte några öar i Indierne, men dock skadat engelska handelen medelst flere upbragte priser. Tigger väl icke fred, men tyckes likväl gjerna böra taga emot den, ifall den kan erhållas.

Portugal, mycket litet värksamt, gjör dock ett med de coaliserade magterne och sätter till på de franska kaperierna.

Spanien kan ej lita på sina befälhafvare och officerare; bjuder förgäfves till att resa sig in massa, fyller hvad som brister i förmåga med helgonaprocessioner, önskar fred, såsom heligom anständig.

Sarderne reste sig mot sin vice ré och påstodo infödde ämbetsmänn, som måste dem beviljas; icke desto mindre uptäcktes en conspiration i Turin, som föranlät konungen att öka sin kongl. stat med femb böflar utom de vanliga.

Genueserne vilja öfverändakasta sitt aristocratiska regeringssätt och vidtaga ett mera democratiskt.

Påfven, hans Helighet, plågad af oroligheter innom egne stater, är icke mycket värksam i det hela, utan pligtar i stillhet för alla sina företrädares synder.

Uti Neapel var en sammangaddning å färde, som syftade på icke mindre än konungafamillens antingen undanrödjande eller ock utlämnande i franska händer, men blef lyckeligen uptäckt. På samma sätt som sarderne hafva äfven sicilianerne rest sig mot neapolitanske ämbetsmännen och lärer håfvet få foga sig till deras gamla constitution.

Uti Engeland räfstar ministerielle eller hofpartiet med de jacobiniska klubbarne, men tyckes därmed icke komma särdeles långt. Ett rubriceradt tillämnadt kungsmord blef, efter slutad undersökning, allenast ansedt såsom anstalter till en åstundad parlamentsreforme. Så fin är i detta landet skillnaden emellan högförräderi och parlamentsreforme, hvilken sednare endast yrkas utaf de engelska jacobinerne och som sluteligen utaf ministèren lärer få medgifvas, hvartill de skedde förändringar af personerne uti ministèren torde vara en förberedelse. Till krigets fortsättande upoffras icke desto mindre både penningar och folk; subsidier utdelas och man försäkrar som oftast de coaliserade om en nära för handen varande landstigning på Bretagne, som dock alt hittills uteblifvit, och vill man förmärka såsom någon tröghet uti drifhjulen.

Uti Hålland yttras mycket missnöje emot ståthållareregeringen och de engelske hjelptroupperne. Utom det en del provincier hotadt affalla från förbundet, är pluraliteten därom redan ense att sluta enskild fred. Man kan säga,

att de varit med som kåpan i dansen, men kommit därifrån något sönderrefne.

Tyska riket, en sammansatt kropp med mångfaldiga hufvuden, är ej så lätt att få reda uppå. Pluraliteten har dock, sitt öfverhufvud oåtspordt, beslutit att söka freden.

Kejsaren har, utom sitt mångfaldiga utrikes bekymmer, varit uti sin egen hufvudstad Wien blåttstäld för en conspiration, som hade för ändamål att enlevera hans person och sedan nödga honom att antaga en annan constitution, utom flere oroligheter i landsorterne. Önskar fred men vill icke gjerna vidgå det.

Preusen har varit oroad af upror i synnerhet uti de orter, som tillföllo vid sednaste polska partagen, utaf så alfvarsamt utseende, att k[onungen] i början nödgades draga sina trouppar från Rhenströmmen, dit de dock sedermera efter polska oroligheternas stillande fingo ordres att åter sig begifva. Lärer ledsna vid kriget, emedan spannemål brister och pappersmynt börjar nyttjas, hvilket säkert uppå så kort tid icke kunnat hända i gamla Fritzes regering.

Polen började sin resning med året i ändamål att befria sig från ryskt och preusiskt förmynderskap och återställa riket sin sjelfständighet. Visade i början under Kosziuskos anförande tämmelig god framgång, men sedan ryssen och preusen hunnit samla sina strödda arméer, Kosziusko med flere betydande hufvudmän blifvit fångne och sluteligen mot hösten Warschau utaf ryska trouppar blef intaget, måste nationen åter böja sin hals under sina förtryckares ok, bedja om nåd och utlåfva lydnad. För sjelfva konungen återstod ej annat än att uti ryska staterne söka sin säkerhet. — — — —

Ryssland, sysslosatt med Polens kufvande, har tillika måst hafva upmärksamhet på turken, som blifvit förödmjukad så långt, att han lämnat fri fart genom Dardanellerna och måste af ryssen åtnöja sig med lindrigare tull än någon annan europæisk nation. Om så i längden får fortfara visar tiden. — — — Detta allt sammantagit har förordsakat, att all den hjelp, de coaliserade fått utaf ryssen, endast bestått i blåtta löften. Flåttan har likväl lupit utur och uti hamnarne samt uträttadt så mycket i år, som de

andra åren, eller ingenting. Åt året låfvas dock kejsaren en hjelpsändning af 30,000 mann cossaqver.

Dannemark hade uti Köpenhamn en liten skockning af tyska gesäller, som lyktades med deras förvisning till Lybeck.

Att Sverige icke eller kunnat smickra sig af lugn och ro, är för detta omrördt.

Utaf föregående korta beskrifning finner man hela den europæiska världen vara stadd uti en fullkomlig gäsning, och torde man icke misstaga sig, om man slutar till något som förestår konungamagterne i allmänhet. Erinrom oss utaf historien, att konungar och präster ymsom hafva åvärkadt menskligheten. Prästetyranniet gaf anledning till reformationen uti religionen, hvarigenom den världsliga magten upklef på den andeligas ruiner. Magt är magt uti hvems hand den vara må och kan missbrukas så väl af den ena som den andra. Konungatyranniet föranleder således lika lätt till en reformation uti politiqven, som det förra föranledt uti religionen. En upklarnad sund philosophie kan åtminstone ej länge tillåta den ena menniskjan att efter nyck och caprice leka med den andras lif och ägendom. En reform blifver därföre angelägen, nödig och nyttig; måtte den endast kunna hållas innom behöriga gräntsor!

1795.

Ibland de första af årets märkvärdigheter kommer Svänska Academiens uphäfvande. Anledningen därtill togs därutaf, att vid några ledigheters fyllande ibland de aderton funno de omröstande ledamöter sig icke vid att inkalla hans exellence Reuterholm. Regenten däröfver full af förtrytelse, förordnade det Academien med alla dess functioner och sammankomster genast borde uphöra och därmed fortfara, så länge och till dess en myndig blifvande konung annorlunda behagar förordna. Hvarjemte alla Academien anslagne fonder blefvo indragne och staten besparde. Såsom pretexte antogs att vid tillfälle af ett utaf hofjunkaren Silfverstolpe öfver framledne hans exellence grefve Fersen hållit tal, hvaruti ett och annat anstöteligit uttryck fallit om högstsal. konungens gjöromål, Academien sådant icke

beifradt, utan snarare med stillatigande goutteradt. Silfverstolpe blef ock nu från sin vid Academien innehafde befattning genast skild, men utnämndes några dagar därefter af riddarehus-directionen till riddarehus-secreterare.*)

Efter det generallieutenanten Toll ändteligen instält sig ifrån sin polska beskickning, hvarmed han drögde i det längsta, för att försigtigtvis undvika första stormen, emottogs han genast vid gräntsen såsom arrestant och under bevakning ledsagades till Stockholm, hvarest han inför Svea hofrätt stäldes under ransakning för medvetenhet af den utaf Armfelt anstäldte conspiration. Han bjöd till att försvara sig så godt kan kunde, men blef dock dömd att mista tjensten och till tvänne års fängelse å fästning, som af regenten blef fastställt och till följe hvaraf han ganska munter och väl defrayerad afseglade till Wismar.**)

Vid denna tiden återstäldes de uti conspirationen invecklades förvärkade ägendom, Armfelts till dess grefvinna och barn, Ehrenströms och Aminoffs till deras föräldrar öfverstelieutenanten Ehrenström och majoren Aminoff. Om fröken Rudenskölds förmäles ej; förmodeligen lärer hon icke någon ägendom haft.

Man vill annars förljuda, att alla dessa statsfångar gjort försök att komma på fri fot, som varit tillämnadt på en dag, så i Stockholm som vid Karlsten, men som planen blef yppad, så uträttades därmed ej annat än deras så mycket strängare bevakning.***)

Den öfver grefve Ruuts finance förvaltning utaf kongl. statsutredningen anstälte granskning, som graverade grefven utom annat för en summa något öfver 370,000 Riksdaler, grundande sig till större delen på bortstulne hemliga

---

*) Den „befattning", från hvilken Silfverstolpe skildes, var hofjunkare- och handsekreteraresysslan hos enkedrottningen. Hans utnämnande till riddarhussekreterare torde ha inträffat kort före, ej efter nämda tilldragelse. Se Adlerbeth, Historiska anteckningar II, sid. 274.
Utg. anm.

**) Fullkommeligen 1799 [bör vara 1796] återstäld till sina ämbeten.
Förf. not.

***) Jfr Ehrenströms Historiska anteckningar II, sid. 362.
Utg. anm.

protocoller, hvilka i hufvudskrift icke kunnat uptes, jemte åtta reversaler med högstsal. konungens blåtta namns påskrift af olika och misstänkt utseende, öfverlämnades nu till kongl. kammarrevisionen, att därmed lag och beskaffenheten likmätigt förfara. Jag förviser läsaren till de uti detta mål tryckte handlingar. Man inhämtar häraf icke allenast konung Gustafs sätt att hushålla med allmänna medel, utan man får ock om dess finance ministers redlighet nog tvifvelaktiga begrepp.

Emellan Ryssland och Sverige gafs detta år anledning till mångfaldiga missnöjen, hvilka till en del redan från förra åren voro grundade. Man anmodade kejsarinnan att å konungens vägnar dubba svenska ambassadeuren i Petersburg Stedingk, som uti det förledit år anticiperade ordenscapitlet blifvit utnämnd till commendeur af kongl. Maj:ts orden, men hon vägrade det, såsom stridande emot afl. konungens testamente. Hertigen regenten kunde däremot icke förmås att vika ifrån neutralitets-systemen, och den med danska förenade svenska flåttan kryssade i Nordsjön detta så väl som förra året; men till än mera förtrytelse erkende nu svenska håfvet herr Prival*) såsom ministre plenipotentiair ifrån franska republiqven. Hvad som dock lade rågan på altsammans, var konungens detta år eclatterade trolofning med en Mecklenburg-Schwerinsk printsessa. Detta engagement förmenas vara planeradt af Reuterholm såsom en erkentsla mot Mecklenburg-Schwerinska håfvet för den ynnest han under sin förvisningstid därstädes åtnjutit. Tillkjännagifver en åhåga att gjöra harm och förtret. Då ej längre tid återstod och periculum ej var in mora, tycktes konungen alt för väl kunna få gifta sig sjelf, hvilket han ock sedermera gjordt, som af följande årets händelser är att inhämta. — Man hade vid ryska håfvet förmodat, att valet skulle utslå för en af ryska printsessorna, hvartill äfven någon anledning skall blifvit gifven, torde hända, redan af högstsal. konungen, som föranledt till printsessans undervisning, så väl i svenska språket, som lutterska läran(?).

*) Bör vara *Rivals*.

Utg. anm.

Om sådant äger grund, så är ej underligit om förtrytelsen varit stor. Förfarandet strider dock icke emot afledne konungens testamente, som förmår *att efter fylda sjutton år bör för konungen utväljas en brud bland konungsliga eller fursteliga printsessor och giftermålet skyndsammeligen fullbordas.* Kejsarinnan skall äfven utlåtit sig, att det ock var det enda, som regenten iakttagit utaf hela testamentet. Att notificera denna trolofning affärdades från svenska håfvet håfstallmästaren baron Schwerin i följe med kammarjunkaren Jennings såsom cavallier, men mötte vid gräntsen underrättelse från ambassadeuren Stedingk, att kejsarinnan icke ämnade emottaga hela beskickningen. Utaf sådan anledning och under föregifvande att på resan hafva brutit sitt ben afbidade baron Schwerin uti Wiborg ifrån håfvet, hvad vid så fatta omständigheter var till gjörande; och som höfligheter icke låta sig påtrugas, erhöll han befallning att retournera. Efter hemkomsten benådades så väl Schwerin som Jennings, i stället för saknade dyrbara presenter i Pettersburg, med caracterer och riddareband, såsom det endaste man i Sverige kan åstadkomma. Utaf alt detta sammanlagt befarade man emellan båda håfven alfvarsamma upträden, men sådant har dock Gudi låf detta år uteblifvit. Hvad det framdeles kan värka utvisar tiden.

Sommaren gjorde konungen i sällskap med regenten en tour genom rikets södra provincier och bivistade campementet på Bonarps hed i Skåne, hvaräst äfven kronprintsen af Dannemark till ett kort samtal sig infann. Återresan togs sedermera genom Carlscrona till Drottningeholm.

Däräst föreföll mot hösten en händelse af egen beskaffenhet. Uppå en vice korporal vid drabanterne vid namn Netherwood föregafs vara lossadt ett pistolskått vid passagen uti mörkningen förbi den så kallade köks kryddgården. Skåttet hade dock icke vidare träffadt honom utan endast genom kapprocksärmen, hvarefter trenne karlar rusat fram och slagit i kull honom med utlåtelse, att det var ett förbannadt skått. Att händelsen allarmerade håfvet var ej underligit. Man utsatte genast en belöning af 4,000 riksdaler åt den, som kunde uptäcka uphofsmannen, hvilken därjemte frisades ifrån alt tilltal, ifall han sjelf skulle sig

yppa. Sådant hade den värkan, att Netherwood någon tid efteråt infant sig med tillkjännagifvande att gerningen vore chimerique, och att han sjelf blesserat sin kapprocksärm. Hvad som föranlåtit honom till denna besynnerlighet har icke blifvit bekant. Gissningsvis vill man hålla före, att skåttet skett för att gjöra regenten mera varsam, enär han nyttjade samma väg vid sina besök hos mademoiselle Slottsberg, hvilken såsom opera-dame tidtals uppehållit sig på Drottningeholm, hvilket man dock lämnar i sitt värde. Netherwood, som strax därpå blef afskedad, skall upburit den utsatta belöningen och dessutom erhållit respenningar för att begifva sig utrikes.*)

Annars har alt förhållit sig lugnt och stilla, förutan någon liten oroliget, som i början af året förspordes ibland det smärre borgerskapet och fattigare delen af hufvudstadens invånare, i anledning af för hård och obillig bevillningstaxering, hvilket till rätta ställdes dymedelst att ny taxering anbefaltes. Det är lyckeligit, om en så ömtålig och snart sagt allmän klagan altid lika lätt låter sig afhjelpa.

Emedlertid prisade man för det närvarande administrationens vishet uti lyckligit iakttagande af ett fredligt och neutralt systeme, hvarifrån att vika regenten hvarken med hot eller låck utaf hvad puissance som hälst icke stod att förmå. Följden var en säker handel och fördelaktiga fragter, hvilka indrogo mycket species, som föranledde att agio emellan banco och riksgälds stundom icke var mer än sex, men mästa delen allenast tio procent.

Något besynnerligit föreföll väl då och då uti befordringsvägen, hvarvid allmänheten intet altid kunde finna sig, men sådant är och blifver altid en följd af Säkerhets acten, och man tyckte sig finna, huru administration efter hand började att för sig och de sina bereda någon säkerhet. Öfverståthållaren Modée flyttades till Carlscrona med hufvudbefäl öfver de under ammiralitetet sorterande militairiska troupper och uti hans ställe blef kongl. Maj:sts förste stallmästare m. m. baron Hans Hindrick von Essen ut-

*) Var 1799 tjenande med mycken distinction vid Bonapartes armée uti Egypten. Förf. not.

nämnd och med mycken ceremonie installerad till öfverståthållare. Justitiæcancellern Lode förordnades till president uti Wasa håfrätt jemte det presidenten i statscontoiret baron Axel Reuterholm förmältes skola flyttas till Åbo hofrätt efter afskedstagande presidenten von Post; hvarförutan ombyten gjordes med åtskillige kommendantskaper å fästningarne, med mera. Krigshofrätten nedlades och generalkrigsrätten sattes på sin förra fot.

Bland mindre märkvärdigheter kan omnämnas, att vid exercisen med canonsluparne af svenska flåttillen förledna våras uppå en af dem den i stäfven liggande 24-pundiga canonen under skarpt skått sprang tvärs utaf och vid reculerandet dödande genast en roddare, blesserade dödeligen sex och kastade tvänne uti sjön, hvaraf en drunknade, förutan det chefen, capitein Schneidau, äfven blef illa blesserad och jemväl sedermera död. Canonen berättas hafva varit från en rysk i Svensksund tagen pris, förmodeligen osäker från första gjutningen.

För detta landshöfdingen Schröderheim, en af k[onung] Gustafs favoriter, som uti en utkommen tryckt brochure*) beskrifves såsom en man, hvilken icke ägde och ej eller aldrig önskat sig äga medborgerlig dygd, afled detta år uti mycken misère och fattigdom, på sitt sidsta understödd och soignerad af sin förre kammartjenare. Så leker lyckan med menniskjors barn.

Återstår till slut att i korthet genomlöpa tillståndet uti det öfriga Europa.

Franska republiqven har numera vunnit en stadgad regeringsforme och styres genom ett nationalt råd eller directorium af 500 personer med sine tillhörige kamrar och departementer. Krigslyckan var mot slutet af året på tyska botten något vidrig, som föranledde till återfärd öfver någon del af Rhenströmmen, men skred däremot uti Italien fram emot Turin och österrikiska Lombardiet. Har vunnit fred med Spanien och Preusen samt äfven ett stillestånd med

*) Härmed afses den sid. 143 nämda broskyren: „Gustaf Mauritz, sitt fäderneslands förrädare", däri jämväl de öfriga gustavianerna nedsvärtas. Adlerbeth, II: 288.

Utg. anm.

kejsaren, men plågas af invärtes oroligheter uti la Vandée mot chouanerne, hvilka understödjas af emigranter och engelsmänn, hvartill kommer en ruinerad handel och ett däraf i högsta måtton delabreradt financeväsk, för ett rike icke det minsta onda. Den unga franska konungen slutade sina dagar uti tempeltornet, som föregifves, genom naturlig död, men med printsessan, dess syster, har man samtyckt till utväxling mot de i österrikisk fångenskap varande conventsledamöter.

Spanien har varit så godt som utom sig af glädje öfver den med franska republiqven erhållna freden. Premierministern, hertigen af Alcudia, som därhän användt alt oförtrutigt bemödande, blef med många narraktigheter uphögd till Fredsförste, hvilken titul uppå inqvisitionens föreställning likväl ändrades till Furste af freden.

Portugal är äfven i förhoppning om fred genom spansk bemedling. Emedlertid har håfvet Gudi till ära för en erhållen kronprints anstält en tjurfägtning, hvarvid med förnöjelse förmäles endast några få menniskjor hafva omkommit. Huru länge skall menskligheten gäckas af konungadårskaper[?].

Invärtes lugnet uppå Sardinien är ännu icke stadgadt, hvarom det detta år uti Cagliari yppade upror bär vedermäle.

Äfvensom uti Neapel en ny conspiration blifvit uptäckt.

Genuesarne vid sin antagna neutralité måste som oftast finna sitt territorium oskäradt af stundom frantsoser, stundom österrikare.

Helige fadren uti Rom sysslosätter sig med sitt skröpliga financeväsk, är uti politiska vägen aldeles osynlig och [har] uti den andeliga med stillatigande måst åskåda, huru två tredjedelar af det nitiskt catholska Polen blifvit förlagt under öfverinseende af en grekisk synod och ett lutterskt öfverconsistorium, dock med fri religionsöfning.

Ängeland har med omväxlande lycka stridt mot fransoserne uti Indierne, men däremot gjordt sig så mycket mera skadeslös utaf de holländske besittningarne. Försökt landstiga å franska kusten för att vinna förening med Charette och de honom tillgifne chouaner, men därmed ej ut-

rättadt annat än exponerandet af flere tusende förut nog olyckelige emigranter. Ministèren tyckes ännu icke vara mycket hugad för fred, ehuru ifrigt nationen till och med [med] hotelser af uplopp den önskar och åstundar. Hvilket att förekomma man varit nödsakad att vidtaga tvänne biller rörande sammankomster och konungens personliga säkerhet, hvilka tyckas nog kringskära den så högt prisade engelska friheten. Icke desto mindre lära dock de styrande sluteligen få foga sig, hvartill oroligheterna emellan catholiqverne och de reformerte uti Irland jemte hungersnöden uti Ängeland i sin måhn torde bidraga. Våld och potitiqve tillfredsställa icke en hungrig mage, med förtviflan gjör den sig skadeslös, enär intet annat hjelper.

Hålland har genom den i år försiggångna revolutionen helt och hållet kastat sig uti fransyska armar, afskaffat ståthållarevärdigheten och actioneradt förra ståthållaren såsom republiqvens fiende. Om det valt bästa partiet, visar tiden; åtminstone hafva de detta år förlorat Cap jemte åtskilliga besittningar uti Indierne samt lidit otroligen uti sin handel, hvilken utgjör själen uti denna republiqve. Ståthållaren, som fant utväg att undankomma, uppehåller sig tillsvidare inhyses uti London.

Kejsaren, något misslynt öfver de särskildte freder en del af hans riksmedlemmar träffadt med Frankrike, har i det stället med Ryssland och Ängeland afhandladt en trippelalliance, hvaraf man förespår sig mycken fördel. Hufvudmännen för de uti Wien förledit år conspirerande hafva blifvit afstraffade, men därmed lärer intet alt missnöje hafva uphört.

Preusen har detta år sysslosatt sig med regleringen af invärtes styrelsen uti sina nya polska besittningar och för öfrigit i anseende till det utländska förhållit sig såsom en stilla åskådare.

Polen existerar nu mera icke, utan har, sedan dess stater med folkrättens kränkande blifvit fördelade emellan kejsaren, Ryssland och Preusen, aldeles försvunnit från europæiska taflan, till följe hvaraf konung Stanislaus Augustus den 25:te november också uti Grodno formeligen nedlade sin krona, efter förut erhållen försäkran om 150,000 ducaters

årligit underhåll, en tredjedel af hvardera, och tillstånd att, efter allmän återstäld fred uti Europa, i Italien få tillbringa sin öfriga lifstid.*) Ett bedröfveligit skådespel, som utvisar att politiqven slumrat, medan magten spelt mästare.

Ryssland har detta år utvidgat sina gräntser förmedelst underläggande af Polen och införlifvandet af hertigdömet Curland; ämnar ock tillägna sig några provincier från Persien och sådant alt utan att våra politiska æqvilibrister däremot vågat det ringaste invända. Förutan en i Nordsjön kryssande flåttille, har hjelpsändningen, som förledit år låfvades de coaliserade magterna, af 30,000 man cossaqver, i år uteblifvit, men torde åt året blifva mera värkelig, i anseende till den med kejsaren och Engeland detta år ingångna trippelalliance, så framt icke de turkiske rustningarne och in i riket upresningen af egne cossaqver därvid lägga oförmodade hinder.

Att Dannemark och Sverige ännu och tills vidare fått fägna sig af ro och lugn är det gladaste, hvarmed jag kan sluta detta år.

1796.

De första månaderne af året tillbragtes under mycken yttre stillhet och man tyckte sig redan finna anstalter till afhämtande af den kongl. bruden och den uti junii månad utsatte höga förmälningen. Under alt sådant hade likväl cabinettet sina brydsamma öfverläggningar i afseende på de utrikes affairerne, hvaruti att förmå Sverige deltaga Ryssland ouphörligen arbetade. Och då man minst tänkte däruppå, blef finska armeen i början af aprill månad sammandragen och beordrad utrycka till gräntsen, jemte det svenska armeen sattes i stånd att med första öppet vatten vara färdig till upbrått. Franska ministern Le Hocque hade äfven under alt detta sin afskedsaudience, dock med ceremonier, som icke marquerade annat än godt och väl. Hvad denna politiska cabriole hade att innebära är man ännu ej

*) Underhållet var enligt andra 200,000 dukater för den afsatte konungen. Han tillbragte återstoden af sin lefnad i S:t Petersburg och dog där 1798.

Utg. anm.

slug uppå. Man gissade, att då åtskilliga ryska påståenden, såsom gåendet från fransyska alliancen, mecklenburgiska förlåfningens häfvande med flere dylika varit beledsagade med hot, så borde man från denna sidan visa, att man var färdig slå till. Emedlertid var på ryska sidan ej någon käft i rörelse och efter tätt växlade courirer afstadnade fram emot junii månad hela denna krigslågan.*) Likväl och i stället för förmälning anställtes nu ett stort campement på Ladugårdsgärdet, hvarefter k[onungen] jemte sin herr förmyndare beslöto en resa till Pettersburg, förmodeligen att jemnka det ännu ojemnkade och därjemte personligen få göra sig känd af den nya tillämnade bruden.

Dessförinnan kan anmärkas, att den från landshöfdingeämbetet 1794 skilde Lagerbring, beskrifven uti en 1795 utkommen brochure med icke särdeles goda medborgerliga egenskaper, blef nu statssecreterare och öfver-påstdirecteur. Generallieutenant Toll fick ett års afskrifning på den honom i Wismar ådömde tvååriga arrest och återkom därifrån denna sommar samt återfick sedermera lön och ämbete. Fröken Rudensköld återställdes till sin heder, erhöll till full ägo en egendom på Gottland jemte 300 R:drs pension och survivance uppå sin fru moders af 600 R:dr, enär hon aflider. Hon afseglade till Gottland, där hon bör förblifva, midsommarsaftonen med hertigens jagt, från håfvet försedd med hederlig reskåst.**) Major Brenström återkom till riket och restituerades i tjensten. Men grefve Ruth blef genom kammarrevisions dom pålagd att betala circa $18^1/_3$ tunna gull, som af högsta domstolen äfven gillades. Han dimitterades ifrån generalgouverneursämbetet, som remplacerades af general Platen.

Efter flere motsägande rykten anträddes medio augusti den ryska resan. Vistandet i Pettersburg varade på fembte

*) En del påstå, att det var en chimère, tjenande Ryssland till pretext för att kunna undvika sända kejsaren den utfästa hjelpsändningen. Kan så vara. Månne åskelden, som förtärde Cronstadtska flåttan, äfven var politisk[?].

Förf. not.

**) Skall dock numera vistas hos sin fru moder.

Förf. not.

veckan och återkomsten till residencet inföll medio octobris. Hvad under den tiden därstädes förehades, lärer icke många veta. I anseende till festiviteterne och grannlåterne förvises läsaren till de allmänna tidningarne. Yttre bemötandet har varit ganska ömt och kärt samt beledsagadt med dyrbara presenter. Hvad man för det öfriga tror sig känna är, att den politiska himmelen icke altid varit så klar lysande. Däribland och då förlåfningen skulle försiggå har en note blifvit k[onungen] till underskrift förelagd, som jemte annat förbehöll den kongl. bruden fri religionsöfning och ett egit håfcapell i Stockholm, hvilket med mera k[onungen] vägrat underskrifva, hvarigenom för denna gången ej något i det ämnet skall blifvit tillgjort och mången torde kanske önska, att det ock för altid blefve ogjordt. Annars tyckes en liten religionsskilgaktighet uti vår uplysta tid icke böra hindra printsessan ifrån en krona, hälst då farmor sjelf gått ifrån den lutherska kyrkjan till den grækiska, sonndotter nu med lika godt samvete kunde återgå ifrån den grækiska till den lutherska. Tiden lärer förmodeligen innan kort utveckla denna omständighet. Man må emedlertid vara nögd, att inga krigiska värkningar genom denna conversation hvarken på en eller annan sida förspörjes.

Kåstnaden vid denna resa har varit betydande och hvartill alla cassor blifvit så rensopade, att blått tomheter skola visa sig för den tillträdande regeringen. Det kan ock ej annorlunda vara, då en så stor extra utgiftssumma kom att utgå. Man börjar nu skylla den afgående administrationen för icke nog god hushållning. Jag lämnar det därhän, och då man för hvart hundrade år knapt kan framvisa mer än en hushållsaktig konung, önskar jag att detta århundrade må blifva för Gustaf den 4:des räkning.

Befordringarne gingo de sidsta dagarne så tätt, att för den nya regeringen något i den vägen en tid bortåt icke särdeles lärer förefalla, när man undantager de vanliga ombyten, som åtfölja nya administrationer. Presidenten i statscontoiret baron Axel Reuterholm blef för att vid sysslan vinna mera säkerhet flyttad till Åbo håfrätt och därifrån, genom byte med presidenten Lode, till Wasa.

Ej långt efter hemkomsten nedlade hans exellence baron

Gustaf Reuterholm alla sina ämbeten med anhållan om en pension af 3,000 R:dr, men som den icke till sådan storlek kunde beviljas och han ej fant sig befogad mottaga något mindre, så undanbad han sig altsammans. Han skall hafva köpt sig en betydande ägendom i Sweitz, hvaräst han i stillhet sades vilja tillbringa sin öfriga lifstid.*)

Ändteligen inföll den 1:sta november, då k[onungen] uti tillkallade corpsers och ämbetsmänns närvaro på rikssalen förklarade sig sjelf för myndig, besvor och undertecknade 1779 års Svea konungaförsäkran och upsteg således på sina förfäders thron, på sätt som af tryckta ceremoniellet är att inhämta. Vid hvilket tillfälle regenten uti ett ganska vackert tal aflämnade regeringen och nedlade jemte förmynderskapet befälet öfver rikets sjömagt jemte alla öfriga befäl, han under minderårigheten sig åtagit. Säkerhets actens undertecknande tyckes som den första dagen hafva likasom kommit i förgätenhet. Sådant blef därföre följande dagen i samma vederbörandes öfvervaro på Stockholms slått värkstält. Altsammans aflopp uti hufvudstaden, förutan med canoners låssande och spectacle på stora operan, uti mycken tysthet och stillhet, om man ej vill tillägga decouvreringen af k[onung] Gustaf Adolfs uppå Norrmalmstorg upsatte buste, som inföll efter gamla beräkningssättet den 17:de denna månad, då han stupade vid Lützen, och hvilket värkstältes med vanliga ceremonier. Åtskilliga städer hafva genom firandet af den 1:sta november tillkännagifvit sin upmärksamhet.

Här vore nu för den återstående delen af året att omnämna förändringarne uti administrationen, åtskilliga för detta revolutionsbråtsliges hopp om nåd och lindring, bortdonerade kronogods och boställens återkallande, nödvändigheten för krona, banqve och undersåtare af r[iksen]s st[ände]rs sammankallande, med mera dylikt. Men som slutet

*) Han hemkom dock efter ett kort utrikes vistande, tillbragte en tid i Skåne, sökte komma i brädet hos den nya regeringen, men pålades 1797 att icke på 20 [andra säga 10 à 12] mil närma sig Stockholm. Fröken Frisendorff, hvars bemedlande han hos den unga drottningen nyttjadt, blef för besväret skild från håfvet.

Förf. not.

af förmyndare-administrationen förmodeligen utgjör en märkvärdig tidepunct uti fäderneslandets både politiske och oeconomiske relationer, så må mina anteckningar äfven därvid stadna. Och som mina tilltagande år torde förbjuda mig att vidare fortfara, så blifver min sidsta och hjerteliga önskan, att fäderneslandet för en framtid måtte få hugna sig af en konung, utrustad af försynen med ägenskaper icke blått att frugtas och lydas, utan ock att vördas, älskas och välsignas.

Tillståndet uti Europa vid årets slut kan af följande i korthet intagas.

Franska republiqven har större delen af året till lands haft en utomordentelig krigslycka och sökt genom förening af sine trenne på tysk botten och uti Italien under generalerne Jourdan, Moreau och Buonaparte stående arméer tränga in uti Tyrolen och Österrikiska arfländerna, men måste mot årets slut afstå från sin föresatts och med mycken förlust för de bägge tyska arméerne söka återtåg till Rhenströmmen. Den italienska håller sig tills vidare fast vid Mantua, som frugtansvärdt, i fall ej fred mellankommer, för densamma torde blifva ett Pultava. Åtskillige af de italienske staterne hafva emedlertid ådagalagt sin undergifvenhet förmedelst erläggande af ansenliga penningesummor och betydeliga lefverantser samt aflämnade kostbara pretiosa, jemte det de för engelsmännen tillslutit åtskilliga hamnar, hvaraf följden blifvit, att de sednare icke kunnat bibehålla sig vid Corsica, som underkastat sig fransk lydno. Genom ingången alliance med Spanien har Portugal blifvit nödsakadt till ett lika förhållande, så att Engeland är stängt ifrån hela medelhafshandelen. Till sjös har republiqven icke kunnat något märkeligit sig företaga förutan det, att sedan stormvindar och flere olyckor ruinerade den till Westindien sig ämnade engelska flåttan, de genom sin ammiral Richeri förstört åtskillige engelske etablissementer på Terre Neuve.

Spanien bevakar franska interesset förmedelst en armée på portugisiska gräntsen och har äfven mot årets slut brutit freden med Engeland, för att med gemensamma sjö-

rustningar törna det sistnämndes öfvervigt till sjös, så i detta som de öfrige världshafven.

Sardinien, som äfven detta år rest sig mot sine konglige ämbetsmänn och velat formera egen republiqve, har genom döden förlorat sin 70-åra gamla konung. Den i stället på thronen upstigande sonen har försäkrat franska republiqven om all god vänskap.

Konungen i Neapel har vid en förnyad conspiration varit i lifsfara och blifvit sårad. Slöt i början fred med fransoserne, men vid eftersinnande, att vilkoren torde varit nog dryga, och då österrikiska vapnen togo en lyckeligare vändning, var på vägen att rygga densamma, som dock genom spansk bemedling förekoms.

Med Helige fadren i Rom var förhållandet enahanda. Han gjorde fred och de betingade penningarne voro redan afräknade, beklädningarne förfärdigade och pretiosa aflagda; men då vid österrikarnes framgång bågen tycktes vara för hårdt spänd, fattade hans helighet mod, beväpnade sig och under föregifvande af ett religionskrig upmanade alla catholske furstar sig till biträde. Sedan korstågen längesedan äro aflagde, har sådant likväl icke hindrat fransoserne att rycka in på påviska gebietet och därstädes bemästra sig en och annan fläck. Konungen i Neapel har dock låfvat bemedla affairerne och äfven lämna hjelp mot invärtes oroligheter, i fall hans helighet det skulle behöfva.

Genua har detta år fått låf att helt och hållit dansa efter fransk pipa.

Att engelska pöbelen tvänne gånger vid resan till och från theatern förfölgt sina öfverhetspersoner med stenkastande lärer vara en följd af förledit års invärtes oroligheter. Sedan chouanerne i la Vandée blifvit kufvade, har på franska kusten ingenting kunnat uträttas. Uti sjön har dock engelsmannen detta år gemenligen bibehållit öfvervigten, men sedan konungen i Spanien förklarat krig och de äfven från Medelhafvet blifvit delogerade samt fransoserne hota med landstigning, så har ändteligen ministèren vid slutet af året och sammanträdet af det nya parlamentet fogat sig efter folkets önskan och affärdat en fredsunderhandlare till Paris, som förmedelst inneslutande af alla

Engelands bundsförvandter hade att befordra en allmän fred. Emedlertid gjöras alla möjeliga anstalter att förekomma landstigningen, undsätta Gibraltar och att leda sjökriget till de spanska besittningarne uti Indierne.

Hålländarne hafva gjordt försök att återtaga Goda hopps udden, men därvid under ammiral Lucas förlorat hela sin esqvader, som blifvit tagen af engländarne, att förtiga flere förluster af upbragte handelsskepp. Blefvo mot årets slut färdige med sin nya constitution, som nu beror på antagande.

Kejsaren var en tid icke säker uti sine egne arfländer, men ändteligen vände krigslyckan sig, så att mot slutet af året fransoserne blefvo tillbaka körde öfver Rhen. Men uti Italien har ej något stått att uträtta, hvarföre ock den af Neapel med franska republiqven slutne freden vid Wienska håfvet åstadskommit mycken sensation. En af republiqven till Wien affärdad depeche skall hafva till föremål att för kejsaren proponera enskyld fred för att få så mycket friare händer med Engeland, men det är ej att förmoda, det kejsaren så plötsligen skulle öfvergifva sin bundsförvant.

Konungen i Preussen har tillbragt året uti fred och lugn och fått invitationer till deltagande så väl i engelska som fransyska alliancerne, men är ännu ej deciderad. Man förmodar dock, att han lärer ingå med Frankrike, som åtagit sig att hålla dess frände, ståthållaren, skadeslös med någon besittning af Nederländerne mot hvad han genom revolutionen i Hålland förlorat.

Uti Ryssland har den för hela Europa märkeliga händelsen sig tilldragit, att Catharina II uti november detta år genom döden nedlade sin timmeliga spira. Ett betydande nederlag mot perserne och en henne jämnårigs, enkiedrottningens i Danmark, vid samma tid timade afgång skall gjordt mycket intryck och förordsakat, hvad efter naturens ordning förr eller sednare hända skulle. Genom åskeld blef detta år flere skepp och fartyg jemte materialier och förråder uti Cronstadt afbrände. Det har dock icke hindrat det vanliga antalet till kryssning i Nordsjön. Men hjelpen för kejsaren till lands har så i detta som förra åren ute-

blifvit. Nu vill man visa mera alfvar och till den ändan utskrifvit utaf den usurperade pålska adelen det antal af 30,000 mann, som nästa år skola bispringa kejsaren. Om något hufvudsakeligit utaf dylika utprässade troupper är att förvänta, samt huruvida efter kejsarinnans död samma ministerielle planer följas som uti hennes lifstid lärer tiden utvisa. Turkiske rustningarne, som i början af året gjordes, hafva efter en därstädes sedermera förändrad ministère icke haft något att betyda.

Dannemark och Sverige hafva detta år i likhet med de förra bibehållit neutraliteten, ehuru ömse sidors allierade gjordt alt sitt till att förmå dem hvar till sin sida. Huruvida de, i fall icke en allmän fred emellankommer, kan undvika alt deltagande, blifver ett ämne för nästkommande år.



Personalförteckning.



Rättelser.

Sid.	4	rad.	9	nedifrån	står:	baron,	läs:	grefve.
„	9	„	9	uppifrån	„	Hammarberg,	„	Hammarhjelm.
„	52	„	14	„	„	Armfeldt,	„	Almfeldt.
„	88	„	4	„	„	6,000	„	60,000.

